

**T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

HİLAL-İ AHMER TEŞKİLATININ KURULUŞU VE TEŞKİLATLANMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMANI

Doç. Dr. Erdal AÇIKSES

HAZIRLAYAN

Mehmet POLAT

ELAZIĞ – 2007

Özet

Yüksek Lisans Tezi

Hilal-i Ahmer Teşkilatının Kuruluşu ve Teşkilatlanması

Mehmet POLAT

**Fırat Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı**

2007; Sayfa : VI + 125

Bu tez Avrupa'da XIX. yüzyılda kurulmuş ilk uluslar arası yardım kurumu Kızıllaç'ın Osmanlı Devletindeki yansıması olan Kızılay teşkilatının kuruluşunu ve ilk faaliyetlerini incelemektedir. Cemiyet dönemin önde gelen aydınları ve devlet adalarının buluştuğu bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Kuruluşunun üzerinden fazla zaman geçmemesine rağmen Osmanlı Devletinin girdiği büyük savaşlarda devletine ve milletine çok büyük yardımları olan bu kurumun kısa sürede güçlenmesinin ve halk tarafından özümsemesinin ardında yatan gerçek halkın devlet ve milletine olan borcunu ödeme düşüncesinin Hilal-i Ahmer Cemiyeti içinde hayat bulmuş olmasıdır.

SUMMARY

Masters Thesis

THE ESTABLISHMENT AND ORGANIZATION OF THE OTTOMAN RED CRESCENT

Mehmet POLAT

**University of Firat
The Institute of Social Science
And Postgraduate Study in History**

2007, Page : VI+125

The Red Cross, which was established in the XIX. Century Europe was the world first humanitarian organisation. This thesis is about the establishment and the first years of The Ottoman Red Crescent, which was formed as a counterpart to the Red Cross. The organisation included, outstanding members of the society such as intellectuals and government officials. Although short after its establishment the organisation was put to test by the great wars the Empire entered and proved to be very efficient at helping the country and nation. The organisation grew strong with the support of the nation, the reason of this success could be that the people saw the organisation a way to pay their debt to the country.

İÇİNDEKİLER	I
ÖNSÖZ	IV
KISALTMALAR	VI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

HİLAL-İ AHMER'İN KURULUŞU

1. OSMANLI DEVLETİNİN CENEVRE SÖZLEŞMESİNİ İMZALAMASI VE OSMANLI ÜLKESİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR.....9	9
1.a. Mecruhin ve Mardayı Askeriyeye İmdat ve Muavenet Cemiyetinin Kuruluşu ve Tüzüğü'nün Başlıca Maddeleri.....11	11
1.b. Teşkilatlanmada Yaşanan Sıkıntılar.....15	15
2. HİLAL-İ AHMER CEMİYETİ'NİN KURULUŞU.....16	16
2.a. Yaşanan Sıkıntılar Nedeniyle Avrupa'dan Gelen Baskılar.....16	16
2.b. Cemiyetin Kurulması için İlk Resmi Toplantı ve Kararname.....20	20
2.c. Yaşanan Sembol Sıkıntısı.....20	20
2.d. Hilal-i Ahmer'in Kuruluşu ve İlk Çalışmaları.....23	23
2.e. II. Meşrutiyet Dönemi ve Yeniden Yapılanma.....25	25
2.f. Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Nizamnamesi.....29	29
3. HİLAL-İ AHMER HANIMLAR MERKEZİ.....30	30
3.a. Hanımlar Merkezi'nin Kuruluşu ve İlk Teşkilatlanma.....30	30
3.b. Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi Darus-Sınaa'sı.....32	32

İKİNCİ BÖLÜM

HİLAL-İ AHMER CEMİYETİ TEŞKİLATI

1. HİLAL-İ AHMER CEMİYETİ GENEL MERKEZİ.....39	39
1.a. Genel Merkezi Kurucu Üyeleri.....39	39
1.b. Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Kolu Merkezi.....42	42

2. OSMANLI HİLAL-İ AHMER CEMİYETİNİN ŞUBELERİ.....	44
2.a. Yurt İçinde Açılan Şubeler.....	45
2.b. Yurt Dışında Açılan Şubeler.....	48
3. HİLAL-İ AHMER CEMİYETİ MUHASEBESİ.....	49
3.a. 1912 Yılına Kadar Hilal-i Ahmer Cemiyeti Muhasebesi.....	49
3.b. Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyetinin İlk Düzenli Mali Kayıtları.....	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TRABLUSGARP VE BALKAN SAVAŞLARINDA HİLAL-İ AHMER CEMİYETİ FAALİYETLERİ VE TEŞKİLATLANMASI

1. TRABLUSGARP SAVAŞI VE CEMİYETİN FAALİYETLERİ.....	54
1.a. Trablusgarp Savaşı Öncesi Genel Durum ve Savaşın Başlaması.....	54
1.b. Trablusgarp Savaşı Başladığında Cemiyetin Genel Durumu.....	55
1.c. Trablusgarp Savaşında Cemiyetin Faaliyetleri ve Karşılaşılan Güçlükler.....	57
2. BALKAN SAVAŞI ESNASINDA CEMİYETİN FAALİYETLERİ.....	66
2.a. I. Balkan Savaşı Başladığında Cemiyetin Genel Durumu.....	67
2.b. Hilal-i Ahmer Cemiyeti Tarafından Oluşturulan Hastaneler.....	68
2.b.1. Kadırga Hastanesi.....	71
2.b.2. Darülfünun Hastanesi.....	74
2.b.3. Vefa Hastanesi.....	76
2.b.4. Temirkapu Hastanesi.....	76
2.b.5. Muhacirin Hastanesi.....	77
2.b.6. Ispartakale Hastanesi.....	77
2.b.7. Hadımköy Hastanesi.....	78
2.b.8. Ayastefanos Hastanesi.....	79
2.b.9. Selanik Hastanesi.....	80
2.b.10. Edirne Hastanesi.....	80
2.b.11. Üsküp Hastanesi.....	81
2.b.12. Gelibolu Hastanesi.....	83
2.b.13. Çanakkale Hastanesi.....	84

2.b.14. Diğer Hastaneler.....	85
2.c. Balkan Savaşlarında Hilal-i Ahmer'e Dış Yardımlar.....	88
2.d. Osmanlı Ordusunda Görülen Kolera Salgını ve Cemiyetin Faaliyetleri.....	92
2.e. Göçmenler ve Savaş Esirleri İçin Cemiyetin Faaliyetleri.....	94

SONUÇ	98
BİBLİYOGRAFYA	101
EKLER	104

ÖNSÖZ

İnsanlık, tarihi boyunca savaş ve doğal afetler gibi birçok yıkım yaşamıştır. İnsanlar bazen kendi kendilerine bu sıkıntıların üstesinden gelmeye çalışırken bazen de devlet yardımıyla bu sıkıntılarını aşmaya çalışmışlardır. Ancak öyle yıkımlar ve öyle kayıplar vuku bulmuştur ki yeryüzünde, bir devletin kendi imkânlarıyla bunun üstesinden gelebilmesi mümkün olamamıştır. İşte bu tür kaoslar, insanlar arasında devletler ve siyasetler üstü bir kurumun kurulması fikrini doğurmuştur.

Bugünün dünyasında Kızılay ve Kızıllaç isimlerinden en az birini duymamış olan kimse yoktur herhalde. Bugün bu iki kurum dünyanın neresinden, hangi ülkesinden, hangi inançtan, hangi fikirden olursa olsun yardıma ihtiyaç duyan ve bu sıkıntılarını kendi imkânlarıyla aşamayacak olan herkese ilaç, yemek, giyim ve bunlar gibi sağlık ve sosyal ihtiyaçların tamamını karşılıksız götürmektedir.

Kızılay ve Kızıllaç kurumları yukarıda da bahsettiğimiz gibi uluslar ve devletler üstü kurumlar oldukları için herhangi bir savaş ya da boykota müdahil olmaksızın savaşta ve barışta tarafsız ve dokunulmazlıkları olan kurumlardır. Bu da dokunulmazlık alameti olan ve başka hiçbir kurum tarafından kullanılmayan bayraklarıyla ilan edilmiştir.

Cumhuriyet Türkiye'si mümkün olduğunca Osmanlı Devletinin bozulan idari ve siyasi yapısına bağlı bütün kurumlarını tasviye etmişti. Bunu yaparken amacı bu kurumların Osmanlı dönemindeki bozulmayı genç Türkiye Cumhuriyetine taşımasını engellemektir. Bu tavsiyeden muaf tutulan yalnızca birkaç kurum vardı ve Hilal-i Ahmer Cemiyeti Türkiye Cumhuriyetinin Osmanlı devletinden devralarak tasviye etmediği ender kurumlardan biridir.

11 Haziran 1868 tarihinde "*Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti*" adıyla kurulan Kızılay, 1877'de "*Osmanlı Hilali Ahmer Cemiyeti*", 1923'de "*Türkiye Hilali Ahmer Cemiyeti*", 1935'te "*Türkiye Kızılay Cemiyeti*" ve 1947'de "*Türkiye Kızılay Derneği*" adını almıştır. Kuruluşa "*Kızılay*" adını büyük önder Atatürk vermiştir.

Bu çalışmada; tüm dünyada tarafsızlık anlayışıyla hizmet veren bu kurumların ilk oluşum safhaları ve bu oluşumun ülkemizdeki ilk yansımaları incelenmiştir. Osmanlı Hilal-i

Ahmer Cemiyeti'nin kuruluşu ve Balkan Savaşlarının sonuna kadar olan dönemde cemiyetin teşkilatlanması ve ilk faaliyetleri incelenmiştir.

Çalışmamız esnasında arşiv vesikaları, o dönemde konumuzla ilgili yayınlanmış kitaplar, gazeteler, sözlükler, konuyla ilgili yazılmış tetkik eser ve makaleler gibi materyallerin kullanımının yanı sıra anlatımı pekiştirmek amacıyla resim ve tablolara da yer verilmiştir. Konuyla ilgili yapılacak araştırmalarda esas teşkil edecek belgeler bugün Etimesgut / Ankara'da ikamet etmekte olan Kızılay Arşivinde yer almakta olup bu arşiv şu an için araştırmacılara kapalıdır. Arşivin hizmet vermemesinin nedeni ise bugüne kadar çok kötü bir fiziki ortamda saklanan belgelerin daha fazla tahrip olamaması için Kızılay'ın yeni bir binaya taşınması ve bunun yanı sıra Prof. Dr. Seçil AKGÜN başkanlığında yürütülen tasnif ve katalog çalışmalarıdır.

Kaynaklarda verilen Rumi takvim esaslı tarihler Türk Tarih Kurumu'nun resmi internet sayfasından ulaşılan tarih çevirme kılavuzu vasıtasıyla Miladi tarihe çevrilmiştir.

Dönemin siyasi olaylarına pek fazla değinilmemiş sadece olayların anlaşılabilmesi açısından kolaylık sağlaması için konu bütünlüğünün bozulmamasına gayret gösterilerek dönemin siyasi yapısı ve siyasi olaylarına yüzeysel olarak değinilmiştir.

Bu çalışmanın hazırlanışı sırasında her aşamada büyük yardımlarını gördüğüm ve çalışmanın sonuca varmasında çok büyük emekleri bulunan saygı değer hocam ve danışmanım Sayın Doç. Dr. Erdal AÇIKSES'e, kaynak temini noktasında büyük bir özveri göstererek kaynaklara ulaşmamızı sağlayan Elazığ Kızılay Derneği çalışanlarına ve bütün aşamalarda yardımını esirgemeyen Suha Oğuz Baytemur'a teşekkürlerimi borç bilirim.

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
bkz.	Bakınız
ev:	Çeviren
OHAC	Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti
SAC	Salib-i Ahmer Cemiyeti
vb.	ve benzeri

GİRİŞ

DÜNYA GENELİNDE SİSTEMLİ YARDIM KURULUŞLARININ TEŞKİLİ

İnsanların birbirlerine yardım etmeleri neredeyse insanlık tarihiyle yaşıtısa da bunun sistemli bir kuruluş olarak meydana çıkması ancak XIX. Yüzyılda meydana gelebilmiştir. Avrupa da Salib-i Ahmer (Kızılhaç) örgütlenmesinin oluşturulması, Müslüman doğu toplumları arasında da Hilal-i Ahmer (Kızılay) örgütlerinin kurulması insanlık tarihi açısından gerçekten kayda değer bir gelişmedir.

Her iki örgütlenmenin de kuruluşunda esas edindikleri temel amaç savaş alanında yaralanan ya da hastalanan askerlere hiçbir ayırım gözetmeksizin yardım etmektir. Bu ulvi amaç daha sonraları kurumların teşkilatlarının genişlemesi ve faaliyet alanlarının artmasıyla birlikte yalnızca askerleri alanda sınırlı kalmamış bütün insanlara yardım etmeyi amaçlamıştır. Bunun yanı sıra teşkilat bir süre sonra deprem, sel ve heyelanlar gibi doğal afetlerde de insanların yardımına koşmaya başlamıştır.

Nüfus artışı, savaşlar, doğal afetler ve gibi yıkımlar tüm dünyada yardıma muhtaç insan sayısını giderek arttırmaktadır. Bu nedenle Kızılay ve Kızılhaç gibi organizasyonlar hayati önem taşımaktadır¹.

Bu bağlamda düşünüldüğünde insanlığın birbirini yok etmek için kıyasıya bir mücadele içinde yaşadığı bir dünyada bu tür cemiyetler gerçekten insana insan olduğunu hatırlatan ve onu donatan ulvi değerleri ortaya koyan, yaşatılması tüm insanlık için zaruri olan önemli hayat damarlarından. Atatürk'ün "Dünyanın falanca bir yerinde bir rahatsızlık varsa bana ne dememeliyiz. Böyle bir rahatsızlık tıpkı kendi aramızda olmuş gibi onunla ilgilenmeliyiz. Olay ne kadar uzak olursa olsun, bu esastan şaşmamak gerekir. İşte bu düşünüş

¹ Sandoz, Yves; "The 26th International Conference of the Red Cross and Red Crescent : Myth and Reality", **International Review of the Red Cross**, no: 305, Geneva, 1995, Pp.129, 01.11.2006, 15:00 <http://www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/html/57JMF4>; BUGNİON, François; "Just Wars, Wars of Aggression and International Humanitarian Law", **International Review of the Red Cross**, No: 847, 09-2002; 3.11.2006, 17:00; s. 523-546; [http://www.icrc.org/Web/Eng/siteeng0.nsf/htmlall/5FLCT4/\\$File/bugnion%20ang%20.pdf](http://www.icrc.org/Web/Eng/siteeng0.nsf/htmlall/5FLCT4/$File/bugnion%20ang%20.pdf)

ulusları bencillikten kurtarır.² Vecizesi Kızılay ve Kızılhaç örgütlerinin temel yaşamsal prensibini özetlemektedir.

Eski başbakanlarımızdan Sadi Irmak'ın teşkilat ve kültürümüzdeki yeri üzerine yazmış olduğu makalesinde “Kızılay, Türk Milletinin ruhundan ve tarihinden gelen ve adeta ikinci bir tabiat halinde olan yardım fikrinin yeni bir metotla, yani batı metodu ile teşkilatlanmasından başka bir şey değildir. Bu müessese, aynı zamanda batılılaşma tarihimizin de bir vesikasıdır ve Türk müesseselerinin nasıl batılılaşması lazım geldiğini de gösteren bir kılavuzdur.”³ sözleri de Kızılay'ı ve Kızılhaç'ı oluşturan düşünce yapısının binlerce yıllık Türk kültürü içerisinde zaten var olduğunu ancak bunun XIX. Yüzyılda batı metoduyla yeniden yorumlanmasından başka bir şey olmadığını özetlemesi bakımından önemlidir. Zira savaş alanlarında sadece kendi askerlerine değil aynı zamanda düşman askerleri içerisinde de esir durumda olanlara yardım edilmesi kültürümüz içinde yer alan bir olgudur. Bunun çeşitli örneklerini Türk tarihi içerisinde oldukça sık örneklerle görebilmemiz mümkündür.

Mısır, Şam ve Hicaz'da Eyyubi Devletini kuran Selahaddin Eyyubi'nin 1189-1192 yıllarında 3.Haçlı Seferinde, Saint Jean şövalyelerinin Müslüman ordusu karargahına gelerek, yaralı Hıristiyanlara bakmalarına izin verilmesi; savaşın fertler arasında olmaktan çok devletler arasında bir ilişki olup, kişilerin insan olarak değil, asker olarak düşman olduğunu, düşman fertlerin silahını bıraktıktan sonra düşman olarak kabul edilmeyip yaşama hakkı olduğu düşüncesinin bizim tarihimizde de çok uzun bir geçmişe sahip olduğunun örneklerindedir⁴. Yine Türk – İslam tarihinde örneklerine her alanda rastladığımız vakıf sistemi Kızılay ve Kızılhaç olgusunu meydana getiren düşünce yapısıyla aynı kaynaktan doğmuştur. Devletin vakıflar kurarak sivil ya da asker bütün vatandaşlara veya o topraklar üzerinden geçmekte olan yabancılara uzatmış olduğu yardım eli ve bunu yaparken hiçbir ayırım gözetmeden oluşturulmuş olmaları tarihimizde insana verilen değer ve ihtiyaç sahibine yapılan yardım esnasında ayırım gözetilmemesi bunu doğrular niteliktedir.

Bu sistematik düşünce yapısının oluşumunda dünya genelinde Hümanist düşünce yapısının devletlerin savaş stratejileri üzerinde etkinlik kazanmaya başlaması önemli bir yer tutmaktadır. Böylece savaş alanlarında tarafsız olarak nitelendirilen ve dokunulmazlığı

² Karal, Enver Ziya; **Atatürk'ten Düşünceler**, Ank. 1981, s. 137

³ Irmak, Sadi; Kızılay Düşüncesinin Tarihimizden Gelen Kaynakları”, **Kızılay Dergisi**, No: 13-14, Ankara, 1964, s. 16

⁴ Türkiye Kızılay Derneği; **Kızılay**; Ankara, 1995, s. 1

bulunan bir yardımseverler ordusunun oluşumuna zemin hazırlanmaya başlandı. Bu düşüncenin ve olgunun oluşumuyla birlikte savaş meydanlarında insan olma ögesinin önem kazanmasını sağlayan uluslar arası hukukun öncülerinden olan Hugo Grotius “De jure Belli et Pacis” (Harp ve Barış Hukuku) isimli eserinde ülkeler arası silahlı çatışmalarda insanlık kurallarının gözetilmesinin önemini vurgulamıştır.⁵ Bu düşünce Jan Jacques Rousseau’nun savaşın insanlar arası değil devletlerarası bir olgu olduğu ve silahsız birinin düşman sayılmayacağı gibi fikirleriyle desteklenmiştir. Avrupa aydınlanma dönemi düşünce hayatının gelişiminde önemli rol sahibi bu kişilerin düşünceleri temelde bir Kızılhaç olgusunun oluşumu için gerekli fikri zemini hazırlamaya başlamıştır.

1859 yılında Fransızların Avusturya kuvvetlerine yenilmesiyle sonuçlanan Salferino savaşının en kanlı sahnelerine bir iş seyahati esnasında tesadüfen şahit olan ve savaş anını bizzat izleyen İsviçreli Jean Henry Dunant, gözlemlerini 1862 yılında yayınladı. Orijinal dili Fransızca olan “Un Souvenir de Solfêrino” (Bir Salferino Hatırası) isimli eser uluslar üstü bir yardım kuruluşunun oluşturulması fikrinde bir dönüm noktası oluşturdu.

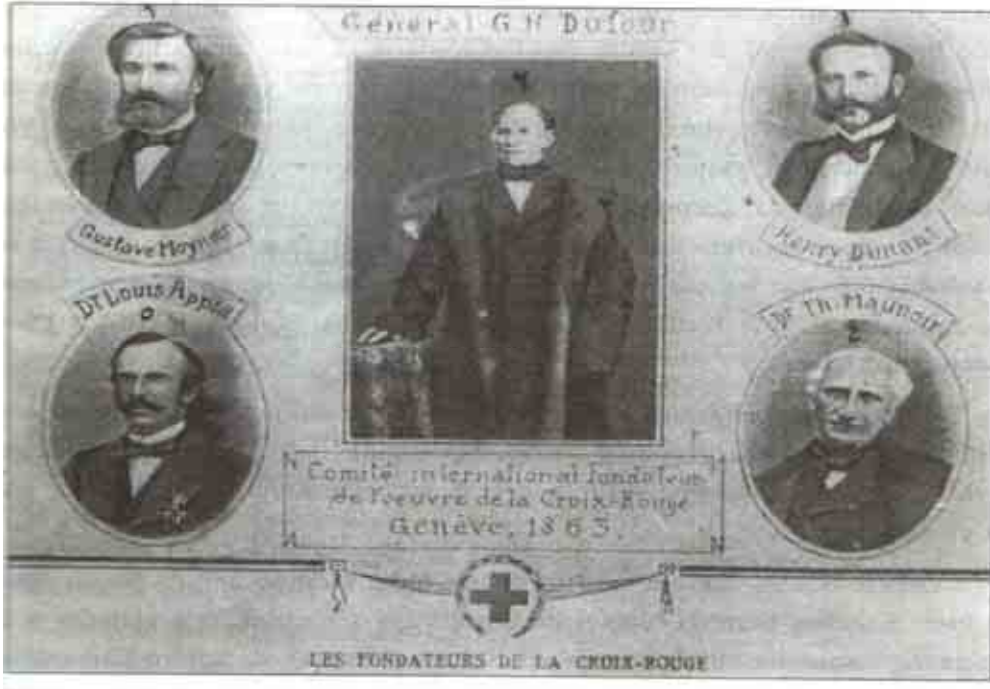
Dunant’ın barış zamanında yetiştirilecek ve savaş zamanlarında hiçbir ayırım gözetmeden yaralıların tedavisiyle meşgul olacak bir cemiyet kurulması ve bunun için kongreler yapılması teklifi kısa sürede tüm Avrupa’da destek buldu. Dunant’ın görüşlerine destek veren Cenevre Halk İdaresi Derneği (La Societe Genevoise d’Utilite Publique) başkanı Gustave Moynier’in öncülüğünde İsviçre Federal Konseyi (Le Consêille Fêdêrale Suisse)nin çağrısıyla askeri yaralılara yardım derneği kurmak amacıyla Cenevre’de 5 kişilik bir komisyon oluşturulmuştur. Bu komisyon Kızılhaç’ın temeli olarak kabul edilmektedir. 17 Şubat 1863 tarihinden itibaren “Uluslar Arası Askeri Yaralılara Yardım Derneği” adı altında oluşturulan dernek bu amaca yönelik toplantılarına başlamıştır.⁶

Böylece atılan adımlar 1864 yılı Ağustos ayında İsviçre Federal Hükümetinin öncülüğünde Cenevre’de bir uluslararası konvansiyonun toplanmasıyla sonuçlandı. Konvansiyonun Cenevre’de toplanması ya da böyle bir girişime merkez olarak Cenevre’nin seçilmiş olması keyfi alınmış bir karar olarak görülmemelidir. François Bugnion Cenevre ve Kızılhaç isimli makalesinde bu nokta üzerine temas ederek Cenevre’nin yüzyıllar boyu Avrupa’nın merkezi olarak görüldüğü hatta bu durumun Roma imparatorluğu dönemine kadar

⁵ Türk Kızılay Derneği; **73 Yıllık Hayatı 1877 – 1949**; Ankara 1950. s. 5

⁶ Coursier, Henri; **Milletler Arası Kızılhaç**, Ankara, 1964. s. 15

dayandığından bahsederek böyle birleştirici bir kurum için olabilecek en ideal merkezin böyle birleştirici bir şehir olması gerektiğinden bahsetmektedir⁷.

Resim 1; Salib-i Ahmer'in Kuruluşunda Emeği Geçen Beş Öncü; Henry Dunant, General G.H. Dufour Gustave Moynier, Dr. Th. Maunoir, Dt. Louis Appia; Akgün, Seçil; Uluğtekin; Murat; Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a; Ankara, 2000. s. 9

Cenevre'de kararlardan üçü oldukça önemlidir ve bu kararlar teşkilatın temelini oluşturur. Bu kararlar; uluslararası yardım derneklerinin kurulması, savaş alanında bu dernek mensuplarına dokunulmaması ve savaş sırasında ayırım yapmaksızın yardımda bulunulması ve son olarak İsviçre bayrağının tersi olan beyaz zemin üzerine kırmızı haçın teşkilatın sembolü olması noktasında alınan ortak kararlardır⁸. Bu saydığımız ilkeler komisyona katılan ülkeler tarafından Cenevre Sözleşmesi ile 22 Ağustos 1864 tarihinde resmileştirilirken buraya delege göndermeyen ve imzalamayan diğer ülkeler içinde bu sözleşmeyi imzalamaları için bir yıl süre tanındı. Sözleşmeye tüm dünya genelinde yoğun bir katılım oldu. Sözleşmede kurumun din ve mezhepler üstü bir kurum olduğunun vurgulanması bazı Avrupa ülkeleri tarafından hoş

⁷ BUGNİON, "François; Geneva And The Red Cross", *International Geneva Yearbook*, Vol: XIX. 2005-2006, Pp. 9

⁸ DUNANT, Henri ; *Bir Solferino Hatırası*, Çev.: Nermin ARPACIOĞLU, Türkiye Kızılay Derneği, 1964, Ankara, s. 74

karşılanmasa da özellikle Vatikan'ın imzalamasıyla diğer Avrupa ülkeleri de sözleşmeyi imzaladılar. Sözleşmenin imzası şu sırayla gerçekleşmiştir⁹.

Fransa	22 Eylül 1864
İsviçre	1 Teşrinievvel (Ekim) 1864
Belçika	14 Teşrinievvel
Felemenk	29 Teşrinisani (Kasım) 1864
İtalya	4 Kânunuevvel (Aralık) 1864
İspanya	5 Kânunuevvel 1864
İsveç - Norveç	13 Kânunuevvel 1864
Danimarka	16 Kânunuevvel 1864
Bad	16 Kânunuevvel 1864
Prusya	4 Kânunusani (Ocak) 1865
Yunanistan	17 Kânunusani 1865
İngiltere	17 Kânunusani 1865
Maklenburg Severin	9 Mart 1865
Türkiye	5 Temmuz 1865
Würtemberg	2 Haziran 1866
Hess	22 Haziran 1866
Bavyera	30 Haziran 1866
Avusturya	12 Temmuz 1866
Portekiz	9 Ağustos 1866
Saksonya	25 Teşrinisani (Ekim) 1866
Rusya	22 Mayıs 1867
Papalık Makamı	9 Mayıs 1867
Romanya	3 Kânunuevvel 1874
İran	5 Kânunuevvel 1874
Salvador	30 Kânunuevvel 1874
Karadağ	29 Teşrinisani 1875
Sırbistan	27 Mart 1876
Bolivya	16 Teşrinievvel 1879
Şili	15 Teşrinisani 1879

⁹ **Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi:** İstanbul, 1340, Amedî Matbaası, TBTK; 13490, s. 5-7

Arjantin	25 Kânunuevvel 1879
Peru	22 Nisan 1880
Cemahir-i Müttefika (ABD)	1 Mart 1882
Bulgaristan	1 Mart 1884
Japonya	5 Haziran 1886
Lüksemburg	5 Teşrinievvel 1888
Kongo	26 Teşrinisani 1888
Venezüella	9 Temmuz 1894
Siyam	29 Haziran 1895
Afrika Cenubu	28 Eylül 1896
Oranj	28 Eylül 1897
Nijerya	16 Mayıs 1898
Honduras	16 Mayıs 1898
Uruguay	30 Mayıs 1900
Kura	8 Kânunusani 1903
Guatemala	24 Mart 1903
Çin	29 Haziran 1904
Meksika	20 Nisan 1906
Brezilya	30 Nisan 1906
Kolombiya	7 Haziran 1906
Almanya İmparatorluğu	12 Haziran 1906
Paraguay	31 Mayıs 1907
Haiti	24 Haziran 1907
Küba	25 Haziran 1907
Dominik	25 Haziran 1907

Osmanlı devleti her ne kadar oluşturulan ilk Cenevre komisyonuna delege göndermediyse de, diğer ülkelere tanınan bir yıllık süreyi kaçırmayarak 5 Temmuz 1865'te mukaveleyi imzaladı. Osmanlının son dönem aydınlarının büyük çoğunluğunun kısa süre içerisinde teşkilatta yer alması bu cemiyeti Osmanlının sosyo-kültürel dinamikleri içerisinde önemli bir noktaya taşımıştır.

Hilal-i Ahmer için çalışmalarda bulunmak hem insani bir vazife hem devlet hizmeti hem de sosyo-kültürel bir çalışma olarak ele alınmaya başlanmıştır. Kültürel anlamda bir

moda olarak ta sayabileceğimiz bu çalışmalara verilecek en güzel örnek ise saray içerisinde dahi valide sultandan, padişahın eşlerine cariyelerinden diğer saray çalışanlarına varıncaya kadar hepsinin cemiyet için çalışmalar yapmaları ya da sürekli yardımlarda bulunmalarıdır¹⁰.

CENEVRE SÖZLEŞMESİ **(22 AĞUSTOS 1864)**

Dünya genelinde sistemli yardım kuruluşlarının temelini atılmasında başlangıç noktası oluşturan Cenevre Sözleşmesinde yer alan maddeler ana başlıklar halinde aşağıda verilmiştir¹¹.

Birinci Madde: Sabit ve Seyyar askeri hastaneler savaş esnasında tarafsız kabul edilecek. Bunlar içerisinde yaralı ve hastalar bulunduğu sürece muharip ordular tarafından himaye edilecek. Eğer bu tarafsız hastaneler askeriyeyle korunuyor olursa hastanenin tarafsızlığı kaldırılacak.

İkinci Madde: Sabit ve seyyar hastanelerin çalışanları ve tedavi edilecek hastaları bulunduğu sürece tarafsızlıkları devam edecek.

Üçüncü Madde: Hastane çalışanları çalıştıkları bölge düşman eline geçse bile isterse burada çalışmaya devam edebilecek hatta arzu ettiği takdirde mensup olduğu orduya gidebilecektir. Bu durumda askerin himayesi altında düşman ileri karakollarına teslim edilecektir.

Dördüncü Madde: Seyyar hastaneler düşman eline geçen bölgeden çekilirlerken hastane eşyasıyla birlikte topyekûn çekilebilecekler. Sabit hastanelerde çalışanlar çalıştıkları bölgenin düşman eline geçmesi halinde kendi ordularına katılma talebinde bulunabilecek ancak çekilme esnasında yalnızca kendi şahsi eşyalarını götürebileceklerdir. Sabit hastanelerin eşyalarına el konulabilecektir.

¹⁰ OHAC Salnamesi 1340; s. 56–57

¹¹ Ahmet Midhat; **Hilal-i Ahmer – Cemiyeti İnsaniyenin Tarihi**, isimli eserinde bu sözleşmenin Hilal-i Ahmer’de bulunan, devlet tarafından kabul edilen metninin Fransızcadan tercüme olduğunu ve metin içerisinde yanlışlıkların bulunduğunu belirtmektedir. Metnin asıl tercümesi olarak ta kendi eserinde vermiş olduğu sözleşme metnini göstermektedir. Bkz. Ahmet Midhat; **Hilal-i Ahmer – Cemiyeti İnsaniyenin Tarihi**, Kırk Anbar Matbaası, İstanbul, 1879. s. 29

Beşinci Madde: Kaybedilen topraklarda yaşayan ahali yaralılara yardım edip onlara evlerinde tedavi için bakarlarsa o hane sakinleri savaş esnasında tarafsız kabul edilecek. Bu durum muharip ordu komutanları tarafından halka duyurulacaktır.

Altıncı Madde: Hangi milletten olursa olsun yaralı askerler ve muhtaçlar kabul ve himaye edilecektir. İçinde bulunulan durum müsait olduğunda karşı ordu askerlerinin bulunduğu ileri karakollara teslim edilmeleri başkomutanların salahiyeti altında olacaktır. Yaralılar ve bunları sevk edenler tamamen tarafsızlık himayesi altındadırlar.

Yedinci Madde: Hastaneler ve çalışanları için bir tarafsızlık alameti seçilecek. Bu alamet daima devlet sancağıyla birlikte seçilecektir. Tarafsızlık halinde bulunanlar da bu alameti kollarında taşıyacaktır.

Sekizinci Madde: Başkumandanlara hükümetleri nezdinde bu sözleşme maddeleri bildirilecek ve onlarda harp anında bunu tatbik edeceklerdir.

Dokuzuncu Madde: Cenevre sözleşmesini imza için delege göndermeyen devletlere iş bu mukaveleyi imzalamaları için bir yıl müddet tanınmıştır.

Onuncu Madde: İş bu mukavele 1864 senesi Ağustosunun 22.günü mensup oldukları devlet namına bu mukaveleyi imzalamış ve hükümlerini kabul etmişlerdir.

BİRİNCİ BÖLÜM

HİLAL-İ AHMER'İN KURULUŞU

1. OSMANLI DEVLETİNİN CENEVRE SÖZLEŞMESİNİ İMZALAMASI VE OSMANLI ÜLKESİNDE YAPILAN ÇALIŞMALARI

Osmanlı devletinin Cenevre mukavelesini imzaladığı dönem incelendiğinde devletin uzun yıllardan beri yenileşme hareketleri içerisinde bocaladığını ve hem toprak kaybı açısından hem de içteki yerleşik düzenin yitirilmiş olması bakımından oldukça sıkıntılı dönemlerden geçmekte olduğunu görmekteyiz. Bu dönemde Osmanlılar artık yıllarca tahakkümleri altında tuttıkları Avrupa'nın her yönden gerisinde kaldıklarını kabul etmişler ve bunun bir neticesi olarak yenileşme hareketlerine büyük ağırlık vermişlerdir. Bu yenileşme hareketlerinin sistematik ve geniş kapsamlı ilk adımlarından biri olan Nizam-ı Cedid hareketini bir anlamda Osmanlı devletini Avrupa'nın ilim, sanat, ziraat, ticaret ve medeniyette yaptığı ilerlemelere ortak yapmak için giriştiği yenilik hareketlerinin bütünüdür diyebiliriz¹. Bu yenileşme hareketleri Osmanlı devletinin sonuna kadar devam etmiştir. Ancak ister devlet, ekonomi, eğitim ve toplum kurumları alanlarında batıdan bir şey alarak eski yapının bir yanına onu takma girişimleri biçiminde olsun, ister kayıtsız şartsız her yönden batılılaşma sloganı yürütülmesi biçiminde olsun bu batılılaşma süreci kolay ve tümüyle başarılı olmamıştır².

Her ne kadar devlet bu batılılaşma çabaları içerisinde kıvrandıysa da yinede batıda başlayan yeni birlik hareketine kayıtsız kalmıştır. Cenevre'de Avrupalı devletler tarafından imzalanan bu mukaveleye Osmanlı devletinin kayıtsız kalışını kendine pratikte siyasi veya askeri alanda bir yarar sağlamayacağı düşüncesi etkili olmuştur. Cenevre mukavelesinin 32. maddesi kongreye katılmayan devletlere sözleşmeyi imzalamaları için bir yıl süre tanıyordu³. Osmanlı devleti mukaveleyi imzalamamasına karşın delege göndermeyen devletler için tanınan bu bir yıllık süreyi değerlendirmiş, "bir fayda ummamakla birlikte bir mazarrat da

¹ Karal, Enver Ziya; **Osmanlı Tarihi**, C.V, TTK, 1983, Ankara, s. 61

² Berkes, Niyazi; **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, YKY, İstanbul, 2002, s. 28

³ **Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi**; Amedi Matbaası, İstanbul, 1340, s. 21

gelmeyeceği”⁴ düşüncesiyle Osmanlı Devleti 5 Temmuz 1865 tarihinde Cenevre Sözleşmesini imzalamıştır⁵.

Osmanlı Devleti 1867 tarihinde Paris’te toplanan ilk Kızılhaç kongresine Alman asıllı Dr. Abdullah Beyi göndererek katılmıştır. Ancak Abdullah beyin kongreye gönderilmesi Osmanlı Devleti yöneticileri arasında cemiyetin bir fayda sağlamayacağı düşüncesinin değişmesi olarak anlaşılmamalıdır. Çünkü Abdullah Bey İstanbul’a döndüğünde cemiyetle ilgili faaliyetler noktasında beklediği desteği göremediği gibi böyle bir kurumun daimi surette yaşayamayacağı gibi yorumlarla da karşılaşmıştır⁶.

Resim 2; Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti’nin Kurucularından Dr. Abdullah Bey; Akgün, Seçil; Uluğtekin; Murat; **Hilal-i Ahmer’den Kızılay’a;** Ankara, 2000. s. 13

Ancak bu gibi olumsuz düşünceler Abdullah Beyi amacından vazgeçirmemiş dinletemeyeceğini bile bile yinede amaçlarını her fırsatta dile getirmiştir. Devlet adamlarının genelinde bu cemiyete karşı genel bir kayıtsızlık görülse de Abdullah Beyin ısrarlı mücadelesi sonuç vermiş ve Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa bu konuda Abdullah beyi desteklemiştir. Bunda Sırbistan ile yapılan savaşta cemiyetin eksikliklerinin görülmüş olması da büyük bir etkidir⁷.

⁴ Ahmet Midhat Efendi, **Hilal-i Ahmer-Cemiyeti İnsaniyenin Tarihi**, Kırk Anbar Matbaası İstanbul, 1879, s. 53

⁵ **Kızılay ve Kızılhaç’ın Milletlerarası Kaynaklar**, Türkiye Kızılay Derneği, Ankara, 1964, s. 13-17

⁶ Ahmet Midhat Efendi; **a.g.e.**; s. 55-56

⁷ Ahmet Midhat Efendi; **a.g.e.**; s. 71

1.a. Mecruhin ve Mardayı Askeriyeye İmdat ve Muavenet Cemiyetinin kuruluşu ve Tüzüğünün başlıca maddeleri

Bütün bu çalışmalar sonunda etkisini göstermiş Kıımlı Dr. Aziz Beyinde katkılarıyla Tıbbiye Nazırı Marko Paşa başkanlığında “Mecruhin ve Mardayı Askeriyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti kurulmuştur⁸. 11 Haziran 1868 tarihinde ilk olarak 22, daha sonra 25 kurucu üye ile örgütlenen cemiyet Sultan Abdülaziz’den de destek görmüştür. Cemiyete 43’ü hekim olan 66 üye kurucu üye katılmıştır. Bu kurucu üyeler arasında Ömer Rüştü Paşa, Veli Paşa, Serdar-ı Ekrem Ethem Paşa, Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahane Müdürü Kıımlı Dr. Aziz Bey, Mr. Ch. Curtis, Baron Prokeschosten, Avusturya Sefiri gibi önemli kişiler bulunmaktaydı.⁹

Bu gelişmelerin hemen akabinde biryandan cemiyetin geçici yönetim kurulu oluşturulurken biryandan da cemiyetin tüzüğünü hazırlayacak bir komisyon oluşturulma çabası içerisine girilmişti. Bunun yanı sıra Avrupa’da devlet yöneticilerinin ve sarayların bu tür cemiyetlere ne kadar destek ve önem verdikleri aşikârdı. Bundan dolayı sarayın da desteğinin büyük oranda sağlanmasına önem verildi. Saraydan başlayacak bu yayılma bir süre sonra Osmanlı toplumu içerisinde sosyo-kültürel bir moda haline gelecek cemiyet o dönemin aydınlarını bünyesinde barındıran entelektüel bir kimliğe bürünecektir. Bunun yanı sıra sarayda Sultan Abdülaziz’in annesi Pertevniyal Valide Sultan’ın bu kuruluşu vermiş olduğu destek daha sonra diğer saray kadınları tarafından da devam ettirilmiştir. Buda bir süre sonra ülke genelinde hanımların bu cemiyete yoğun ilgisini göstermesinde etkili olmuştur.

22 Nisan 1869 tarihinde Berlin’de toplanan uluslararası kongre dünya genelinde oluşum süreci içerisinde bulunan bu tür yardım kuruluşlarının çalışma sistemleri ve yapılanmaları hakkında değerlendirmelerin yapılması bakımından önemlidir. Kongrede Cenevre sözleşmesi gereği oluşturulan cemiyetlerin en önemli özelliği olarak nongovernmental (Uluslararası hükümetlerle ilgisi olmayan) olma özellikleri vurgulanmıştır¹⁰.

⁸ OHAC Salnâmesi 1340; s. 24

⁹ Akgün, Seçil; Uluğtekin; Murat; Hilal-i Ahmer’den Kızılay’a; Ankara, 2000. s. 15

¹⁰ BUGNİON, François; “Red Cross Law”, *International Review of The Red Cross*, No: 308, 1995, Pp. 493

Kongreye Osmanlı Devleti adına Dr. Abdullah Bey ve Paris Büyükelçiliğinde askeri ateşe olarak görevli Binbaşı Hüseyin Bey temsil katılmışlardır¹¹. Burada cemiyetin kuruluş aşamasının tamamlanmak üzere olduğu ve cemiyetin Osmanlı içerisinde kısa zamanda güçleneceği vurgulanırken aynı zamanda Osmanlının Avrupa'dan gelen her türlü yeniliğe açık olduğu ve Osmanlı toplumunun bu yeniliklerin destekçisi olduğu vurgulandı. Konferansta Osmanlı Devleti Hilal-i Ahmer Cemiyeti teşkilatının ilk yönetici kadrosu da ilan edilmiştir.

Başkan: Marko Paşa
B. Yardımcısı: Dr. Mongeri
Genel Sekreter: Dr. Abdullah Bey
Sekreter Yardımcısı: Dr J. De Ceastro
Sekreter Yardımcısı: Dr. Const. Limonides Bey
Muhasebeci: Charles G. Curtis

Resim 3; Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin İlk Başkanı ve Kurucularından Dr. Marko Paşa; Akgün, Seçil; Uluğtekin; Murat; Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a; Ankara, 2000. s. 17

¹¹ Çapa, Mesut; **Kızılay (Hilal-i Ahmer) Cemiyeti 1914–1925**, Ankara, 1989, Ankara Üniversitesi İnkılâp Tarihi Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi); Ankara, 1989

Cemiyet tüzüğünün başlıca bazı maddeleri belirlenerek cemiyet bu tarihten itibaren faaliyete başladığını bütün Avrupa ülkelerine duyurmuştur. Cemiyetin ilan etmiş olduğu tüzüğün başlıca maddeleri ise şöyle özetlenebilir.¹²

Madde 1: Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti, öncelikli olarak elindeki tüm olanakları kullanarak savaş alanlarındaki hasta ve yaralıların acılanın dindirmeye çalışmayı hedefler.

Madde 2: Cemiyet, yıllık aidatı 100 kuruş olan kurucu üyelerden, yıllık aidatı en az 200 kuruş olan asil üyelerden ve yıllık aidatı ödemeksizin 100 kuruş veya Cemiyet'e gerekli araç-gereç bağışlarında bulunan ya da Cemiyet etkinliklerine katkıda bulunan Cemiyet Yönetim Kurulu tarafından kabul edilmiş üyelerden oluşur. Cemiyet, projelerinin gerçekleşmesinde özverili ve inançlı çalışmalarıyla değerli katkılarda bulunan kişileri, genel kurul kararıyla onur üyesi yapabilir. Kadınlar da yukarıda belirtilen esaslar çerçevesinde Cemiyet üyesi olabilirler. Bu madde de cemiyete kadınlarında kabul edileceği fikrinin belirtilmiş olması II. Meşrutiyet döneminde kadınların toplum içindeki sosyalliklerinin artırılması için yapılan faaliyetlerden biri olarak gösterilebilir.

Madde 3: Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti, 1863 Uluslararası Konferansı'nın Osmanlı Hükümeti'nin de onayladığı 22 Ağustos 1864'te imzalanan Cenevre Anlaşması'nın genel ilkelerini ve Paris Konferansı'nda yardım cemiyetlerinin askeri sağlık hizmetlerinin tarafsızlaştırmasına ilişkin ek düzenlemelerini kabul eder.

Madde 4: Cemiyet çalışmalarının yönetimi, Deniz ve Savaş bakanlarının onursal başkanlığını yaptığı İstanbul'da Merkez ve Yüksek Kurulu'nca yürütülmektedir. Merkez Kurul, asil ve kurucu üyelerden Genel Kurulca beş yıl için seçilen 30 üyeden oluşur. Her yıl üyelerin beşte biri yenilenir. Kura sonucu üyeliği sona eren üyeler, yeniden seçilebilir. Kurulun üye sayısı gerekirse artırılabilir.

Madde 5: Kurul üyeleri, aralarından bir başkan, iki başkan yardımcısı bir genel sekreter ve bir veznedar görevlendirir. Kurul, üç yıl için, üyeleri arasından 15 kişiden oluşan İstanbul'daki Merkez Yönetim Kurulunda atar. Kurul başkanı, iki başkan yardımcısı, genel sekreter ve veznedar Yönetim Kurulu üyeleridir. Yönetim Kumlu 5 üyeden başka 10 üye daha

¹² M. Uluğtekin; S. Akgün, **a.g.e.**, s. 18-19

atar. İhtiyaç yada savaş durumunda, Yüksek Kurul usulüne uygun biçimde Yönetim Kurulu üye sayısını arttırabilir. Yönetim Kurulu, üyeleri yeniden seçilebilir.

Madde 6: Merkez Yönetim Kurulu, araç - gereç ve personelle ilgili gerekli işleri örgütler. Merkez Yönetim Kurulu, çalışanlarının mesleki eğitimini yaptırır, yardım istenen tüm alanlarda duyulan gereksinimlerini karşılar, yardım ve bağışlar kabul eder ve hizmetlerin gerektirdiği gibi onları kullanır. Merkez Yönetim Kurulu, etkinliklerin sağlıklı yürümesiyle ilgili alınacak önlemlerin onaylanmasını sağlamak amacıyla bakanlarla görüşür, yabancı merkez yönetim kurullarıyla ve alt birimleriyle ilişki kurulmasını sağlar. Kurum, başkalarını savunmak için savaş alanlarında yaşamlarını tehlikeye atan ve kanlarını dökenlerin acılarını dindirmek için, hiçbir çıkar beklemezsizin çabaladığını ve yaptığı etkinlikleri geniş halk kitlelerine anlatarak halkın yardım duygularını kamçılıyıp ilgilerini kazanmaya çalışacaktır.

Madde 9: Cemiyet'in gelişmesi ve diğer illerde halkın Cemiyete ilgi duyması durumunda, Yüksek Kurul, Merkez Yönetim Kuruluna bağlı alt yönetim kurulları kurabilir; (İstanbul dışında) kurulacak alt yönetim kurulları merkez yönetim kurullarına bağlı ve eşit statüde olacaklardır. Kurumun sağlıklı çalışması için kaçınılmaz olan eylem birliği, elden geldiğince güçlü bir merkeziyetçilik gerektirir. Bu bağlamda, taşradaki yönetim kurulları, İstanbul'daki Merkez Yönetim Kuruluna düzenli rapor göndermek ve toplanan bağışlarla aidatları Merkez Yönetim Kurulu emrinde tutmak zorundadır.

İstanbul dışındaki yönetim kurulları da Merkez Yönetim Kurulu gibi oluşacaktır. Şube üyeleri, Bölge Yönetim Kurulunu oluşturacak 30 üyeyi seçmek için, bölge merkezlerinde toplanırlar, Seçilen üyeler de bir başkan, iki başkan yardımcısı, bir sekreter, bir veznedar ve Bölge Yönetim Kurulunu oluşturacak 10 üyeyi atar.

Kadınlar, bütün ülkelerdeki yardım cemiyetlerinde özellikle çaresiz ve düşkün yaralılara uzanarak yaptıkları yardım çalışmalarındaki büyük rollerini kanıtlamış bulunmaktadırlar. O halde, gerekli koşullar sağlanabilirse, üst tabakaya mensup bir hanımın himayesinde bir Kadınlar Yönetim Kurulu kurulabilirlerdi. Kadınlar Yönetim Kurulu, üyelerinin yardım etkinliklerine aktif olarak katılabilmelerini sağlayacaktır. Kadınlar Yönetim Kurulu, Yüksek Konsey Genel Sekreteri'nin aracılığıyla Merkez Yönetim Kurulu'yla ilişki kuracaktır. Merkez Yönetim Kurulu da Cemiyet'le ilgili bilgileri Kadınlar Yönetim Kurulu'na aktarmak zorundadır.

1.b. Teşkilatlanmada Yaşanan sıkıntılar

Osmanlı Devleti bu dönemlerde artık gerileyişin sebeplerinin kendi iç dinamiklerinde yaşanan bozulma ve çağın gerisinde kalmaktan kaynaklandığı fikrine varmış ve çözümü batılılaşmada aramaya başlamıştı. Ancak Avrupalı devletlerin Osmanlı üzerinde oynamış oldukları siyasi oyunlar Osmanlıyı belli noktalarda özellikle askeri alanda tedirgin etmekteydi. Osmanlılar, İsviçre’de imzalanan Cenevre mukavelenamesini tanınan bir yıllık süre zarfında ilk imzalayan devletlerden olmuşsa da cemiyetin ülke içinde evrensel projeye uygun teşkilatlanması bu tür tedirginliklerin giderilmesine bağlıydı. Böyle bir durumda Avrupa kökenli bu yardım hareketi yanlış anlaşılabilir ve savaş esnasında her milletten tarafsız olarak kabul edilen bazı insanların ordu içine sızabileceği düşüncesi özellikle askeri makamlarca tedirginlikle karşılanmıştı. Buda Cenevre sözleşmesine imzayla kurulması ve ülke genelinde teşkilatlanması taahhüt edilen cemiyetin kâğıt üzerinden çıkararak ülke genelinde teşkilatlanmasını neredeyse imkânsız kılıyordu.

Cemiyetin problemlerinin en başlıcası teşkilatın ülke içinde özümsemesiyle ilgili olanıydı. Yukarıda da kısaca değindiğimiz gibi Osmanlı ülkesinde Mardayı Askeriyeye Muavenet Cemiyeti sivillerin askerinin işine karışması ya da daha kolay casusluk faaliyetleri anlamını taşıyordu sanki. Bundan dolayı cemiyetin var oluş nedenlerinin halka ve öncelikle devlet adamlarına anlatılması gerekiyordu. Çünkü hükümette yukarıda bahsettiğimiz düşüncelerden dolayı cemiyet nizamnamesini imzalamamıştı. Cemiyet merkez komitesi de durumun üstesinden gelebilmek ve böylesine yararlı bir kuruluşu ülke genelinde anlatabilmek için Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye Reisi Dr. Serviçen’e başvurarak kuruluşun anlam ve önemini özellikle vurgulayan bir kararname hazırlayarak resmi makamlara göndermesini istedi. Hazırlanan kararname metni şöyledir¹³.

“Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'nin dahi imza eylemiş olduğu Cenevre Mukavelenamesi'nde nazar-ı mülahazaya şayan iki nokta vardır ki birincisi hastagan ve mecruhin-i askeriye ile hizmet-i tedavide bulunanların ve bu hizmete taalluku olan sair zevatın hal-i harpte bitaraflik suretine ifrağı ve ikincisi mecruhin-i askeriyeye iane için şefkat-i umumiyeye müracaat olunma suretlerinden ibarettir. Birinci suret bizim ahval-i askeriyemiz nokta-i nazarından bakarak mülahaza olunduğu takdirde, denilir ki, bir Salib-i

¹³ Ahmet Mithad Efendi; a.g.e., s. 63-64

Ahmer'den ibaret olan ve iktizasına göre bir Hilal-i Ahmer'e tahvili dahi kolay görülen Cenevre bayrağından maada işin bu cihetinde yalnız hizmet-i tedavinin müfredat ve tafsilatı kalır ki o dahi tamamiyle Askeri İdare-i Sıhhiye'sine aid mesele hükmündedir. İkinci surete gelince bu iş sırf şefkat-i umumiyyeye ait bir mesele olup İdare-i askeriyyenin bunu teşvikten başka yapacağı bir şey olamaz. Elhasıl şimdilik Dersaadet'te mecruhin-i askeriyyeye iane-i umumiye ile muavenet için müsaade verilmek lazım olup bu cemiyet birisi kadınlara diğeri erkeklere mahsus olmak üzere iki şıkka ayrılır. Efkarımıza kalır ise cemiyet-i mezkurenin nizamını tesise Hükümet'in müdahalesine hiç bir lüzum yoktur. Yalnız hususat-ı atiyeyi cemiyet-i mezkureye kabul ettirmek lazım gelir.

Evvela, İane hususunda kimseye icbar vaki olmayıp herkes vereceğini ihtiyarıyla vermek. Saniyen, Muavenet-i müctemia yalnız mecruhin-i askeriyyeye hasredilmek. Salisen İşbu muaveneti ifa edecek olanlar fennen bu işe vakıf zevat tarafından intihap ve nasbedilmek. Rabian, Muavenet-i vakıa idare ve hareket-ı askeriyyeye tabi olmak.”

Ancak kararname devlet yöneticileri üzerinde beklenen etkiyi yapmamıştır. Bunda yakın gelecekte beklenen bir savaş tehlikesi olmadığı düşüncesinin de payı büyüktü. Çünkü sonuçta bu cemiyet savaş zamanlarında yaralı ve hasta askerleri tedavi etmekle yükümlü bir cemiyetti, ortada herhangi bir savaş tehlikesi olmadığına göre bu cemiyetinde pek bir ehemmiyeti kalmıyordu. Dr. Abdullah Beyin kişisel gayretleriyle ancak bu kadar olmuştu. Onun ölümünü müteakip kimse cemiyeti onun gibi sahiplenmemiş sonuç olarak cemiyet 1874 tarihinde dağılmak zorunda kalmıştı.

2. HİLAL-İ AHMER CEMİYETİNİN KURULUŞU

2.a. Yaşanan Sıkıntılar Nedeniyle Avrupa'dan Gelen Baskılar

Dr. Abdullah Beyin vefatından sonra cemiyete olan ilgi giderek azalmıştı. Yakında bir savaş tehdidinin de olmayışı 1874 tarihinde cemiyetin faaliyetlerini durdurmasına neden olmamıştı. Bu durum cemiyetin Osmanlı içerisinde anlaşılmadığının en büyük göstergesiydi. İki yıllık sessizliğin ardından 1876'da balkanlarda uzun zamandan beri süre gelen huzursuzluklar Osmanlı ve Rusya'yı savaşın eşiğine getirmişti. Sırbistan ve Karadağ ile çatışmalar esnasında yaralanan Slav askerlerine Kızılhaç ekipleri tarafından yardım ediliyorken, yaralı Osmanlı askerleri çaresizlik içinde kıvranıyordu.

Bu durum yalnızca Osmanlılar tarafından gözlenmiyordu. Kızılhaç ekipleri de bu durumdan rahatsız olmuşlardı. Osmanlı devleti Cenevre mukavelesine imza atmış olmasına rağmen ülkesinde cemiyetin teşkilini bir türlü sağlayamamıştı. Cenevre mukavelesi, bu şartnameyi imzalamayan ya da hükümlerini yerine getirmeyen ülkelere yardım konusunda çok katıydı. Bunun da nedeni bütün dünya devletlerini bu insancıl kurumun bir parçası yapmaktı. İşte bu tutum Sırbistan ve Karadağ ile yaşanan çatışmalarda Osmanlı askerinin yardım alamamasına neden oluyordu.

Fransa Mecruhin-i Askeriye İanesi Merkez komitesi ikinci başkanı Mösyö Henri Dunant ve Gustav Moynier, Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane üyelerinden Dr. Dikran Peştemalcıyan'a birer mektup göndermişlerdir¹⁴. Mektuplarda genel olarak Osmanlı devletinin de Cenevre sözleşmesine imza atmış bir devlet olarak bu yardımlardan faydalanabileceğini Marko Paşa ile bağlantıya geçerek İstanbul'da bir merkez oluşturup bunu Cenevre'deki genel merkez aracılığıyla diğer devletlere de duyurması gerektiği belirtilmiştir. Böylece Osmanlı askerlerinin de bu yardımlardan faydalanabileceğini hatırlatarak kendilerinin Osmanlı askerinin içinde bulunduğu bu durum karşısında üzüntü içinde bulduklarını söylemişlerdir¹⁵.

Bu mektuplardan Gustav Moynier'in mektubunu uluslar arası alanda hizmet veren bu cemiyetin gözünden Osmanlıların bu cemiyete bakış açılarını ve bazı devlet adamlarının çeşitli bahanelerin ardına sığınarak böyle faydalı bir cemiyeti nasıl önemsemediklerinin delili olarak verilmiştir¹⁶. Gustav Moynier mektubunda;

"Hidmet-i Riyasetinde bulunmakla iftihar eylediğim komite iştigal ettiği hidmeti için Dersaadet'te bir heyet-i vekaletе nail olamadığından müteessir Bu hal memalik-i sairede bulunan yegane-i askeriye cemiyetlerinin asakiri Osmaniye'ye muavenet tedarik edebilmelerine dahi mani oluyor. Bundan mukaddem Cenevre Muahedesi ahkamına tatbiken Dersaadet'te bir iane-i Mecruhin Komitesi teşekkül eylemiş idiyse de katib-i umumisi bulunan Doktor Abdullah Bey'in vefatından beri bu komitenin ne olduğuna dair haber alınmamıştır.

¹⁴ Ahmet Mithad Efendi, a.g.e., s. 56-58

¹⁵ OHAC Salnamesi 1340, s. 26-27

¹⁶ Ahmet Mithad Efendi, a.g.e., s. 72-77

Ancak itikadımıza göre ahval-ı hazıraya karşı Devlet-i Aliyye-i Osmaniye bir muavenet-i mecruhin cemiyeti bulunduur ise kendi mecruhin-i askeriyesi menafini yedd-i muhafazaya almak ve sair cemiyetler tarafından ianeten arz olunacak şeylerin hüsnü suretle sarf ve istimalini temin edebilmek misillü bir büyük mefaat görür idi. Eğer İstanbul'da böyle bir cemiyet mevcut olub biz dahi memalik-i Sirede bulunan cemiyetlere malumat vermiş olsak, bu halin mecruhin-i Osmaniye hakkında pek büyük faidesi olacağı muhtemeldir. Sırbıya ve Karadağ'da bu misillü cemiyetler bi teşekkül işe bile başlamışlardır. Bizim riayet etmekte bulunduğumuz bitaraflik herhangi millete mensub olursa olsun muharebe felaketzedelerinin ıztırabını göz önüne almayı icab ederek şu halde devlet-i Aliye ordularında vuku bulacak biçaregan mecruhine yardım edememek bizim için pek fecidir. Bilirsiniz ki Bab-ı Ali Cenevre muahedenamesini imza etmiş ve şu halde düşman tarafından kendi eline düşen mecruhini dahi bi-aynihi kendi mecruhan gibi tedavi ettirmek mecburiyeti altına girmiştir. Ancak asakiri-şahanenin bu kaide-i in saniyeye riayet etmesi için Bab-ı Ali tedabir-i lazimeye müracaat eylemiş midir? Burası meçhulümüzdür. Cenevre muahedesine iştirak eden Sırbıya ve Karadağ eğer Devlet-i Aliye tarafından dahi riayet olunur ise, bu kaide-i insaniyeye riayet eylemek karar-ı katiyyesinde dirler.

Maruzat-ı mesrudedan dahi müsteban olmuş olacağı vechile zat-ı alilerinden iki cihetli bir hıdmet iltimas eyleriz ki şunlardır: Evvela - Gerek Maiko Paşa ve gerek sair icab eden zevat nezdinde tahkikat-ı lazimenin icrasiyle elyevm Devlet-i Aliye'nin mecruhin-i askeriye iane cemiyeti tedavi-i mecruhin için ne kadar kudret ve kuvvete malik ise istilam ederek cemiyeti mezkurenin bir iş görebilmek iktidarı olduğu suretde bizimle biliştirak hıdmet etmesi için cemiyet-i mezkureyi teşvik etmek ve bilakis cemiyet-i mezkure mevcut değil ise bu noksanı haber etmek yani öyle bir cemiyete vucud vermek için mutalaa-i aliyeleri tarafımıza bildirilmek, Saniyen- Asakiri şahane tarafından Cenevre Muahedesine'ne riayet için Devlet-i Aliyye'nin ne gibi tedabire mübaşeret eylediği tahkik olunup bu meselenin diplomasi nokta-i nazarınca pek büyük bir ehemmiyeti olmakla beraber bizim o cihete müdahalemiz yok ise de Devlet-i Aliyye'nin düşmanları Osmanlı asakiri yedine düşecek mecruhlarına Osmanlı heyet-i tıbbiye ve cerrahiyesi tarafından ne derecelere kadar riayet ve müdavat olunacağını bilmek arzusunda buldukları ve cemiyetimizi dahi bitaraflik hasebiyle bunların mecruhlarına yardım etmek mecburiyetinde olduğu cihetle işin bu ciheti dahi tahkik ve tetkik buyrulmaktadır. Cenevre mukavelesinin icrayı faaliyeti sizin memleketinizde ne kadar müşkülata duçar olacağını bilmez değilsek de bununla beraber ümid ederiz ki müşkülata mezkureye galebe eyleyebilecektir. Vatanperverlik ve insaniyet vazifesi hemşehrilerinizi bu

babda bizimle hemeftkar ve hemnazar olmağa sevk edecektir itikadındayız. Ahval-ı hazırta bu işe bir ehemmiyet-i müstacele istidadı verir. Binaenaleyh bu babda bir muavenet etmek ister iseniz onu mümkün olduğu kadar süratle bi'l-ifa her halde taraf-ı acizaneme bir ce-vab irsani sürati mahsusada rica ederim.”

İmza: Gustave Moynier

Sırbistan ve Karadağ ile savaş devam ederken Sırbistan ve Karadağ kendi ülkelerinde teşkil etmiş oldukları Salib-i Ahmer Cemiyetleri sayesinde sürekli olarak Avrupa Salib-i Ahmer Cemiyetlerinden yardım görüyorlardı. Osmanlı devleti bir süre Dr. Abdullah Beyin şahsi çalışmaları sayesinde ülkesinde cemiyeti teşkile muvaffak olmuşsa da onun ölümünden sonra kimse cemiyet için çalışmalarda bulunmamıştı.

Cenevre merkez komitesi de 8 Temmuz 1876 tarihindeki oturumunu Osmanlının bu durumuna ayırmıştır. Yukarıda vermiş olduğumuz mektuplarda anlatılanlar yalnızca mektupları gönderen kişilerin değil Avrupa genelinde faaliyet gösteren Salib-i Ahmer cemiyetlerinin ortak düşüncesiydi. Bu nedenle de toplanan oturumun 33. tamiminde bu konuyla ilgili olarak genel merkez şu cümleleri sarf ediyordu¹⁷.

“İşbu tamim ile "Mecruhine İmdat ve Muavenet Osmanlı Cemiyeti" nin arzu ve talebini beyan etmek isterdik. Zira düşmanları kadar Türk askeri de bizi düşündürüyor. Fakat maatteessüf bu Cemiyet'in müessisi olan Abdullah Bey'in irtihalinden beri dağılmış olduğunu her hal ile ispat ediyor. Mevcudiyetine dair malumat vermesi hakkında mükerreren vaki olan işar ve ısrarımıza rağmen hayli zamandan beri sükutu bize bu kanaati tevlid ediyor. İstanbul'dan aldığımız malumat da böyle düşünmekle haklı olduğumuzu gösteriyor.”

Katip

Reis

Adver

Gustave Moynier

Gönderilen bu mektupları Dr. Peştemalciyan Efendi Mekteb-i Tibbiye-i Şahane'de okudu. Sadrazam Mehmet Rüştü Paşa teşvikiyle cemiyetin yeniden tesisi için bir kongre toplanması kararlaştırıldı. Bu toplantının gerçekleştirilmesi için Nuriçyan ve Peştemalciyan efendiler görevlendirildiler.

¹⁷ OHAC Salnamesi 1340, s. 25

2.b. Cemiyetin Kurulması İçin İlk Resmi Toplantı ve Kararname

12 Ağustos tarihinde Marko Paşa Başkanlığında Mekteb-i Tıbbiye salonunda konuyla ilgili kişi ve kuruluşların bir araya gelmesiyle cemiyetin durumu hakkında bir toplantı gerçekleştirilmiştir¹⁸. Toplantı Cemiyet başkanı ve Mekteb-i Tıbbiye Nazırı Marko Paşa ile birlikte Mekteb-i Tıbbiye adına, Dr. Serviçen Efendi ve Doktor Aziz Bey; Tıbbiye-i Mülkiye Meclisi adına, Dr. Kastro ve Dr. Voçino; İdare-İ Sahhiye-i Askeriye adına İstevan Paşa ve Refet Bey; Sıhhiye İdaresi adına, Dr. Robertoloti Efendi ve Şakir Bey Cemiyet-i Etibba adına, Dr. Nuriçyan, Dr. Mortman, Dr. Peştimalciyan ve Dr. Polyak Bahriye Nezareti adına, Suğyan Bey ve Hüsnü Bey; Zabıta adına, Ömer Bey katılmıştır.

Bu toplantıda cemiyetin teşkilatlanması için; öncelikli olarak cemiyetin Osmanlı Devleti içinde faaliyetini devamlı kılmak için gerekli her türlü girişimde bulunulmalıdır. Cenevre Mukavelesi gereği kabul edilen sembolün ülkemizde kullanılmasının mümkün olmaması nedeniyle bunun yerine uygun bir sembol bulunmalıdır. Cemiyetin teşkili için gerekli nizamname hemen hazırlanmalıdır. Bu işler görülünceye kadar cemiyet harcamaları için şimdiden yardımlar toplanmaya başlanmalıdır, kararları alınmıştır.

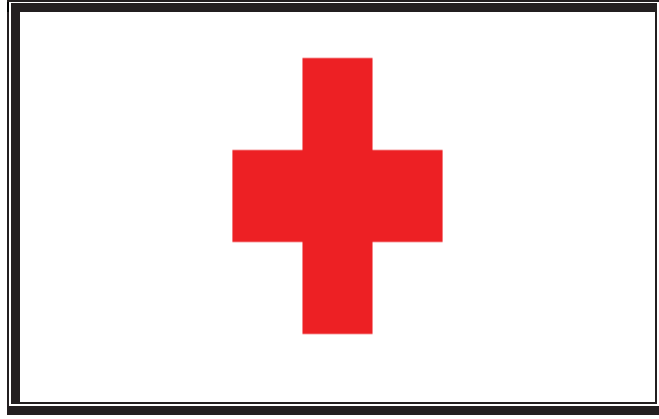
2.c. Yaşanan Sembol Sıkıntısı

Sembol problemi özellikle Hollandalılar tarafından cemiyetin isminin dünya genelinde Kızılhaç olmasının önerilmesinden sonra Müslümanlar için büyük problem teşkil etmişti. Bunun nedeni ise temel anlamda Hilal - Haç çatışmasıdır. Cemiyetin kurucuları tüm dünyada tarafsızlık ilkesi içerisinde hareket eden bir cemiyet kurmayı amaçlarken bu cemiyete tarafsızlığın sembolü olarak belirledikleri sembol cemiyet içerisinde ayrılık tohumları serpmiştir. Bunun başlıca nedeni ise önerilen haç işaretinin Hıristiyanlığın sembolü oluşudur¹⁹. Mutlak surette ülkenin uzun yıllar emperyalist Avrupa devletleri tarafından hedef haline getirilmeye çalışılması ve içindeki azınlık unsurların sürekli problem çıkarıyor olması halk nezdinde amblemi haç olan bir kurumun teşkilatlanmasını ve faaliyette bulunabilmesini mümkün kılmıyordu. Ancak öte yandan bunun gibi uluslar arası bir kuruluşun farklı bayraklar ve işaretler taşıması mümkün olmazdı. Çünkü XIX. asrın ilk yarısına kadar her ülke kendi

¹⁸ Ahmet Mithad Efendi, **a.g.e.**, s. 80-81

¹⁹ Sandoz, Yves; "The Red Cross and Red Crescent emblems : what is at stake", **International Review of the Red Cross**, No: 272, Pp.405, 1989, 23.10.2006, 19:00, <http://www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/html/57JMB6>

sağlık ekiplerinin işareti için farklı bayraklar ve renkler kullanıyordu. Örneğin Avusturya beyaz, Fransa kırmızı, İspanya sarı renkte bayraklarla kendi sağlık ekiplerini ayırmıştı. Ancak bu işaretler sadece kendi askerleri tarafından tanınıyordu. Buda sağlık ekiplerinin, doktor ve hemşirelerin sürekli düşman ateşi altında kalmalarına sebep oluyordu. Çünkü düşman askeri tarafından bu kişi ve araçların askeri bir amaca hizmet edip etmedikleri bilinmiyordu²⁰. Bu nedenle Cenevre’de alınan en önemli kararlardan biri sözleşmeyi imzalayan tüm devletler tarafından ortak kullanılan bir sembol seçimiydi ve İsviçreli Henry Dunant tarafından önerilmiş olan amblemin kullanılması kararlaştırılmıştı.

Resim 4; İsviçreli Henry Dunant tarafından önerilen ve kabul edilen beyaz zemin üzerine kırmızı haç şeklindeki amblem

Uluslar arası alanda hizmet veren bu cemiyetin din, mezhep, milliyet ve devletler üstü bir kurum olduğu ve ambleminin de bunlardan münezzehe olduğu defalarca belirtilmiş olmasına rağmen beyaz zemin üzerine kırmızı haç işaretinin Hıristiyanlığı çağrıştırmaması nedeniyle Müslüman ülkelerde bu noktada problemler yaşanmasına sebep olmaktadır²¹.

Kırmımlı Aziz Beyin bu konuyla ilgili yazıları ve çalışmaları neticesinde Osmanlı ülkesi ve onun nezdinde tüm Müslümanlar için başka bir amblem bulundu. Türklerin beyaz zemin üzerine kırmızı haç karşılık beyaz zemin üzerine kırmızı yarım hilal kullanması kararlaştırıldı. 21 Temmuz 1876 tarihinde Marko Paşa başkanlığında bir araya gelen komisyonun üzerinde

²⁰ BUGNİON, François; “The Red Cross And Red Crescent Emblems”, **International Review Of The Red Cross** No: 272, 1989, Pp. 409

²¹ Kızıllaç Genel Merkezi Kızıllaç sembolünün Hıristiyanlığa çağrışım yapması nedeniyle 14 Ocak 2007 tarihinde 1949 Cenevre kararlarma 3. Ek protokolü kabul ederek cemiyetin beyaz zemin üzerine kırmızı haç şeklinde olan sembolünün yerine beyaz zemin üzerine kırmızı kristal şeklinde olan yeni sembolünün kullanılması kararını onayladı. 2007 yılı sonuna kadar kararın uygulanması beklenmektedir. Bkz. <http://www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/html/emblem-keyfacts-140107,01.02.2007;15:30>

durmuş olduğu en önemli konulardan birisinde işaret problemiydi. Alınan kararda Salib-i Ahmer (Kızılhaç) işareti yerine Hilal-i Ahmer (Kızılay) işaretinin kullanılmasına ve bu durumun hükümet nezdinde Cenevre'ye bildirilerek onlar aracılığıyla bütün devletlere müracaat edilmesi kararlaştırıldı²². Hemen hemen bütün devletler özellikle o dönem savaş halinde bulunduğumuz Rusya'nın cevabı cemiyetin geleceği bakımından önemliydi. Cenevre'den bildirilen sonuçta cemiyetin SAC kanunlarına riayet şartıyla kendi işaretini kullanmasına karar verildi.²³ Kırmızı ay sembolü her ne kadar burada kabul edildiyse de resmen bütün ülkeler tarafından kabulü ancak La Hey konferansında önerildikten sonra 9.Washington Salib-i Ahmer konferansında bütün devletler tarafından 10 Mayıs 1912 tarihinde kabul edilmiştir. Bu kırmızı ay sembolü Osmanlı Devletinde de ancak ikinci meşrutiyet döneminden sonra cemiyetin yeniden yapılanmasıyla birlikte kullanılmaya başlanmıştır²⁴. İşaret ve semboller yalnızca Osmanlıda problem olmamış diğer bazı ülkelerde kendi işaretlerini kullanmak istemişse de Cenevre merkezi bunu kabul etmemiştir²⁵.

Resim 5; 21 Temmuz 1876 tarihinde Marko Paşa başkanlığında yapılan toplantıda cemiyetin tüm dünyada tarafsızlığın sembolü olarak kabul edilmesini istedikleri ve Cenevre Sözleşmesine tabi ülkeler tarafından Osmanlı için kabul edilen Beyaz zemin üzerine kırmızı ay şeklindeki Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti sembolü

²² Tepekaya, Muzaffer; Kaplan, Leyla; "Hilal-i Ahmer Hanımlar Merkezi'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 10, Konya, 2003, s. 149

²³ **OHAC Salnâmesi 1340**; s. 28

²⁴ M. Uluğtekin; S. Akgün; **a.g.e.**, s. 32

²⁵ Osmanlı Devletinin Haç işaretini kullanmayacağını ve bunun yerine Hilali kullanacağını bildirmesi üzerine İran'da diplomatik bir atakla ne haçı nede hilali kullanmayacağını açıklamış ve kırmızı güneş ve aslan işaretlerini kullanacağını açıklamıştı. Ancak İran'ın bu diplomatik girişimi sonuç vermemiş bu istek Avrupalı devletler tarafından kabul görmemişti. Hıristiyan ülkeler için Kızılhaç kesinlik kazanırken, tüm dünya Müslümanları için Osmanlı Devleti tarafından önerilen Kırmızı Hilal uygun görülmüştü. 4 Eylül 1980 tarihine kadar bunu kabul etmek istemeyen İran bu tarihte yayınlamış olduğu bir bildiriyle kendisinin de artık bu sembolü kullanacağını açıklamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz; BUGNİON, François; "The Red Cross And Red Crescent Emblems", **International Review of The Red Cross**, No: 272, 10-1989, , Pp. 414

2.d. Hilal-i Ahmer'in Kuruluşu ve İlk Çalışmaları

14 Nisan 1877 tarihinde cemiyet, *Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti* adını alarak resmen kuruldu ve Merkez Komitenin teşkili için harekete geçildi. Oluşturulan ilk merkez yönetim komitesinde başkan olark Meclis-i Umum-u Sıhhiye İkinci Reisi Hacı Arif Bey görevlendirilirken; başkan yardımcısı olarak, Dr. P.Sarell ve Nuryan Efendi; Veznedar olarak Osmanlı Bankası Umum Müdürü M. Foster; Umumi Kâtip olarak ta Hariciye Nezareti Umuru Sıhhiye Müdürü Feridun Bey görevlendirilmişlerdir. Ayrıca Merkez Komitesi üyeleri olarak ta; M. Barrington Kenetti, Sıhhiye Müfettişi Umuumisi Dr. Bartoletti, Deltasuda Faik Paşa, M. Von Has, M. Leral, Amerikalı General Mott, Dr. Baron Mundry, Mabeyn Katiplerinden Nuri Bey, Doktor Peştemalcıyan Efendi, Ayandan Serviçen Efendi Doktor Servastopoli gibi isimler görev almıştır.

Resim 6; İlk Hilal-i Ahmer Merkezi Umumisini Teşkil Eden Heyet; Birinci Sıra: (soldan sağa) Nuri Bey, Dr. Bartolotti, Nuriyan Efendi, Dr. Arif Bey, Dr. Sarel, Foster Feridun Bey (en sağda); İkinci Sıra : (soldan sağa) Dr. Sivastopolu, Loval, Deltasuda Faik Paşa, Eşref Efendi. Ceneral Mott, Hass Dr. Peştemalcıyan Paşa; Akgün, Seçil; Uluğtekin; Murat; Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a; Ankara, 2000. s. 29

Cemiyet kuruluşunun hemen ardından yayınlamış olduğu tavrıyla hükümete ve orduya acilen yapılması gereken işlerden bahsederek, hükümetin cemiyeti koruması ve Cenevre Mukavelesine harfiyen uyması gerektiğinden bahsederek mukavele gereği diğer ülkelerin cemiyetlerinden yardım alabilmek ve Hilal-i Ahmer'in kuruluşunun diğer devletler tarafından tasdiki için uluslar arası platformda ilan edilmesi gereğinden bahsedilmektedir²⁶.

1877 – 1878 Osmanlı Rus savaşı henüz kuruluşunu yeni tamamlayan OHAC'ın kendini gösterdiği ve ilk ciddi imtihanını verdiği savaştır. Osmanlılar bu savaşta çok fazla kayıp vermişlerdi. Ruslar Erzurum'a kadar ilerlemişler hatta payitahtı tehdit etmeye başlamışlardı. Savaş esnasında yararlılara yeterli yardımın yapılamaması ve ordunun sürekli kan kaybetmesi OHAC için aslında ne kadar geç kalındığının gösteriyordu.

OHAC bu savaşta en fazla Plevne müdafaasında kendini göstermişti. Bu ilk imtihanında dört bine yakın yaralıya bakarak müdafaanın en önemli kilit taşlarından biri olmuştu. Bunun yanı sıra cephe gerisinde dokuz gezici hastane ve İstanbul'da dört ilk yardım istasyonu kuruldu. Bu dönemde Hindistan ve Afrika Müslümanları başta olmak üzere diğer Salib-i Ahmerlerden gelen yardımların toplamı 72000 altını bulmuştu²⁷.

Savaş 3 Mart 1878 tarihinde imzalanan Yeşilköy antlaşmasıyla son buldu. Bu antlaşma hükümleri daha sonra 13 Haziran – 13 Temmuz 1878 tarihlerinde Berlin konferansında yeniden gözden geçirildi. Sultan II. Abdülhamit savaştan bu denli ağır bir yenilgiyle çıkılmasını Meclis-i Mebusan'ın göstermiş olduğu dirayetsizliğe bağlayarak anayasanın feshini ve meclisin kapatılmasını emretti. Bu aynı zamanda Osmanlı ülkesinde 30 yıllık istibdat döneminin de başlangıcı oluyordu. Bu dönemde Osmanlı Devleti içerisinde birçok kurum ve kuruluşun çalışmalarına kısıtlama getirildi. Bu kısıtlamalardan OHAC'da nasibini aldı. Cemiyet bu tarihten sonra çalışmalarına ara vermiştir. Bu suskunluk 1897'de patlak veren Osmanlı – Yunan savaşına kadar devam etti. Berlin Antlaşması neticesinde Teselya Sancağını ve Arta kazasını ele geçiren Yunanistan bununla yetinmeyerek Epir ve Girit vilayetlerini de ele geçirmek için yeniden Etnik-i Eteryacı cemiyetini teşkilatlandırmış. Bunun neticesinde de 17 Nisan 1897 tarihinde Osmanlı Devleti Yunanistan'a harp ilan etmiştir²⁸.

²⁶ Tavrının tam metni için bkz. Ahmet Mithad Efendi, **a.g.e.**, s. 82-88

²⁷ M. Uluğtekin; S. Akgün; **a.g.e.**, s.30

²⁸ Yılmazçelik, İbrahim; Aksın, Ahmet; **Osmanlı – Yunan Harbi**, İzmir, 2001. s.XII - XIII

Bunun üzerine Osmanlı Devleti 24 Mayıs 1897 tarihinde Tezkre-i Samiye (Sadrazamlık Emri) ile OHAC'ı tekrar göreve davet etti. OHAC Rus harbi sonrasında faaliyetlerini durdurmadan önce Osmanlı Bankasında pek küçük bir sermaye bırakabilmişti. Bu nedenle hemen ülke genelinde başlatılan bir yardım kampanyasıyla Yunan harbinde yaralanan askerlerimizin ihtiyaçlarını gidermek için yardım toplanmaya başlandı. İlk olarak savaşta yaralanan askerleri İstanbul'a getirmek için iki hastane vapuru kiralandı. Bunun yanı sıra orduya ilaç alımı yapıldı. Savaşın bitimine müteakip cemiyetin Osmanlı Bankasında 10,000 lirası kalmıştır²⁹.

Resim 7; Hasta Nakli İçin Hilal-i Ahmer Tarafından Kiralanan Kembriç (Cambridge) Hasta ve Yaralı Vapuru Sağlık Heyeti; Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi: İstanbul, 1340, Amedî Matbaası, s. 278

2.e. II. Meşrutiyet Dönemi ve Yeniden Yapılanma

1877–1878 Osmanlı Rus savaşının Osmanlı Devleti için acı sonuçlar doğurmuş olması ve Padişahın bu sonuçların sebebi olarak meşrutî yönetimi ve Meclis-i Mebusan'ı görüyor olması ülkede anayasanın ve bu demokratikleşme hareketinin rafa kaldırılmasına sebep oldu³⁰. II. Abdülhamit döneminin bu otuz yıllık döneminde ülke genelinde sıkı bir takip ve

²⁹ OHAC Salnamesi 1340, s. 306–307

³⁰ Doğanay, Rahmi; Açıkseç, Erdal; Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ve Atatürk İlkeleri, Elazığ, 2006, s. 36

baskı uygulamasının tatbik edildiği görülür. Bu dönemde padişah daha önce kendini iktidara taşıyan toplulukların bu defada kendini iktidardan uzaklaştırması ihtimali nedeniyle dönemin aydınlarının içinde bulunduğu birçok cemiyete karşı ciddi önlemler aldı. Ne yazık ki henüz ülke genelinde tam olarak teşkilatını kuramamış olan OHAC'da bundan nasibi aldı. Cemiyet Osmanlı Rus savaşından sonra sessizliğe gömüldüyse de Yunan savaşıyla yeniden gündeme gelen cemiyet toplamış olduğu yardımlarla bu savaşta yararlılığını yeniden gözler önüne sermişse de savaşın bitimine müteakip yeniden sessizliğe bürünmüştür.

Bu durum meşrutiyetin yeniden ilanına kadar sürmüştür. Bu dönemde Osmanlı ülkesinde bu türden birçok yapılanma yeniden başlamış ve ülke içinde yaşanan bu yeni demokratikleşme hareketi diğer alanlara da taze kan olmuştu. Ülkedeki birçok kurum gibi OHAC'da yeniden bir yapılanma içine girmişti. Bu yeni yapılanma esnasında OHAC daha önceki dönemlerine nazaran devletten çok daha fazla destek görmüş hatta cemiyeti küçümseyen ve önemseyen o devlet adamlarının yerine cemiyetin yararlılığına inanan devlet adamları sayesinde kısa sürede ülke genelinde adından söz ettiren bir kurum halini almıştı. Cemiyetin adını duyurarak en fazla takdir aldığı olay belki de II. Meşrutiyet döneminde devletten daha fazla yardım almasının en önemli etkenlerinden biri 1911 yılında İstanbul'da çıkan büyük Aksaray yangını esnasındaki faaliyetleridir. Bu yangın esnasında cemiyet mağdurlara yiyecek ve giyecek yardımı yaptığı gibi oluşturmuş olduğu imdat heyetleriyle de mağdurların birçok ihtiyacını karşılamıştır. Bunun yanı sıra Cenevre aracılığıyla Japonya, Amerika, Fransa, Portekiz, Macaristan, Romanya, Danimarka, Rusya ve Sırbistan SAC'larından de yardım toplamıştır³¹.

İhyaen Tesis olarak anılan yeniden yapılanma döneminde cemiyetin yapılandırılması ve bir anlamda yeniden kurulması için ilk adımlar Prof. Dr. Weting Paşa, eski Dışişleri Bakanı ve o dönemde Paris Elçisi Rıfat Paşa'nın eşi Madam Rıfat Paşa, Ali Galip ve Mazhar Bey gibi o dönemde devletin üst kademelerinde yer alan bürokratlar tarafından atıldı.

Yeniden yapılanma esnasında Sadrazamlık nizamname projesi hazırlanmasını istedi. Bunun üzerine hazırlanan tasarıda cemiyetin geniş tabanlı bir yapıyla oluşturulması kararlaştırıldı. Cemiyete ulema, nazır, mebus, doktor ve tüccarlardan oluşan 100 üye

³¹ M. Uluğtekin; S. Akgün; a.g.e., s. 36

kaydedildi. Bu heyette kendisine bir idare heyeti seçti. Cemiyetin padişah himayesinde olmasına karar verildi. Veliht Yusuf İzzettin Efendi cemiyetin fahri başkanlığını üstlendi.

Resim 8; Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Yeniden Yapılanma süreci sonunda Veliht Yusuf İzzettin Efendinin başkanlığında toplanan ilk Genel Merkez Komitesi; Akgün, Seçil; Uluğtekin; Murat; Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a; Ankara, 2000. s. 38

Tophane'de ki üç katlı bir bina yine veliaht tarafından döşenerek cemiyetin ilk genel merkezi oldu. Ancak daha sonra cemiyetin faaliyetlerinin artması üzerine Sultan Mahmut Türbesi civarında yeniden inşa olunan dört katlı kâgir bina kiralanarak genel merkez bu binaya taşındı³².

Daha sonra Devlet Şurası tarafından da onaylanan ve 1925 yılına kadar yürürlükte kalan nizamnamede bu dönemde oluşturulmuştur. Ayrıca cemiyetin kadın kollarının kurulması da yine bu nizamnamede kararlaştırılmıştır. Bunun yanı sıra ülke genelinde cemiyet için sürekli bağışlar toplanmıştır. Bu bağışlar yalnızca halk tarafından değildi. Ülkemizde bulunan yabancı diplomatlar ve devlet kurumları da buna katılmışlardı.

1912 yılında cemiyete yapılan yardımların 60000 Osmanlı lirası civarındaydı. Bu yardımların 16023 lirası İstanbul Merkezi Umumisinden toplanırken 6014 lirası İstanbul'da bulunan Hanımlar Merkezi tarafından toplanmıştır.

³² OHAC Salnâmesi 1340, s. 36

Resim 9; Veliht Yusuf İzzettin Efendinin Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne bağışladığı ve Cemiyetin ilk Merkezi Binası olan Tophane'deki Üç Katlı Bina; Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi: İstanbul, 1340, Amedî Matbaası, s. 203

Cemiyet faaliyetlerinin devamlılığı için halka inilmeli ve cemiyet için ülke genelinde yardımlar toplanmalıydı. Bu amaçla toplanan yardımlar içerisinde 1912 yılı itibariyle en fazla bağış yapan iller arasında Devlet Merkezi olması ve Cemiyet Merkezinin burada bulunması nedeniyle İstanbul'un en fazla yardımı yaptığı muhakkaktır. İstanbul'u yaptığı yardım miktarına göre Konya, Trabzon, İzmir, Sivas ve Mamurat'ül-Aziz (Elazığ) takip etmektedir.

Bunların dışında dünyanın çeşitli ülkelerinde yaşayan Müslümanlar tarafından gönderilen yardımlarda ise birinci sırayı Hint Müslümanları almaktadır. Hindistan Müslümanları tarafından gönderilen 30.000 Osmanlı lirası bağış İngiliz bankalarınca ilk etapta geldiği yer hakkında bilgi verilmeden hesaba aktarıldığı için beyan edilmemiştir. Bu durumda Hindistan Müslümanlarının yapmış olduğu toplam yardım 157.044 değil 185.000 liraya ulaşır ki buda dünya genelinde Müslüman toplumların halen Osmanlı Devletine yardımı bir borç olarak gördükleri düşüncesini akla getirmektedir. Bunun altında yatan temel düşüncede Hilafet kurumunun halen Osmanlı Devletinde bulunması ve dünya genelinde

Müslümanların dini yönden İstanbul'a tabi olmalarıdır. Yardım gönderen diğer Müslüman toplumlarda gönderdikleri yardım miktarına göre Rusya Müslümanları, Cezayir, Afrika ve Mısır Müslümanları şeklinde sıralanmaktadır.

Bunun yanı sıra Dünyanın çeşitli ülkelerinden de yardımlar gelmiştir. Bunlar içinde en fazla yardımı yapan ülke Birinci Dünya Savaşında müttefikimiz olan Almanya'dır. İkinci sırada Avusturya – Macaristan yer alırken bunları İngiltere, Amerika ve Fransa takip etmiştir³³.

Sömürge durumda olan Müslüman ülkelerin halklarının göndermiş oldukları yardımlar kendi adlarına yatırılamadığından sömürge devletinin adına yatırılmıştır. Bu nedenle sömürge devletlerinin yapmış olduğu yardımların büyük kısmının sömürgeleri altında bulunan ya da o ülkede yaşayan Müslüman halk tarafından gönderilmiş olduğunu söylemek pek yanlış olmaz.

24 Teşrin-i Evvel 1328 tarihinde meclis tarafından onaylanan geçici kanun ile cemiyetin Posta, Telgraf ve Telefon Nezareti hizmetlerinden ücretsiz yararlanacağı bildirilmiştir. Kanun Takvim-i Vekai'nin 1 Zilhicce 1330 ve 29 Teşrin-i Evvel 1328 tarihli nüshalarıyla neşr olunmuştur³⁴.

2.f. Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Nizamnamesi

Cemiyetin kapsamlı olarak hazırlanan ve tüm işlevlerini resmileştirerek Devlet Şurasının da onayladığı ilk nizamnamesi II. Meşrutiyet döneminde yeniden yapılanma çalışmaları (İhyaen Tesis) kapsamında hazırlanmıştır.

1925 tarihine kadar yürürlükte kalacak olan bu nizamname ile cemiyet Avrupa'da kurulmuş olan benzerleri gibi devlet destek ve güvencesine kavuşmuştur. Hazırlanan nizamname on bir bölümden ve toplam 61 maddeden oluşmaktadır³⁵.

Birinci bölüm; 8 maddeden oluşmakta ve cemiyetin kuruluş maksadı ve teşkilat yapısından bahsedilmektedir. İkinci bölüm; Cemiyet üyeleri ve idari teşkilatın yapısı hakkında

³³ Yardımların tam listesi EK1'de verilmiştir. Bkz. OHAC Salnamesi 1340, s. 311

³⁴ EK2. Bkz. OHAC Salnamesi 1340, s. 77

³⁵ EK3. Bkz. OHAC Salnamesi 1340; s. 59

bilgi verilmiştir. Beş bölümden oluşmaktadır. Üçüncü bölüm; Genel merkez hakkında bilgi verilmiştir. Dokuz maddeden oluşan Dördüncü bölüm, OHAC genel merkezi ile ilgili hükümlerin yer aldığı bölümdür. Beşinci Bölümde vilayet genel meclisleri ile merkezleri hakkında hükümler yer almaktadır. Altıncı Bölüm; Şubelerle ilgili hükümlerin bulunduğu bölümdür. Yedinci bölümün içeriği cemiyet içerisinde yer alacak olan hanımlarla ilgili hükümlerdir. Sekizinci bölüm ise Cemiyetin mali yapısı ile ilgili hükümlerin yer aldığı bölümdür. Dokuzuncu bölümde cemiyetin hükümetle olan ilişkileri belirlenmiştir. Onuncu bölümde cemiyetin uluslar arası platformdaki sembolü ve bununla ilgili hükümler yer alır. On birinci bölüm cemiyetle ilgili genel hükümlerin yer aldığı bölümdür.

Hazırlanan bu nizamnamede Cemiyetin hukuki dayanaklarından hak ve görevlerinden bahsedilirken aynı zamanda padişah himayesinde olduğu vurgulanmıştır. Bunun nedeni dünyanın her yerinde bu cemiyetler bağlı oldukları ülkenin devlet başkanının koruyuculuğu altındadırlar. Bu durum halen devam etmektedir. Günümüzde de cumhurbaşkanlarımız aynı zamanda Kızılay'ın Koruyucu Başkanları olarak kabul edilirler. Bunu yanı sıra cemiyet nizamnamesinde dikkat çeken bir diğer nokta ise cemiyetin bir yıllık gelirinin bir kısmını devlete verebileceği karardır. Bunun örnekleri ileriki dönemlerde Balkan Savaşları esnasında görülecektir. Balkan savaşları esnasında Osmanlı Hazinesi boşalınca dünyanın dört bir yanından cemiyete gelen yardımlar devlet tarafından alınarak cemiyete kısa ödemelerle parça parça verilmiştir.

3. HİLAL-İ AHMER HANIMLAR MERKEZİ

3.a. Hanımlar Merkezi'nin Kuruluşu ve İlk Teşkilatlanma

II. Meşrutiyet döneminde yapılan modernleşme ve demokratikleşme hareketlerini belirli kalıplar içinde belirli kesimlere mal etmek yanlış olur. Bu dönemde devletin her kademesinde ve farklılaşmalar yaşanmıştır. Bunun en önemli etkeni ise kuşkusuz ki devrin önde gelen Osmanlı aydınlarıdır. Bu dönem aydınlarının büyük kısmı cemiyete üye olmuşlar ve hatta OHAC ülke genelinde aydınların mutlak surette bağlantılı oldukları bir kurum gibi görülmeye başlanmıştır. Hatta Osmanlı son dönemlerinde kurulan yardım dernekleri içerisinde en göz dolduran ve büyük başarılarla imza atarak adından söz ettiren kurumda yine OHAC

olmuştur diyebiliriz³⁶. II. Abdülhamit'in iktidarı sırasında yaşanan ve devletin her alanda sıkı takip ve baskısının yaşandığı istibdat döneminde cemiyetin evrensel ve insancıl amaçlara hizmet etmek için kurulduğu gerçeği unutulmuş her ne kadar herhangi bir baskı ve dayatmayla kapatılmadıysa da devletten de herhangi bir yarar görmeyerek suskunluğa bürünmüştü. Devletin bu baskı döneminde dahi bu insancıl kurum üzerine gitmeyerek ona dokunmadığının en önemli kanıtı ise suskunluğa bürünmeden önce Osmanlı Bankasında var olan 10000 lirasına dokunulmamış olmasıdır. Ancak yukarda da değindiğimiz gibi herhangi bir zararı olmasa da yararı da olmamıştır.

II. Meşrutiyet dönemi aydınları ülke genelinde bir Avrupalılaştırma hareketi başlatmışlar ve yönetimi büyük oranda değiştirmişlerdir. Bu dönemde ülke genelinde her alanda gelişme kaydedilmek isteniyorsa buna mutlak surette kadın erkek eşitliği ve kadınların sosyal hayattaki rollerinin artırılmasıyla başlanması gerektiğini düşünülüyordu.

II. Meşrutiyetle birlikte OHAC yeniden tesis edilmiş ve harekete “ihyaen tesis” adı verilmiştir. II. Meşrutiyet döneminde OHAC'ın yeniden yapılanma çalışmaları esnasında kadınlara da yer verilmesinin kararlaştırıldığını ve buna cemiyet için hazırlanan tüzükte de yer verildiğine yukarıda da değinmiştik. OHAC hanımlar merkezinin kurulmasında özellikle dönemin önde gelen devlet adamlarında Rıfat Paşa'nın eşinin büyük katkıları olmuştur. O dönemde devletin üst kademelerinde yer alan bütün devlet adamlarının çoğunlukla eşleri olmak üzere ailelerindeki hanımlar cemiyete üye olmuşlardır. Bu çalışmalara altyapısını giderek güçlendiren hanımlar merkezi 20 Mart 1912 tarihinde OHAC Hanımlar Heyeti Merkeziyesi adı ile kuruldu. Hilâl-i Ahmer Hanımlar Merkezi Heyeti'nin fahri başkanlığını Başkadınefendi Kâm-Res Hanım kabul ederken, dönemin tanınmış asker-sivil bürokrat, eşraf hanımları da bu merkezin üyeleri olmuştur.

Prenses Nimet Muhtar Hanımefendinin (Harbiye Nazırı Mahmut Muhtar Paşa'nın eşi) başkanlığını yaptığı Hilâl-i Ahmer Hanımlar Genel Merkezi yönetim kurulu, ikinci başkan, Ayşe Hanımefendi (Ziya Paşa'nın eşi), ikinci başkan Madam Zoiros Hanım (Doktor Zoiros Paşanın eşi), başkâtibe; Selma Hanımefendi (Âyandan Ahmed Rıza Bey'in kardeşi), kâtibe; Fatma Aliye Hanımefendi (Faik Paşanın eşi), Sadiye Hanımefendi (Müze Müdürü Halil Beyin eşi) Fransızca kâtibe; Leyla Hanımefendi (Divan-ı Umumiye Mektupçusu Vahid Beyin eşi),

³⁶ Kaplan, Leyla; **Cemiyetlerde ve Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)**; Ankara, 1998, s. 38-40; Tepekaya, M.; Kaplan, L.; **a.g.m.**, s. 148

İngilizce kâtime; Madam Neomi Kelekyan Hanımefendi (Diran Kelekyan Efendinin Eşi) veznedar; Madam Kuyumcuyan Hanım (Cebeli Lübnan Mutasarrıfı Ohannes Kuyumcuyan Paşanın eşi), kâtime ve muhasebeci Nezihe Zeyneb Hanımefendi (Merhum Ziya Paşa'nın kızı ve Veli Beyin eşi), Üye; İsmet Hanım (Yusuf Razi Beyin eşi), Madam Pançeri (Pançer Beyin eşi)'u hanımlarından oluşmaktadır. Hanımlar İdare Merkezi Heyetinde yer alan bu isimlerin haricinde Saniye Havva Hanımefendi (Teşrifat Müdürü İsmail Cenani Bey haremi), Melek Hanımefendi (Merhum Sami Paşanın kızı), Melek Hanımefendi (Mısırlı Hüseyin Bey haremi), Soyvet Hanımefendi (Rasih Beyin haremi), Macide Hanımefendi (Ömer Besim Bey haremi), Mihrimah Hanımefendi (Basri Bey haremi), Sabiha Galib Hanımefendi (Doktor Ali Galib Bey haremi), Madam Doktor Akil Muhtar Bey, Seniye Hanımefendi (Erkan-ı Harbiye miralaylarından Halil Bey haremi), Fevziye Hanımefendi (Ferid Paşanın kızı) Leylâ Hanım (Merhum Sari Paşa haremi), Sabiha Hanımefendi (Merhum İbrahim Paşa kerimesi ve Hakkı Bey haremi) Fethiye Hanım (Reşid Bey haremi), Naile Hamdi Hanımefendi (Merhum Hamdi Bey haremi), Madam Astina Gümüşgerdan Efendi, Madam Asadoryan Efendi, Madam Manok Azoryan Efendi, Remire Hanımefendi (Cemal Bey haremi), gibi isimlerin yer aldığı Hilal-i Ahmer Hanımlar Merkez teşkilatında kadın üye olarak yüze yakın isim sayılmaktadır. Bu listede pek çok gayrimüslim aile kadınlarının isimleri de bulunmaktadır³⁷.

3.b. Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi Darus-Sımaa'sı

Cemiyetin II. Meşrutiyet dönemiyle birlikte yeniden yapılanması ve Hanımlar Merkezinin kurulmasının ardından Osmanlı büyük savaşlara girmiş ve bu savaşlarda cemiyet kendini ispatlayarak büyük yararlılıklar göstermiştir. Bundan dolayı cemiyete bağlı olarak çalışan Hanımlar Merkezini herhangi bir hayır kurumunun uzantısı olarak görmek ya da hanımların sadece sosyal faaliyet olması için iştirak etmiş oldukları bir kurum olarak düşünmek pek de doğru olmaz. Devletin art arda girmiş olduğu savaşlarda hanımlar gerek cephede çarpışan askerlerin ihtiyaçlarının temin edilmesi gerekse cephe gerisinde sivil halkın duyduğu ihtiyaçların temin edilmesi açısından oldukça yararlı faaliyetlerde bulunmuştur. Bunun yanı sıra savaş yılları boyunca yaşanan toprak kayıpları neticesinde özellikle Balkanlardan yoğun göçler yaşanmaktaydı. Cemiyet bu işlerle de ilgilenmiş kimsesi olmayan muhacir kadınların hem ihtiyaçlarını temin edebilecekleri parayı kazanmaları hem de bunların satışından askerlerin ve yaralıların ihtiyaçlarının karşılanması için çalışmalarda bulunmuş

³⁷ Tepekaya, M.; Kaplan, L.; a.g.m., s. 150-151

sergiler ve kermeslerle kendine bir fon oluşturmuştur. Saray kadınları başta olmak üzere devrin ileri gelen devlet adamlarının, zenginlerinin ailelerindeki hanımların bağışları azımsanacak gibi değildir. Bu yardımlara OHAC Salnamelerinde yer verilmiş ve yardım yapanların isimleri neşredilmiştir³⁸. Hilal-i Ahmer'e yardım toplamak amacıyla devrin önde gelen devlet adamlarının eşleri balolar düzenleyerek bu balo gelirlerini cemiyete göndermişlerdir. Paris elçisi Rıfat Paşanın eşinin düzenlemiş olduğu Perapalas otelindeki baloda cemiyet için 2656 Osmanlı Lirası yardım toplanmış ve bu yardım yine Rıfat Paşanın eşi tarafından cemiyet merkezine gönderilmiştir³⁹.

Düzenlenen yardım kampanyaları yalnızca İstanbul'la da sınırlı kalmamıştır. Anadolu'nun çeşitli illerinde kurulan OHAC Hanımlar Merkezi Anadolu şehirlerinde düzenlemiş oldukları yardım faaliyetleriyle yardım ağını genişletmişlerdir. Bu faaliyetlere halk tarafından da büyük destek verilmiştir. OHAC'ın, Osmanlı Devletinin son dönemlerinde yaşamış olduğu büyük yıkım yılları esnasında göstermiş olduğu üstün hizmet cemiyete daha sonraki dönemlerde halk tarafından büyük sevgiye ve desteğe dönüşecektir. Bunu özellikle Milli Mücadele yıllarında görmek mümkün olacaktır. Hanımlar Merkezi bu dönemde iyiden iyiye teşkilatlanacak ve büyük hizmetlerde bulunacaktır. Bunun yanı sıra halkta bu teşkilattan desteğini esirgemeyecektir. Örneğin Kastamonu OHAC Hanımlar Merkezinin düzenlemiş olduğu konser faaliyetiyle ilgili Açık Söz gazetesinin yazdıklarına göre düzenlenen bu yardım konserine katılanlardan 42.100 kuruş toplanmış. Bazı hanımlar ceplerindeki bütün parayı bağışlamalarına rağmen bununla da yetinmeyerek kulaklarındaki küpelerini bile cemiyete bağışlamışlardır. Düzenlenen etkinliğe katılan şehit aileleri bütün imkânlarını seferber ederek cemiyete yardımda bulunmuşlardır. Bütün bu örneklerden de anlaşılacağı üzere OHAC Hanımlar Merkezi'nin yardım faaliyet ağı kurulduktan sonra her gün artarak yayılmış ve OHAC için büyük destek sağlamıştır⁴⁰.

Bütün bunlar düşünüldüğü zaman OHAC Hanımlar Merkezi hanımlarının yapmış oldukları faaliyetleri, kadınların sosyal içerikli faaliyetlerde bulunmak amacıyla yaptıkları faaliyetlere benzetmek gerçekten büyük hata olur. İleriki yıllarda başlayacak Milli Mücadelede Türk kadınının vatanı ve milleti için neler yapabileceği o dönemlerde vatan ve millete faydalı olmak adına yapılan bu çalışmalardan da anlaşılmaktadır.

³⁸ Yardım listelerinin tamamı için Bkz. **OHAC Salnamesi 1340**, s. 57-58, 316-317, 324, 336-337, 346

³⁹ Tepekaya, M.; Kaplan, L.; **a.g.m.**, s.163; Çapa, Mesut; "Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti (Kızılay)", **Osmanlı**, C. 5, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 139

⁴⁰ **Açık Söz Gazetesi**; 6 Mayıs 1337, s. 2

Resim 10; Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Genel Merkezi Toplantısı; Akgün, Seçil; Uluğtekin; Murat; Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a; Ankara, 2000. s. 149

Hanımlar yalnızca yapmış oldukları yardımlarla, kermeslerle ve sergilerle yetinmemişlerdir. Bütün bunların yanı sıra yapmış oldukları en önemli faaliyetlerden biride hastabakıcı kurslarının düzenlenmesi ve hanımlar tarafından bu kurslara talebin artması yönündeki faaliyetleridir. Bu kurslar kısa zamanda büyük destek görmüştür⁴¹.

Resim 11; Dr. Besim Ömer Bey tarafından verilen hastabakıcılık ve ilk yardım Kursuna devam eden kadınlar; Akgün, Seçil; Uluğtekin; Murat; Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a; Ankara, 2000. s. 150

⁴¹ M. Uluğtekin; S. Akgün; a.g.e.; s. 150-151

Hanımlar merkezinin toplum içerisinde giderek yükselen konumu İttihat ve Terakki döneminde de önemini yitirmemiş hatta İttihat ve Terakki yöneticileri de ailelerindeki hanımları bu cemiyete üye yaparak açıkça destek vermişlerdir. İttihat Terakki'nin en önemli ismi olan Enver Paşa hem annesini hem de eşi Naciye Sultanı cemiyete üye yapmış hatta düzenlenen hastabakıcılık kurslarının diploma törenlerine bizzat katılmışlardır. Yine İttihat ve Terakki'nin önde gelen ismi Talat Paşa'nın eşi de hanımlar merkezine aynı ilgiyi göstermiştir.

Hanımlar merkezi yalnızca bağışlarla yetinmeyerek daha fazla faaliyet için daha fazla destek gerektiği düşüncesinden hareketle başka yollardan destek bulmaya çalıştı. Bu bağlamda sergiler, davetler, bağışlar yetersiz kaldığı gibi aynı zamanda yalnızca İstanbul da dar bir çevreyle sınırlı kalıyordu. Hanımlar merkezinin tıpkı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi tüm ülke geneline yayılması gerekiyordu. Bu nedenle kartpostal satışına başlandı⁴². Bir süre sonra Avrupa Salib-i Ahmer'lerinde hanımların yardım kampanyalarında çoğunlukla uyguladıkları bir yardım toplama yöntemi olan piyango biletleri ve rozet satışı gündeme geldi. Yabancı diplomatların eşlerinin öncülüğüyle çiçek satışı gündeme geldi ve 1913 yılının Ramazan ayında hanımlar Hilal-i Ahmer için çiçek satışlarına başladı⁴³.

Resim 12; Hilal-i Ahmer' yardım toplamak için Hanımlar Merkezi tarafından düzenlenen Çiçek Satış Kampanyasında Çiçek satan kadınlar; Akgün, Seçil; Uluğtekin; Murat; Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a; Ankara, 2000. s. 155

⁴² EK4. M. Uluğtekin; S. Akgün; a.g.e., s. 415-416

⁴³ M. Uluğtekin; S. Akgün; a.g.e., s. 155

Cemiyete katkıda bulunabilmek için yukarıda yer verdiğimiz örneklerden de anlaşılacağı üzere hanımlar canla başla çalışıyorlardı. Ancak bu ulvi hizmet için bir araya gelen bu hanımların kurmuş oldukları bu merkez en faal ve en gözde dönemlerini balkan savaşlarında yaşayacaklardır. Balkan savaşlarının sebep olduğu büyük yıkım karşısında bölge insanı kurtuluşu İstanbul'a göç etmekte bulmuştu. Çoğunluğunu kadın ve çocukların oluşturduğu bu göçmenlerin ihtiyaçlarının karşılanması büyük problem teşkil ediyordu. Bu göçmenler kısa bir süreliğine buraya gelmemişlerdi. Hemen hemen hepsinin tutunacak bir dalı kalmadığı için devletin merkezine göç ederek bir kurtuluş yolu arıyorlardı. Ancak devletin bu göçmenlerin ihtiyaçlarını uzun süre karşılayacak durumu yoktu. İşte bu noktada Hilal-i Ahmer sanat evleri kurmaya ve göçmen kadınlara buralarda imkânlar vererek ihtiyaçlarını karşılayabilmelerini sağladı. Darus-sınâa ismi verilen bu sanat evlerinde hanımlar ürettikleriyle hem ihtiyaçlarını karşılayacaklar hem de burada ikamet ederek ev problemini gidereceklerdi.

Hanımlar Merkezinin sorumluluğunu üstlendiği Darus-sınâa'lar 20 Haziran 1913 tarihinde Hilal-i Ahmer Genel Merkezi toplantısında kabul edildi. Balkan savaşlarının en acılı günlerini yaşayan İstanbul büyük bir kargaşa içindeyken bu durumu büyük oranda çözen ve bu göçmenlerin ihtiyaçlarının karşılanmasında bütün yükü omuzlayan Darus-sınâa'lar Hilal-i Ahmer Hanımlar Merkezinin sayesinde kurulmuştu⁴⁴. Darus-sınâa'ların balkan savaşları sırasında yaşanan göçmen sıkıntısını devlete hiçbir yük yüklemeyen çözümler ürettiği düşünülürse Hilal-i Ahmer Hanımlar Merkezi'nin aslında hiç kimsenin kendisinden beklemediği kadar büyük bir iş başardığı anlaşılır.

Darus-sınâa'lar göçmen kadınların hem ihtiyaçlarını karşılaması, hem üretici konuma gelerek bir meslek sahibi olmaları ve ülke ekonomisine katkıda bulunmaları hem de Hilal-i Ahmer'e yapmış oldukları yardımlarıyla tam anlamıyla başarıya ulaşmıştır. Bunun yanı sıra cemiyetin el sanatları üzerine yapmış olduğu çalışmalar aynı zamanda Türk el işleme ve motifinin de geleceğe taşınması ve bu buhran yıllarında kaybolmasını önleme açısından oldukça önemlidir. Yine hanımlar Merkezinin kurmuş olduğu bu Daru's-sınâa'lar şehit ailelerine yardımlar bulunmuştur. Şehit ailelerine Daru's-sınâa'lar tarafından yapılan bu yardımlar 672.089.220 kuruştur⁴⁵.

⁴⁴ **Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi Darü's-sınâası**; İstanbul, 1339(Rumi), 1923(Miladi), Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaacılık, MİL - ÖZEGE; 21791, s. 21.

⁴⁵**Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi Darü's-sınâası**; s. 46

Resim 13; Savaş mağduru göçmen kadınların ihtiyaçlarını karşılamak için OHAC Hanımlar Merkezi tarafından kurulan (Darus-sımaa) Sanat Evinde çalışan kadınlar; Akgün, Seçil; Uluğtekin; Murat; Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a; Ankara, 2000. s. 158

Darus-sımaa'lar aynı zamanda Birinci Dünya Savaşı yıllarında da orduya özellikle kışlık giyim noktasında olukça yarar sağladılar. Milli Müdafaa Cemiyeti'nin OHAC'ne başvurusu üzerine devreye sokulan Daru's-sımaa'lar da askerlere 24,529 hırka, 1700 pamuklu hırka, çamaşır, eldiven ve çorap dikildi⁴⁶.

Resim 14; Savaş yıllarında Sanat Evlerinde çalışan hanımlara öğle yemeği; Akgün, Seçil; Uluğtekin; Murat; Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a; Ankara, 2000. s. 159

⁴⁶ M. Uluğtekin; S. Akgün; a.g.e., s. 159

Hanımlar merkezinin bu surette başlayan faaliyetleri bütün savaş yılları boyunca sürmüş hanımlar cephede savaşan askerlerin ihtiyaçlarını karşılamışlar, hastabakıcılık kurslarında eğitim gören hanımlar yaralıları tedavi etmişlerdir. Bununla da yetinmeyen hanımlar ülke genelinde kadının sosyal yapıdaki yerinin iyileştirilmesinde de oldukça önemli faaliyetlerde bulunmuşlardır. Hanımların yapmış oldukları bu çalışmalar milli mücadele yıllarında da devam etmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

HİLAL-İ AHMER CEMİYETİ TEŞKİLATI

1. Hilal-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi

1.a. Genel Merkezi Kurucu Üyeleri

20 Nisan 1911(Rumi 7 Nisan 1327) tarihinde yeniden yapılanma çalışmaları (İhyaen Tesis) bünyesinde Tokatlıyan Otelı misafir salonunda birinci Genel Merkez toplantısı 100 kurucu üyenin katılımıyla gerçekleştirilmiş ve cemiyet nizamnamesi kabul edilerek 1925 tarihine kadar yürürlükte kalmıştır. Bu toplantıya dönemin önde gelen devlet adamları katılmışlardır. Toplantıda Sadrazam Mehmet Şevket Paşa; Eski Sadrazamlardan Sait Paşa, Hüseyin Hilmi Paşa, İbrahim Hakkı Paşa, Gazi Ahmet Muhtar Paşa, Ferit Paşa, Eski Şeyhülislam Kazım Efendi, Hariciye Nazırı Said Paşa Evkaf Nazırı Hayri Bey, Nafia Nazırı Besavya Efendi, Eski Adliye Nazırı Cemaleddin Menal Bey, Eski Hariciye Nazırı Rıfat Paşa, Eski Dâhiliye Nazırları Talat Bey ve Halil Bey, Eski Nafia Nazırı Cavid Bey, Eski Maarif Nazırı İsmail Hakkı Bey, Eski Bahriye Nazırı Mehmet Muhtar Paşa, Eski Orman, Maden ve Ziraat Nazırı Mavrokordato Efendi, Eski Hariciye Nazırı Nuradunkiyan Efendi, Eski Maliye Nazırı Nail Bey, Eski Nafia Nazırı Halciyan Efendi Eski Maarif Nazırı Mehmet Şerif Paşa gibi dönemin üst düzey devlet adamları yer almışlardır¹.

Bu isimlerin yanı sıra Ayandan, Askeriyeden ve Din adamlarından oluşan toplumun önde gelen kesimleri de bu oluşum içerisinde yerlerini almışlardır. Bu kişiler arasında Damat İbrahim Paşa, Seyit Abdulkadir Efendi, Ertas Efendi, Cahid Bey, Arslan Bey Artes Efendi, Rıza Salih Efendi, Ruhi el-Hadi Bey, Zahreb Efendi, Abdülrahim Bey, Amir Şevket Bey, Feraci Efendi, Midhat Şükrü Bey, Doktor Mişa Efendi, Salim Bey, Mustafa Reşit Bey, Baş Muavin Mehmet Bahaleddin Bey, Ermeni Patriği Kaymakamı Mongoni Efendi Ermeni Katolik Patriği Terziyan Bağiz Efendi, Hahambaşı Haim Naum Efendi, Bulgar Eksarhı Yosif (Josef) Efendi, Abbas Paşa, Harbiye Müsteşarı Fuad Paşa, Pernas Aziz Paşa Mirliva Nazif Paşa, Miralay Mahileddin Bey, Kaymakam Faik Bey, Eski Hüdavendiğar Valisi Azmi Bey, Maarif Müsteşarı Salih Zeki Bey, Sıhhiye Tercüman Kalemi Müdürü Manir Bey, Evkaf Nezareti İnşaat Müdür-i Umumisi Kemaleddin Bey, Yağcı Şefik Bey, Karakaş Macid Efendi,

¹ Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi; Amedî Matbaası, İstanbul, 1340, s. 256–264

Kemal Umur Bey, Femahi Efendi, İkdam Müdürü Cevdet Bey, Muharririden Celal Nuri Bey, Kazım Bey, Softi Ziya Bey, Diran Kalekiyan Efendi, Abdullah Zühtü Bey Ahmet Nuraldın Bey, Abin Bey, Cemil Paşa, Adnan Bey, Cemal Muhtar Bey, Hayri Bey Kilisli Rifat Bey, Ziya Nuri Bey, Fuad Bey, Kerim Sebati Bey, Mazhar Paşa, Eczacı Edhem Pertev Bey gibi dönemin önde gelen isimlerini görmek mümkündür.

Resim 15; II. Meşrutiyet sonrası Yeniden Yapılanma sürecinde 20 Nisan 1911 tarihinde seçilen Hilal-i Ahmer Genel Merkezi Heyeti; Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi; İstanbul, 1340, Amedî Matbaası, s. 293

Bu toplantıda; Suat Faik Paşa, Halim Paşa, Ahmet Ragıp Bey, Sıhhiye Dairesi Tahrirat Müdürü Hıdır Bey, Sıhhiye Dairesi Evrak Müdürü Galib Bey OHAC daimi üyesi olarak belirlenen üyeler olmuşlardır. 20 Nisan 1911 tarihinde yeni nizamnameyi oluşturmakla görevli bir komisyon kurulması kararlaştırıldı. Komisyon; Doktor Esad Bey, Doktor Besim Umur Bey, Tıbbiye-i Askeriye Mektebi Müdürü Doktor Ali Galip Bey Doktor Bahaddin Şakir Bey, Hariciye-i Siyasiye Genel Müdürü Salih Bey, Bahriye-i Tıbbiye Miralaylığından Mehmet Ali Bey, Doktor Kasım Azaledin Bey gibi kurucu üyelerden oluşmaktaydı.

1912 senesine gelindiğinde teşkilatın Genel Merkezinde bazı değişiklikler yaşanmış devamsızlık gösteren, çeşitli nedenlerle ihraç edilen ya da vefat eden üyelerin yerine Genel Merkez yeni üyeler belirlemiştir. 1912 yılı itibariyle oluşturulan yeni mecliste görev alan yeni üyeler arasında²; Sıhhiye Müdürü Esad Bey, Sıhhiye-i Askeriye Reisi İsmail Besim Paşa Nafia Nazırı Baserya Efendi, Sıhhiye Genel Müdür Besim Umur Bey, Tıp Fakültesi Öğretim Üyesi Bahaddin Şakir Bey, Tıp Fakültesi Öğretim Üyesi Celaleddin Muhtar Bey, Osmanlı Bankası İdare Meclisi Üyesi Hamid Bey, Bahriye Merkez Hastanesi Baştabibi Hakkı Senasi Bey, Meclis-i Kebir Sıhhiye Tahriratı Müdürü Hıdır Bey, Eski Bahriye Nazırı Hüsnü Paşa Eski Sadrazam ve Viyana Sefiri Hüseyin Hilmi Paşa, Sabah Gazetesi Başyazarı Diran Kalikyan Efendi, Meclis-i Kebir Sıhhiye Azasından Rıfat Bey, Tıp Fakültesi Reisi, Ziya Nuri Bey, Eski Dâhiliye Nazırı Talat Bey, Sıhhiye-i Askeriye İkinci Şube Müdürü Abidin Bey Meclis-i Kebir Sıhhiye Azasından Akal Muhtar Bey, Tıp Fakültesi Muallimi Adnan Bey, Eski Hüdavendiğar Valisi Azmi Bey, Tıbbiye-i Askeriye Müdürü Ali Galip Bey, Eski Sıhhiye Genel Müfettişi Kasım Azaledin Bey, Banker Kamhi Efendi, Osmanlı Bankası Müdürlerinden Keresteciyan Efendi, Mirliva Nazif Paşa, Şura-ı Devlet Azasından Yusuf Rıza Bey gibi dönemin Osmanlı Toplumunda hatırı sayılır makamlara sahip olan önemli kişiler yer almıştır³. Bu gibi isimlerin cemiyet içerisinde yer alması kuşkusuz cemiyetin faaliyetlerini kolaylaştırmış, teşkilatlanmasının ve ülke geneline hızlı bir şekilde nüfuz etmesini sağlamıştır. Osmanlı Devletinin dört bir yanından cemiyete bağışların akmasının altında yatan bir diğer gerçekte budur. Halk devleti yöneten bu insanların tamamının bu cemiyet altında bir araya geldiğini görünce bu cemiyete içten bir bağlılıkla yardıma koşmuştur.

Bu toplantı sonucunda cemiyetin icraatlarını yürütecek olan idare heyeti de belirlenmişti. Bu heyette; Başkanlık görevini Eski Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa üstlenirken İkinci Başkanlığa Sıhhiye Genel Müdürü Besim Umur Bey ve Meclis-i Kebir Sıhhiye Azasından Akal Muhtar Bey getirildi. Cemiyetin umumi müfettişlik görevine Tıbbiye Miralayı Mehmet Ali Bey, başkâtipliğe Meclis-i Kebir Azasından Rıfat Bey, cemiyetin veznedarlığına ise Osmanlı Bankası Müdürlerinden Keresteciyan Efendi getirilirken cemiyet muhasebesiyle de İstanbul'un önde gelen tüccarlarından Kamil Umur Beyin ilgilenmesi uygun görülmüştü⁴.

² OHAC Salnamesi 1340, s. 261–263

³ OHAC Salnamesi 1340, s. 263

⁴ OHAC Salnamesi 1340, s. 264

Resim 16; 20 Nisan 1911 tarihinde seçilen Hilal-i Ahmer İdare Heyeti; Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi; İstanbul, 1340, Amedî Matbaası, s. 297

Ayrıca bu toplantıda, cemiyetin halka inebilmesi, yardımların arttırılabilmesi amacıyla birde Tergib ve teşvik encümeni kurulmuştur. Görevi cemiyete gelen yardım miktarlarının arttırılabilmesi için çalışmalarda bulunmak olan bu heyette; Doktor Hakkı Senasi Bey ve Diran Kalikyan Beyler bulunmaktaydı.

Cemiyetin mali işlerinin düzenlenmesi için seçilen maliye encümeninde ise; Ruhi Bey Kamil Efendi ve Rasim Paşa yer alırken, oluşturulan Fen memurları encümeninde de; Suad Faik Paşa, Doktor Lambiki Paşa, Doktor Abidin Bey, Doktor Ali Galib Bey, Doktor Adnan Bey, Doktor Besim Umur Bey, Doktor Esad Bey, Doktor Akal Muhtar Bey, Doktor Kasım Azaledin Bey, Doktor Kerim Sebati Bey, Mirliva Nazif Paşa, Mühendis Esaduriyan Efendi gibi isimler yer almıştır.

1.b. Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Kolu Merkezi

II. Meşrutiyet sonrası Osmanlı toplumunda kadının sosyal hayattaki konumunu güçlendirmeye yönelik girişimler bir hayli arttığını görmekteyiz. Kadının sosyal hayattaki

konumunu arttırmaya yönelik yapılan girişimlerden biride Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Nizamnamesinde 2. ve 7. bölümlerde belirtildiği üzere cemiyete kadınlarında üye olabileceği ve faaliyetlere iştirak edebileceğidir. Bu madde uyarınca başta devlet adamlarının aileleri olmak üzere cemiyete üye olan hanımlar kısa sürede cemiyet için gerçekleştirdikleri faaliyetlerle cemiyete oldukça faydalı olmuşlardır. Kermesler, sergiler, toplantılar, ve hatta kapı kapı dolaşarak yardım toplayan bu hanımlar özellikle Balkan savaşlarında, Birinci Dünya Savaşı'nda ve Milli Mücadele döneminde cemiyetin büyük yükünü omuzlamışlardır⁵. Bu çalışmaların gerçekleştirilmesini sağlayan Hanımlar Merkezi'nin açılması ve hanımları böyle bir çalışmaya yönlendirmek için öncelikli olarak üst düzey devlet erkânının eşleri, kızları, kardeş ve anneleri bu organizasyon içerisinde yer almışlardır. Cemiyetin hanımlar kolu merkezinde şu isimlerin yer aldığını görmekteyiz.

Pir Nisa Nimet Hanımefendi	Mehmet Muhtar Paşa Haremi
Ayşe Hanımefendi	Ziya Paşa Haremi
Selami Hanımefendi	Ayandan Ahmet Rıza Beyin Hemşiresi
Fatma Aliye Hanımefendi	Ferik Faik Paşa Haremi
Suadiye Hanımefendi	Müze Müdürü Halil Bey Haremi
Lil Hanımefendi	Vahit Bey Haremi
Madam Neomi Kalikyan Hanımefendi	Doktor Diran Kalikyan Haremi
Madam Doktor Zuayrus Paşa	Doktor Zuayrus Paşa Haremi
Madam Ohannes Kuyumciyan Paşa	Kuyumciyan Paşa Haremi
Madam İsmet Hanımefendi	Yosef Razi Bey Kerimesi
Madam Panceri Bey	
Nezihe Zeynep Hanımefendi	Ziya Bey Kerimesi Veli Bey Haremi
Saniyye Havva Hanımefendi	Teşrifat Müdürü İsmail Bey Haremi
Melike Hanımefendi	Sami Paşa Kerimesi
Melike Hanımefendi	Mısırlı Hüsnü Bey Haremi
Saffet Hanımefendi	Rasih Beyin Haremi
Macide Hanımefendi	Umur Besim Bey Haremi
Mahremah Hanımefendi	Basri Bey Haremi
Sabiha Galip Hanımefendi	Doktor Ali Galib Bey Haremi
Madam Doktor Akal Muhtar Bey	Doktor Akal Muhtar Bey Haremi

⁵ Tepekaya, Muzaffer; Kaplan, Leyla; "Hilal-i Ahmer Hanımlar Merkezi'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 10, Konya, 2003, s. 152

Saniye Hanımefendi	Erkan-1 Harbiye Miralaylarında
	Halil Bey Haremi
Feyza Hanımefendi	Ferid Paşa Kerimesi
Lil Hanımefendi	Merhum Sarı Paşa Haremi
Sabiha Hanımefendi	Merhum İbrahim Paşa Kerimesi
Fethiye Hanımefendi	Reşid Bey Haremi
Naile Hamdi Hanımefendi	Merhum Hamdi Bey Haremi
Madam Estina Kumuşkerdan Efendi	
Madam Esaduryan Efendi	
Madam Manuk Ezeryan Efendi	
Ramire Hanımefendi	Cemil Bey Haremi

İsmi verdiğimiz bu hanımlar tarafından oluşturulan OHAC Hanımlar Merkezine İdare Heyeti olarak; Başkanlığa Pir Nisa Nimet Hanımefendi, İkinci Başkanlığa Ayşe Hanımefendi ve Madam Doktor Zuayrus Paşa, baş kâtibeliğe Selami Hanımefendi, kâtibeliğe Fatma Aliye Hanımefendi ve Suadiye Hanımefendi, Fransızca kâtibeliğe Lil Hanımefendi İngilizce kâtibeliğe Madam Neomi Kalikyan Hanımefendi, veznedarlığa Madam Ohannes Kuyumciyan Paşa, kâtibeye ve muhasebeciliğe Nezihe Zeynep Hanımefendi getirilirken heyete aza olarak ta Madam İsmet Hanımefendi ve Madam Çançiri Hanımefendiler seçildiler.

2. Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyetin Şubeleri

1911–1913 yılları arasında OHAC kendisinden beklenenin ötesinde bir başarı göstererek önemli başarılarla imza atmıştır. Ancak Genel Merkezin oluşumu ve Genel Merkez tarafından yürütülen bu faaliyetlerin büyük başarı göstermesine karşın OHAC hala ülke geneline sistemli bir şekilde yayılmamış hatta birçok yerde merkez ve şubelerini teşkil edememişti. Vilayetlerde kurulacak merkezler ile liva ve kazalarda kurulacak olan şubeler ve bunların faaliyetleri hakkında da herhangi bir nizamnamede oluşturulmamıştı⁶.

Merkez ve şubeler hakkında OHAC tarafından yapılan ilk sistemli çalışma Rumi 1329 senesinde teşkil eden Genel Meclis tarafından yapılmıştır. Bu tarihlerde ülke genelinde

⁶ OHAC Salnamesi 1340; s. 270

cemiyete bağı faaliyet gösteren şubeler açılması ve faaliyet alanının genişletilmesi planlanmıştır⁷.

2.a. Yurt İçinde Açılan Şubeler

OHAC, II. Meşrutiyet döneminde yeniden yapılanma sürecine girer girmez faaliyet alanını tüm ülke geneline yayarak teşkilatı ve yardım kampanyalarını İstanbul ile sınırlı olmaktan çıkarmak için yurt içinde şubelerin açılmasına karar verildi. Açılan şubelerden ilki *İzmir Şubesi*'dir⁸. 28 Ekim 1911 (Rumi; Fi 15 Teşrin-i Evvel 329) tarihinde kurulmuş olan şubenin Başkanlık görevini Yusuf Atıf Efendi, ikinci başkanlığını da Doktor Mustafa Anur Bey üstlenmiştir. Ayrıca veznedarlığını Mustafa Başık Efendinin, kâtipliğini de Diyojen Efendinin yaptığı şubede aza olarak ta Ali Nazmi Bey, Evliya zade Refik Bey, Diran Eşnan Efendi, Doktor Şükrü Bey, Doktor Şahap Sıtkı Efendi, Doktor Yuvanuç Efendi, Nikolki Çurkcuoğlu Efendi, Murdahayi Lavi Efendi görev almışlardır. İzmir OHAC Merkezinin bu dönemdeki toplam üye sayısı 75'e ulaşırken; aynı yıl toplanan yardım miktarı, 3.525 Osmanlı Lirasıdır. Bu paranın 3.358 Osmanlı Lirası merkeze gönderilmiştir. 166 Osmanlı Lirası ise çeşitli masrafların karşılanması için kasada bırakılmıştır.

Bir diğer merkez ise OHAC *Bursa Merkezi*'dir. 9 Kasım 1912 (Rumi; 27 Teşrin-i Evvel 1328) tarihinde kurulmuş olan merkezin Başkanlığını Osman Nuri Bey, ikinci Başkanlığı Celaleddin Bey (Vilayet Sıhhiye Müdürü), veznedarlığı Hamdi Bey (Ziraat Müfettişi), kâtipliği Mehileddin Baha Bey yaparken aza olarak ta Sami Bey (Vilayet Mektebi Sultani Müdürü), Hıdır Bey (Ziraat Müdürü), Şebşemaniyan Karinik Efendi, Malaksat Efendi (Hastane operatörü), Hacı Sabri Efendi (Eşraftan), Şükrü Bey (Mülkiye Eczacılarından), Zarih Efendiler görev almıştır. Bu dönemde Bursa şubesi tarafından toplanan yardım miktarı; 26.003 Osmanlı Lirası iken bunun 25.035 Osmanlı Lirası merkeze gönderilmiş, şube kasasında 968 Osmanlı Lira bırakılmıştır⁹.

Hanya Merkezi (Girit); 16 Şubat 1912 (Rumi; 3 Şubat 1327) tarihinde kurulmuştur. Başkanlık görevini Şemsi Dedeade Şemseddin Efendi, ikinci Başkanlığı Bedri Beyzade İbrahim Bey, veznedarlık görevini Salih Ağazade Baliğ Bey Veznedar Muavinliğini Salih

⁷ OHAC Salnamesi 1340; s. 271

⁸ OHAC Salnamesi 1340, s. 270

⁹ OHAC Salnamesi 1340, s. 271

Ağazade Akif Bey, kâtipliği ise Mehmet Macit Bey üstlenmiştir. Hanya merkezinin azaları ise şu isimlerden oluşmaktaydı. Mustafa Tevfik Bey, Arnavut oğlu İbrahim Fevzi Efendi Cemali Efendizade Mehmet Zihni Bey, Derviş Beyzade Kadri Efendi, Kavalarzade Ali Bey Timurcuzade Ahmet Mercan Efendi, Luluzzade Ali Nazmi Bey. Toplam üye sayısı 37 olan şubenin kurulduğu 1912 yılı itibariyle toplanan yardım miktarı; 14.966 kuruştur. Bunun tamamı merkeze gönderilmiştir¹⁰.

Trabzon Şubesi; Aralık/Ocak 1911/1912 (Rumi; Kanun-u Evvel 1327) tarihlerinde kurulmuştur. Bu merkez hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Üye sayısı 400 olan şubenin kurulduğu 1912 yılı itibariyle topladığı yardım miktarı 74.300 kuruş olup, bunun 73.932 kuruşunu merkeze göndermiştir¹¹.

Atalar Şubesi (Mersin); 9 Ekim 1912 (Rumi; 26 Eylül 1328) tarihinde kurulmuştur. Başkan Abbas Paşa, İkinci Başkan ve veznedar Tahir Feyzi Bey, kâtip İsmail Hakkı Beyin yanı sıra şubede aza olarak Çağrı Bey (Bakteriyolog), Leon Demirci Başyan Efendi, Enastas Sıtkı Efendi, Karabet Safriyan Efendi, Petraki Kalge oğlu Ondi Efendi (Diş Doktoru) görev almışlardır. Şubenin toplam üye sayısı 178'dir. Kurulduğu 1912 yılı itibariyle toplanan yardım miktarı 76.108 kuruştur. Toplanan bu yardımların 67.219 kuruşu merkeze gönderilirken yıl sonunda şube kasasında 4589 kuruş daha bulunmaktaydı¹².

Ayastefanos – Makri Köy Hanımlar Şubesi (Bakırköy); isminden de anlaşılacağı üzere OHAC hanımlar kolunun oluşturduğu bir şubedir. 24 Haziran 1912 (Rumi 11 Haziran 1328) tarihinde kurulmuş olan şubenin Başkanlık görevini Fatma Raziye Hanımefendi üstlenirken, Zeynep Hanım, Adeviye Hanım, Melek Hanım, Madam İstavri, Kerime Hanım, Hürmüz Hanımlarda aza olarak görev almışlardır. Şubenin toplam üye sayısı Ayastefanos'ta 142, Makri Köy'de 158 olup, kurulduğu 1912 yılı itibariyle topladığı yardım miktarı; 22.117 kuruştur. Yıl sonu itibariyle bu miktarın tamamını merkeze göndermiştir¹³.

Kadıköy Şubesi; 14 Mart 1912 (Rumi; 1 Mart 1328) tarihinde kurulmuştur. Şehzade Selahattin Efendi şubenin Fahri Başkanı olmuştur. Başkanlık görevi Nail Beyefendi (Eski Maliye Nazırı) tarafından ifa edilmiş olup, veznedarlık görevi Huşyan Efendi (Diş Doktoru)

¹⁰ OHAC Salnamesi 1340, s. 273

¹¹ OHAC Salnamesi 1340, s. 274

¹² OHAC Salnamesi 1340, s. 275

¹³ OHAC Salnamesi 1340, s. 275-276

kâtiplik ise Tevfik Amir Bey tarafından yürütülmüştür. Şubede aza olarak Operatör Doktor Fuad Perya Paşa, Cemil Paşa, Salih Cimcoz Bey, Doktor Arif Paşa, Moralızade Selahattin Ali Bey görev almışlardır. Toplam üye sayısı 70'dir. 1912 yılı itibariyle toplanan yardım miktarı 7.463 kuruş olup bunun 5.368 kuruşu merkeze gönderilmiştir¹⁴.

Erenköy ve Göztepe Şubesi (İzmir); 20 Ekim 1912 (Rumi; 7 Teşrin-i Evvel 1328) tarihinde kurulmuştur. Başkan Ziya Paşa (Eski Dahiliye Nazırı), İkinci Başkan Memduh Bey (Eski Adliye Nazırı), veznedar Behçet Bey, kâtip Hacı Nuri Bey görev almıştır. Bu kişilerin yanı sıra cemiyette aza olarak Mecid Bey, Hafız Hüseyin Paşa, İshak Cevdet Paşa, Hacı Aziz Bey Emrah Efendi, Ramiz Bey, Galip Paşa, Tevfik Bey, Guadis Efendi, Kerakin Efendi görev almıştır. Toplam üye sayısı 205 olup 1912 yılı itibariyle toplanan yardım miktarı 14.294 kuruştur. Merkeze gönderilen yardım miktarı ise 14.168 kuruştur¹⁵.

İzmit Şubesi; 10 Kasım 1912 (Rumi; 28 Teşrin-i Evvel 1328) tarihinde kurulmuştur. Şubenin Başkanlığını Eşraf-ı Rumi Dergâhı Şeyhi Şeyh Esad Efendi yürütürken aza olarak ta Umur Efendi (Belediye Reisi), İsmail Hakkı Efendi, Halil İbrahim Efendi, Umur Latif Efendi Ali Osman Efendi, Mehmet Efendi, Sefer Beyler görev almışlardır. Toplam üye sayısı 52'dir. Merkeze gönderilen yardım miktarı 2.319 kuruştur¹⁶.

Kütahya Şubesi; 14 Aralık 1912 (Rumi; 1 Kanun-u Evvel 1328) tarihinde kurulmuştur. Başkanlığını Ahmet Hulusi Efendi, veznedarlığını Nuri Efendi, kâtipliğini Bekir Beyin yapmış olduğu şubede aza olarak; Hafız Hüsnü Efendi, Ali Bey, Rüşdü Bey, Seyid Efendi Umran Beyler görev almışlardır. Merkeze gönderilen yardım miktarı 1.429 kuruştur¹⁷.

Bodrum Şubesi; 26 Ekim 1912 (Rumi; 13 Teşrin-i Evvel 1328) tarihinde kurulmuştur. Başkanlık görevini Safvet Adil Bey (Belediye Tabibi) üstlenirken şubede aza olarak; Faik Bey (Rüsumat muayene memuru), Merker Efendi (Belediye Eczacısı), Avni Efendi, İbrahim Efendi, Rifat Bey (Mal Müdürü), Ahmet Hamdi Bey görev almışlardır. Şubenin katipliğini Ahmet Efendi (Tahrirat Katibi) yapmıştır. 1912 yılı itibariyle toplanan yardım miktarı; 5.245 kuruştur ve bunun tamamı merkeze aktarılmıştır¹⁸.

¹⁴ OHAC Salnamesi 1340, s. 276

¹⁵ OHAC Salnamesi 1340, s. 277

¹⁶ OHAC Salnamesi 1340, s. 279

¹⁷ OHAC Salnamesi 1340, s. 278

¹⁸ OHAC Salnamesi 1340, s. 280

Kemaliye Şubesi (Erzincan); 1912 senesinde kurulmuştur. Başkanlığını Belde Müftüsü Hacı Mehmet Safi Efendinin yaptığı şubede aza olarak Yorgancızade Kamil Bey, İbrahim Hilmi Efendi, Ahmet Kemal Efendi, Andriko Efendi, Corci Efendi görev almıştır. 1912 yılı itibariyle toplanan yardım miktarı; 474 kuruş olup tamamı merkeze gönderilmiştir.

Maçka Kazası Şubesi (Trabzon); 26 Mart 1912 (Rumi 13 Mart 1328) tarihinde kurulmuştur. Başkanlığını Hüseyin Hilmi Efendinin yaptığı şubenin toplam üye sayısı 426'dır. 1912 yılı itibariyle toplanan yardım miktarı; 18.726 kuruş olup bunun tamamı merkeze gönderilmiştir.

Atina¹⁹ Kazası Şubesi (Rize); 14 Mart 1912 (Rumi; 1 Mart 1328) tarihinde kurulmuştur. Başkanlık görevini Paşazade Sabit Efendinin yaptığı şubenin, veznedarlığını Ahmet Fahri Efendi, kâtipliğini Sifzade Osman Efendi yaparken, aza olarak ta Paşazade Arif Efendi ve Mustafa Efendi görev almışlardır. Toplam üye sayısı 138 olan şubenin 1912 yılı itibariyle toplamış olduğu yardım miktarı 9.298 kuruş olup bunun 9.000 kuruşu aynı yıl içerisinde merkeze gönderilmiştir.

2.b. Yurtdışında Açılan Şubeler

Çeşitli Avrupa başkentlerinde o ülkede yaşayan Osmanlı vatandaşları tarafından Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyetine yardım amaçlı çalışmalar yapılmış hatta bunların daha düzenli olabilmesi için bu çalışmalar dernek statüsü altında birleştirilerek toplu girişimler haline dönüştürülmüştür. Ancak bunlar bağımsız birer dernek ya da OHAC şubesi değildir. Sadece cemiyete yardım toplayan heyetlerdir. Bunun yanı sıra Müslüman ülkelerde de Hilal-i Ahmer Cemiyetleri kurulmuş bunlardan da Osmanlı ülkesine yardımlar gönderilmiştir. Bu meyanda Hindistan Hilal-i Ahmer Cemiyeti başta olmak üzere Mısır, Güney Afrika, Bosna Hersek Hilal-i Ahmer Cemiyetleri Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyetine yardımlarda bulunmuşlardır. Yine OHAC'ın kuruluş yıllarında Paris sefiri Rıfat Paşa ve eşinin çalışmaları sayesinde Paris'ten de önemli yardımlar alınmıştır²⁰.

¹⁹ Atina(اتنه); Eğriboz S., Trabzon, Lazistan Bugün ki Rize-Pazar-İlçe bölgesi, ayrıntılı bilgi için bkz. ALBAYRAK, Nuri; **Osmanlı Yer Adları Sözlüğü**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001,s. 12

²⁰ **OHAC Salnâmesi 1340**; s. 283

Yurt dışında kurulan OHAC temsilcilikleri hakkında detaylı bilgiler bulunmamakla birlikte bu temsilciliklerin sistemli ve düzenli kuruluşlar olmadıkları bilinmektedir. Bu temsilcilikler yalnızca savaş zamanlarında Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti nezdinde Osmanlı Devletine yardım toplamak amacıyla teşkil edilmiş komisyonlardan ibarettir. Yurt dışında oluşturulan bu temsilciliklerden Saray Bosna'da oluşturulan Saray Bosna Hilal-i Ahmer Cemiyeti Trablusgarp savaşı esnasında tek başına 300,000 kuruş (10,000 lira kadar) yardım toplayarak Dersaadette bulunan Hilal-i Ahmer Merkezine göndermişlerdir. Balkan Savaşları esnasında da Saray Bosna'da ve Hersek'te encümenler oluşturularak yardım kampanyaları başlatıldı. Saray Bosna'da teşkil edilen encümen arasında Başkan Hacı Salih Efendi, kâtip Saraçzade Mehmet Tayip Efendi, aza olarak ta Hacı Mehmet Efendi, Hacı Abdi Efendi, Asım Ağa, Abdi Ağa gibi isimler yer almışlardır²¹.

3. HİLAL-İ AHMER CEMİYETİ MUHASEBESİ

3.a. 1912 Yılına Kadar Hilal-i Ahmer Cemiyeti Muhasebesi

Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti II. Meşrutiyet döneminde yeniden yapılanma çalışmaları içine girdiğinde muhasebe alanında da yeniden yapılanma çalışmalarına girişmiş ve bu tarihe kadar sistemli bir bilânço oluşturmayan ve hesaplarını kayda geçirmeyen cemiyet bu tarihten itibaren sistemli bilânçolar oluşturmaya başlamıştır.

Cenevre Sözleşmesi imzalanmış ve cemiyetin ülkemizde de kurulacağına dair sözler verilmiş olsa da, 1877–1878 Osmanlı Rus Savaşı (93 Harbi) patlak veren kadar herhangi bir faaliyet gösterilmemiştir. Cemiyetin faydaları ilk defa Sırbistan 1876 tarihinde Osmanlı Devletine savaş ilan ettiği dönemde anlaşıldı. Bu savaşta Sırp ordusu Salib-i Ahmer heyetleri tarafından sürekli yardım alırken Osmanlı Cenevre sözleşmesinde kurmayı taahhüt ettiği cemiyeti kurmadığı için yardım alamamıştır²². 93 Harbi esnasında cemiyetin faaliyete geçtiği duyurulmuş olsa da, cemiyet ve bir yıllık faaliyetten sonra defterlerini kapayarak yeniden sessizliğe bürünmüştür. Savaş sonrasında Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nden geriye Osmanlı Bankasındaki hesabında kalan ve savaş esnasında toplamış olduğu 70.000 lira yardımdan başka bir şey kalmamıştır.

²¹ OHAC Salnâmesi 1340; s. 284

²² Ahmet Midhat Efendi, *Hilal-i Ahmer - Cemiyeti İnsaniyenin Tarihi*, Kırk Anbar Matbaası, İstanbul, 1879, s. 71

24 Mayıs 1897 tarihinde Osmanlı Yunan savaşı esnasında yeniden göreve başlayan OHAC Osmanlı Bankasında büyük bir sermayesi bulunmadığı için hemen ülke genelinde büyük bir yardım kampanyası başlatmıştır. Bu yardım kampanyası neticesinde toplanan paralarla cemiyet iki hasta ve yaralı vapuru kiralamış bunun yanı sıra orduya ilaç ve diğer sağlık gereçlerini tedarik etmiştir. Savaş sonrasında faaliyetlerini yeniden durduran cemiyet bu defa Osmanlı Bankasında 10.000 lira kadar bir sermaye bırakmıştır.

II. Meşrutiyet döneminde cemiyet yeniden yapılanma çalışmalarına giriştiğinde Osmanlı Bankasında 11,521 lira sermayesi bulunmaktaydı. Bu sermayeye Hariciye Nazırı Rıfat Paşanın eşinin düzenlemiş olduğu sergi gibi faaliyetler neticesinde 3286 lira daha eklenmişti. 14,807 Osmanlı lirasını bulan bu sermayeye eski cemiyet hesabındaki 1127 lirada eklenince cemiyetin II. Meşrutiyet dönemi yeniden yapılanması esnasındaki toplam sermayesinin 15935 liraya ulaştığını görmekteyiz²³. 1911 yılında sürdürülen çalışmalarla 68,388 lira bağış toplandı. Aynı yıl içerisinde bu paranın 41,187 lirası sarf edildi. Sene sonunda bankada 41,841 Osmanlı lirası kalmıştı. Genel Meclis bu paranın 30,000 lirasını hastane ve ambar gibi gerekli yatırımlarda kullanmış ancak aynı yılın eylül ayına gelindiğinde Osmanlı ülkesinde seferberlik ilanına müteakip yardımlar neticesinde cemiyetin Osmanlı Bankasında bulunan toplam sermayesi 70,000 lirayı geçmişti²⁴.

3.b. Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyetinin İlk Düzenli Mali Kayıtları

OHAC Genel Merkezi'nin 1912 yılının hesaplarına dair 1913 yılı OHAC Genel Meclisine sunmuş olduğu hesap çizelgesinde cemiyetin gelirlerinin nerelerden elde edildiği ile bunların hangi bankalarda ne miktarda saklandığı veya ne gibi yatırımlar yapıldığı hakkında bilgi verilmekteydi. Bu bilgiler ışığında cemiyete 1913 yılı başlarına kadar yapılan yardımların 43,934,383 kuruş olduğunu görmekteyiz. Cemiyetin Osmanlı Bankasında bulunan hesaplarında ki nakdi toplamı ise 25,246,064 kuruştur.

²³ OHAC Salnamesi 1340; s. 307

²⁴ Akgün, Seçil; Uluğtekin; Murat; Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a; Ankara, 2000. s. 42

	PARA	KURUŞ
Geçen Yılda Devreden Sermaye	125	8,226,448
1328 Senesinde Toplanan Yardımlar	75	35,068,701
Muhtelif Gelirler	125	10,970
Faiz		628,162
Yekûn		43,934,383

	PARA	KURUŞ
1 Mart 1329 (Miladi 14 Mart 1913) tarihinde sandık mevcudu		36,167
Osmanlı Bankasında Depo Hesabı		14,224,379
Osmanlı Bankasında Cari Hesap	625	11,021,685
İcare Peşinatı		54,000
Zeytinburnu'nda Arsa	25	82,529
Kadırga Barakaları		113,000
Hastanelere Avans	875	1,485,345
Medyunlar Hesab-ı Umumisi	625	419,254
Bingazi Heyet-i Sıhhiye		358,500
Trablusgarp Heyet-i Sıhhiyesi	50	1,952,232
Mesarif-i İdare	50	388,637
Mesarif-i İmdadiye-i Umumiye	625	13,788,556
Yekûn		43,934,383

Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne yapılan yardımları üç ana başlık altında toplamak mümkündür. Bu yardımlar;

- 1) Osmanlı Sınırları içerisinde toplanan yardımlar.
- 2) Müslüman ülkelerden gelen yardımlar.
- 3) Yabancı ülkelerden gelen yardımlar.

Genel Merkez açıklamış olduğu bu bilânço içerisinde 60,290 Osmanlı lirasını bulan ve kendisine Osmanlı ülkesinden yapılan bu yardımların listesini de OHAC Genel Merkezine sunmuştur²⁵. İçerisinde en fazla yardımı cemiyetin merkezi olan ve aynı zamanda devletinde merkezi olan İstanbul'dan gelmiştir. Cemiyete dönemin önde gelen bütün devlet adamlarının üye olduğunu ve aktif bir biçimde görev aldıklarını düşünürsek en fazla yardımında İstanbul'dan gelmiş olması pek fazla şaşırtıcı olmayacaktır. İlk düzenli muhasebe kayıtlarının oluşturulduğu 1912 yılına kadar İstanbul Genel Merkezinin toplamış olduğu yardım 16,023 Osmanlı Lirasıdır. Yardım listesinde OHAC İstanbul Genel Merkezini, 6,014 Osmanlı Lirası yardım toplayarak İstanbul Hanımlar Merkezi takip etmiştir. Görüldüğü gibi İstanbul toplamda 22,037 Osmanlı Lirası yardımla cemiyet için faal biçimde çalışıldığının göstergesi olmuştur. İstanbul'u; 5,123 Osmanlı Lirası yardımla Konya, 3,894 Osmanlı Lirası yardımla Trabzon, 3,579 Osmanlı Lirası yardımla İzmir, 3,556 Osmanlı Lirası yardımla Sivas, 3,310 Osmanlı Lirası yardımla Mamuratül-Aziz takip etmektedir.

OHAC'a gelen yardımların en önemli kısmını Müslüman ülkelerden gelen yardımlar teşkil etmektedir. 321,807 Osmanlı lirasını bulan bu yardımlara 28.800 lirayı bulan ve İngiliz bankaları aracılığıyla adres belirtilmeden gelen yardımlarda eklendiği zaman Müslüman ülkelerden gelen bu yardımların toplamı 350,607 Osmanlı lirasını bulmaktadır. Adres belirtilmeden gelen bu yardımların Hindistan Müslümanları tarafından gönderildiği zannedilmektedir. Resmi kayıtlara göre Hindistan Müslümanlarının gönderdiği 157,044 Osmanlı Lirası yardım Osmanlı Hilal-i Ahmer'ine yapılan en büyük dış yardımdır. Hindistanlı Müslümanları; 19,464 Osmanlı Lirası yardımla Rusya Müslümanları, 13,804 Osmanlı Lirası yardımla Cezayir ve 13,211 Osmanlı Lirası yardımla Afrika Müslümanları takip etmiştir. Daha sonraki bölümlerde bahsedildiği üzere dünyanın dört bir yanında yaşayan Müslümanlar Osmanlı'nın girmiş olduğu savaşları siyasi oluşumlu savaşlar olarak idrak etmiyorlardı. Osmanlı hilafetin merkeziydi ve birçok Müslüman Osmanlı'nın girdiği savaşları İslamiyet ve Hristiyanlık arasındaki savaşın bir tezahürü olarak kabul ediyorlardı. Bu nedenle Osmanlı ordusuna ve devletine yardım için bu kadar büyük yardım kampanyaları düzenleniyordu.

OHAC'a yapılan yardımların son bölümünü yabancı devletlerden gelen yardımlar olarak belirtebiliriz. 14308 Osmanlı lirasını bulan bu yardımlar değerlendirilirken atlanmaması

²⁵ EK1. Bkz. OHAC Salnamesi 1340; s. 311

gereken bir noktada bu yardımların yapıldığı dönemde bu ülkelerin Müslüman sömürgelere sahip oldukları ve bu Müslüman sömürgelerden yapılan yardımlarında o ülke adına hesaplara geçmiş olduğudur. Bu durumda yardımın tamamının o ülkeden mi yoksa sahip olduğu Müslüman sömürgelerden mi olduğu tam olarak belli değildir. Osmanlı Hilal-i Ahmer'ine en fazla yardımı 4.676 Osmanlı Lirasıyla Almanya yaparken Almanya'yı; 3.866 Osmanlı Lirası yardımıyla Avusturya Macaristan, 2.038 Osmanlı Lirası yardımıyla İngiltere takip etmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TRABLUSGARP VE BALKAN SAVAŞLARINDA HİLAL-İ AHMER CEMİYETİ FAALİYETLERİ VE TEŞKİLATLANMASI

1. Trablusgarp savaşı ve cemiyetin faaliyetleri

1.a. Trablusgarp Savaşı Öncesi Genel Durum ve Savaşın Başlaması

18. yüzyılda Avrupa'da hızlı bir sanayileşme ve sömürge hareketi başlamıştı. 19. yüzyıla gelindiğinde ise bu sömürge yarışından bazı devletler kazançlı çıkmışsa da İtalya ve Almanya gibi milli birliğini geç tamamlayan devletler için bu durum hiçte hoş sayılmazdı ve değişmeliydi. Bu düzeni bozma yolunda adımlar atmak içinde ikisinin de beklemeye niyetleri yoktu.

Osmanlı devleti ise 19. yüzyılda sürekli olarak biryandan iç isyanlarla biryandan da uzun süren sürekli yıkım ve kayıp getiren savaşlarla uğraşmaktaydı. 1881 tarihinde İngiltere'nin Mısır'ı işgal etmesinin ardından 1882 tarihinde de Fransızlar Cezayir ve Tunus'u işgal etmiş buda İtalyanların Osmanlının Kuzey Afrika'daki uzak topraklarına göz dikmesine neden olmuştu. Deniz aşırı bir imparatorluk kurmayı hayal eden bir devlet için eski Roma imparatorluğunu yeniden canlandırmayı hayal eden ve kendini o imparatorluğun yegane varisi gören bir devlet için bu politika pekte şaşılacak bir atak sayılmazdı. İtalya'nın Trablusgarp'la ilgilenme planları özellikle 1890 yılında Francesco Crispi'nin başbakanlığı döneminde başladı. Ancak Francesco Crispi başbakanlık koltuğunu terk etmek zorunda kalınca bu politika sekteye uğrayarak 20 yılı yakın bir süre gecikti.

1898 yılında İngiltere ve Fransa arasında, Kuzey Afrika'daki sömürgelerin paylaşımı yüzünden çıkan Faşoda Olayından iyi yararlanan İtalya, İngiltere ve Fransa nezdinde Trablus'un kendine bırakılmasını kabul ettirdi. Ancak İtalya aradığı üçüncü desteği Almanya'dan bulamamıştı. Yinede 27 Eylül 1911 tarihinde İtalyanlar Osmanlıya bir ultiatom vererek Trablus'un kendilerine verilmesini istedi ve ardından Almanya, İngiltere ve Fransa'nın desteği ile Osmanlıya savaş açtı¹.

¹ Doğanay, Rahmi; Açıkşes, Erdal; **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ve Atatürk İlkeleri**, Elazığ, 2006, s. 49

1.b. Trablusgarp Savaşı Başladığında Cemiyetin Genel Durumu

Yukarıda da değindiğimiz gibi cemiyetin asıl kuruluşunu II. Meşrutiyet dönemiyle birlikte yaşanan yeniden yapılanma döneminde gerçekleştirmiştir. Ancak takdir edileceği gibi yapılanmanın sağlanması ve teşkilatın tam olarak oturtulabilmesi öyle kısa sürede gerçekleşebilecek bir olay değildir. Trablusgarp savaşı başladığı esnada Osmanlı Devletinin içinde bulunduğu güç durumlar hayatı her alanda etkilemekteydi. Ülke içinde yaşanan siyasi krizler ve sürekli savaşlar ekonomiyi felç noktasına getirmişti. Ekonomide yaşanan bu kötü gidiş ister istemez Osmanlı ülkesindeki bütün kurumları da etkilemekteydi. OHAC'ın bu tarihlerde Osmanlı Bankasında bulunan toplam sermayesi on beş bin liraya yakındı. Bunun yanı sıra cemiyetin ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için gerekli araç ve malzemeleri de yok denecek kadar azdı. Bunda cemiyetin bu güne kadar sürekli olarak çalışamayışının büyük etkileri vardı. Daha önceki bölümlerde de belirttiğimiz gibi II. Meşrutiyet öncesinde cemiyete gerekli önem verilmemiş bundan dolayı da cemiyet sadece ihtiyaç anında göreve çağrılan ve daha sonrasında görevi bitir bitmez defterlerini kapayarak inzivaya çekilen bir görünüm arz etmekteydi. Bu durum II. Meşrutiyetle birlikte değişmeye başladıysa da amaçlanan temel yapılanma süreci henüz gerçekleşmemişti. İşte Trablusgarp savaşı böyle bir durumda vuku buldu.

Osmanlı devletinin bu dönemde Trablusgarp'ı savunacak yeterli gücü yoktu. Bölgede sadece 1200 dolayında askeri bulunan Osmanlıların bölgeye yardım gönderme imkânları da bulunmuyordu. Akdeniz'de konuşlanan İtalyan donanması ve Mısır'ı işgal eden İngiliz kuvvetleri nedeniyle bölgeye karadan ve denizden ulaşım mümkün görünmüyordu. Devletin savaşla ilgili tek umudu yerel halkın İtalyanlara destek vermemesi ve bölgeye kaçak yollardan gidecek olan subayların gayretli çalışmaları olacaktır.

İtalyanların ilk taarruzları esnasında kıyı şeridinde yer alan bölgeler terk edilerek içlere doğru bir çekilme hareketi yaşanmıştı. İşte bu çekilme OHAC için büyük bir kayıptı. Çünkü bu çekilme esnasında sıhhiye için gerekli bütün alet edevat ve sağlık malzemeleri buralarda terk edilmiş. Bundan dolayı savaşın ileriki dönemlerinde büyük oranda sağlık malzemesi sıkıntısı çekilmişti.

OHAC bir yandan ülke içinde yardım ve sağlık heyetleri teşkil etmeye ve bunları savaş bölgesine intikal ettirmeye çalışırken bir yandan da ülke içinde ve dışında yardım

kampanyaları düzenleyerek sıkıntılarını aşmaya çalışıyordu. Bu dönemde Hindistan, Bosna Güney Afrika gibi Müslüman halkların yaşadığı bölgelerden Osmanlı Devletine yardımlar akmaya başlamıştı.

Resim 17; Trablusgarp Savaşı esnasında Derne Cephesi Hilal-i Ahmer Hastanesinde tedavi gören Derne Cephesi Kumandanı Kurmay Binbaşı Mustafa Kemal (Atatürk); “Hilal-i Ahmer Hastanesinde Bir Binbaşı”, Türk Kızılayı, S. 1, Ankara, Ocak-Şubat 2006, s. 38

Cemiyet 20 Ekim 1911 (Rumi; 7 Teşrin-i Evvel 1327) tarihinde toplanan Genel Merkez tarafından bölgeye sağlık ekipleri gönderilmesini kararlaştırdı. Trablusgarp Homs ve Bingazi olmak üzere üç sağlık heyeti gönderilmesi kararlaştırıldı. Trablusgarp’a gönderilecek ilk heyet 6 doktor ve on beş hastabakıcıdan oluşacaktı. Ayrıca bu heyetin ihtiyaçlarının karşılanabilmesi içinde beş bin lira tahsis edilecekti. Trablusgarp’a gönderilecek olan heyetin başında genel Merkez azalarından ve aynı zamanda Tıp Fakültesi Öğretim Üyelerinden Doktor Kerim Sebati Bey bulunacaktı. Bu Heyetin yapacağı çalışmalar OHAC tarihi açısından oldukça önemlidir. Çünkü OHAC’ın tarihinde vermiş olduğu ilk büyük sınav Trablusgarp savaşıdır². Bu büyük sınava başlandığında cemiyetin yeniden yapılanması tamamlanmamıştı. Bu nedenle Kerim Sebati Bey Paris’e geçerek savaş bölgesinde ihtiyaç

² “Hilal-i Ahmer Hastanesinde Bir Binbaşı”, **Türk Kızılayı**, S. 1, Ankara, Ocak-Şubat 2006, s. 38-39

duyacakları bazı ihtiyaçları Avrupa'dan temin etmeye çalıştı. Burada Besim Umur Paşa ile buluşarak ihtiyaçların büyük kısmını temin ettiler. Kerim Sebati Bey buradan da Marsilya'ya geçti. Burada diğerk heyet üyeleriyle buluşan başkan 200 kolilik malzemeye birlikte Transatlantik vapuru ile Aziziye'ye doğru yola çıktılar.

1.c. Savaş esnasında cemiyetin faaliyetleri ve karşılaşılan güçlükler

Cemiyet gelen yardımlarla savaş bölgesinde ilk etapta üç sağlık ekibi gönderdi. Bu sağlık ekiplerinin ilki Trablusgarp'a ikincisi Homs'a üçüncüsü ise Bingazi'ye gönderildi. Bu dönemde Osmanlı hazinesi tamamen boşalmış olsa gerek ki bakanlar kurulu kararı ile cemiyete gönderilen yardımların tamamının bankada bloke edilmesi ve bir miktarının cemiyete verilmesi kararlaştırıldı³.

Bunun yanı sıra imzalanmış olan Cenevre mukavelesi gereği bütün Salib-i Ahmer'lerin Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyetine ve Osmanlı ordusuna yardım etmeleri gerekmektedir. Ancak İtalya'nın bölgeye saldımasına icazet veren devletler ve onlara bağlı Salib-i Ahmer cemiyetleri Osmanlıya yapılacak yardımlarda çok ağır davranmaktaydı.

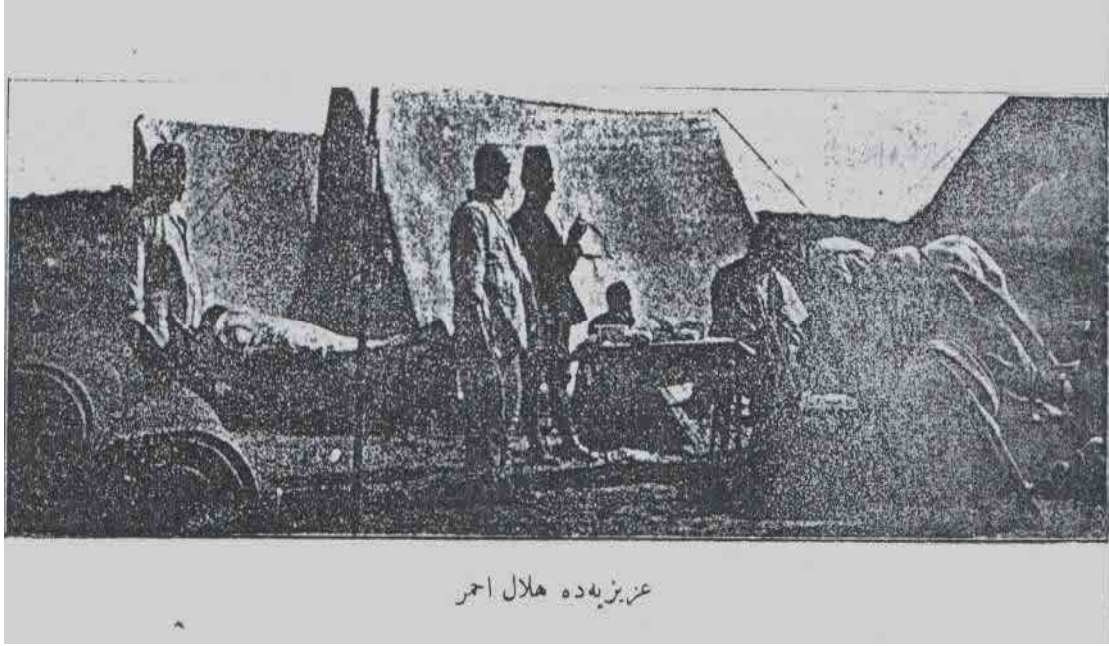
20 Ekim 1911 tarihinde alınan kararla savaş bölgesine gönderilmesi planlanan sıhhiye heyetlerinden ilki yukarıda da değindiğimiz üzere yola çıkmadan önce Paris'e giderek burada cemiyet için yardım toplamıştır. Bunu yaparken hiç şüphesiz Fransa'nın Osmanlı Devletini destekleyen tutumuna güveniyordu. Çünkü yukarıda da kısaca değindiğimiz üzere devletler siyasi tavırlarını bu yardım cemiyetlerine de yansıtmakta gecikmemişlerdi. Beklenen olmuş ve savaş bölgesine gidecek bu ilk heyete Osmanlı Devletinin imzalamış olduğu Cenevre Sözleşmesi gereği ve Cenevre Konferansının belirlemiş olduğu her şekilde tarafsızlık ve yardım ilkesi gereğince Fransa tarafından bu ilk heyete yardım yapılmıştır.

Bu heyetin ilk faaliyeti sekizer yataklı 13 çadır oluşturması olmuştur⁴. Heyet bunun hemen akabinde Aziziye'de 160 yataklı ilk hastanesini açtı. Bu hastane etrafına kurulan çadırlarla kapasite artırılmaya çalışıldı. Kerim Sebati Beyin Hilal-i Ahmer'in bölgeye geldiğinde karşılaştığı manzara ve yapılan ilk icraatlara yönelik yazmış olduğu rapor gerçekten içler acısıdır. Kerim Sebati Beyin raporunda yazdıklarına bakılırsa bölgeye iştirak

³ Akgün, Seçil; Uluğtekin; Murat; **Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a**; Ankara, 2000. s. 54

⁴ **Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi**; Amedî Matbaası, İstanbul, 1340, s. 97

ettiklerinde sıhhi tesisat adına hiçbir araç ve gereç bulunmadığı gibi çok basit müdahaleleri yapacak tesisat bile yoktu. Kangren olmuş el ve ayakların kesiminde kullanılacak adi bir testere dahi bulunmamaktaydı. Görülen lüzum üzerine Aziziye’de bir okul binasının hastaneye çevrilmesi sonucu faaliyete başlayan bu ilk Hilal-i Ahmer hastanesi kurulur kurulmaz iki günde üç yüz hastayı tedavi etmişti.

Resim 18; Trablusgarp Savaşı’nda Aziziye Müdafaası sırasında kurulan Aziziye’deki Hilal-i Ahmer Çadırları; *Osmanlı Hilâ-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi*, İstanbul, 1340, Amedî Matbaası, s. 98

Cemiyetin savaş bölgesinde kurmuş olduğu bu ilk hastanesinde görev yapan altı doktor bulunmaktaydı. Daha sonra bu doktorlara Paris’ten gönüllü gelen beş doktor daha eklendi. Hastanede; Hastane Reisi olarak Kerim Sebati Bey; doktor olarak, Dr. Lütfi, Dr. İsmail, Dr. Abdüsselam, Dr. Ziya, Dr. Ali Saib görev alırken, eczacı olarak Subhi Bey muhasebeci olarak Subhi Bey görev almıştır. bunların dışında hastanede görev alan diğer sağlıkçılar ve hasta bakıcılar da mevcuttu.

Hilal-i Ahmer bunun hemen akabinde doktoru olan kaza merkezlerine gerekli sağlık ekipmanlarını göndererek buradaki hasta ve yaralıların tedavisini yerinde mümkün kılmak için gerekli çalışmaları yaptı. İkinci olarak ta cephede yararlanan askerlerin hastaneye nakilleri için teskereciler adı altında sedyeci ekipleri kurdu. Cemiyet çok faydası görülen bu sedyeci ekiplerinde görev alanlara aylık on frank ve savaş günleri içinde hariçten iki frank ödeyecekti.

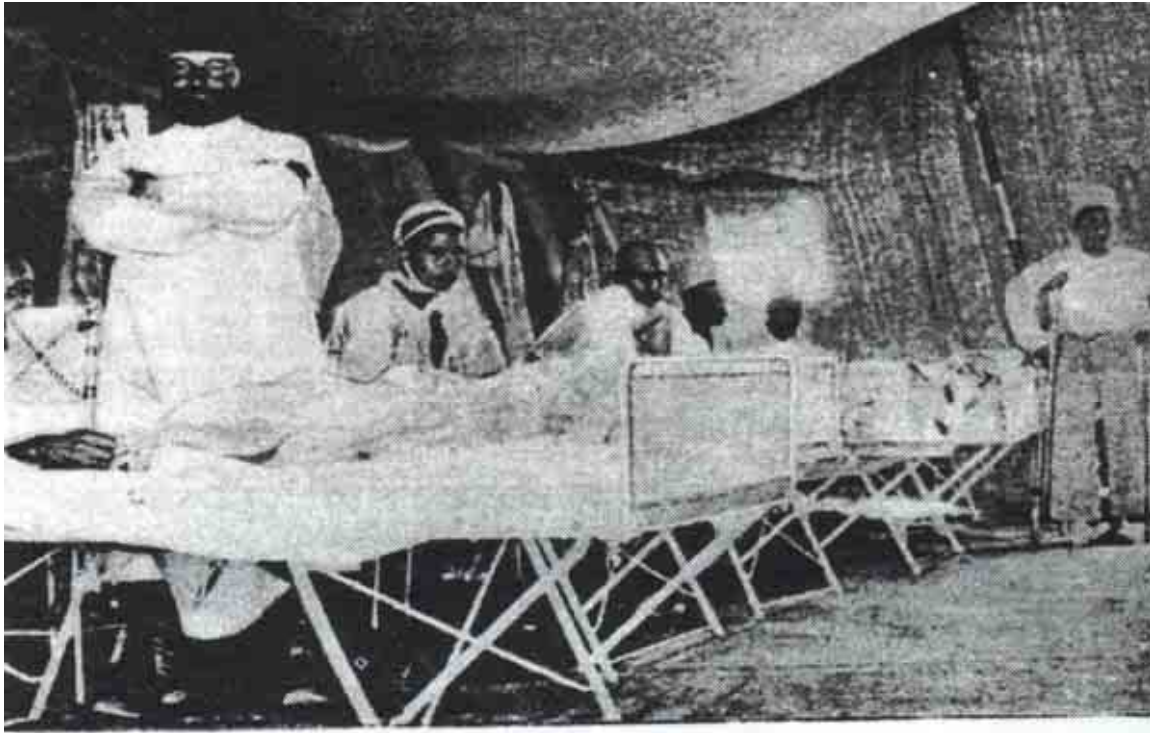
Resim 19; Trablusgarp Savaşı'nda Aziziye Müdafaasında görev yapan ve cepheden Hilal-i Ahmer sağlık çadırlarına hasta ve yaralı taşıyan Hilal-i Ahmer sedyecileri (teskereciler); Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi: İstanbul, 1340, Amedî Matbaası, s. 99

Savaşın uzaması ve süren kanlı çatışmalar neticesinde Aziziye'ye gönderilmiş olan heyet yetersiz kaldı. Bunun üzerine Aralık 1911 tarihinde Doktor Emin Beyin başkanlığında doktor ve hastabakıcılardan oluşan 29 kişilik bir heyetin bölgeye intikal ettirilmesi kararlaştırıldı. Heyet savaş bölgesine hareket etmeden önce sağlık ekipmanı eksikliklerini tamamlamak amacıyla bir gurubu önden Paris'e gönderdi. Daha sonra bütün ekip Marsilya'da birleşerek 17 Ocak 1912 (4 Kanun-u Sani 1327) tarihinde Fransız Tuvaş Şirketinin Manuba vapuruyla Tunus'a hareket ettiler. Salib-i Ahmer cemiyetine bu ekip hakkında daha önce bilgi verilmiş olmasına ve cemiyet üyelerinin üzerlerinde OHAC üyesi olduklarına dair kimlik kartları bulunmasına rağmen yinede İtalyan deniz kuvvetleri tarafından tutuklanarak esir statüsünde Kagliari (قاغلاری) şehrine götürüldüler⁵.

İtalyanların yapmış oldukları bu hareket ilk günden beri savaş alanında yaralanan ve hastalanan askerlere hiçbir ayırım gözetmeksizin yardım eli uzatmak amacını güden ve bu amaçla imzalanan Cenevre Sözleşmesine tamamen aykırı bir harekettir. Ancak daha öncede vurguladığımız gibi bu sözleşme ve bu cemiyetler her ne kadar kuruluş amacı itibarıyla devletler üstü birer kurum olsalar da bağlı buldukları devletin siyasi duruşu bu cemiyetlerin hareket hızı ve kabiliyetini etkilemiş ve bu cemiyet üyelerine yapılan muamelelerde buna göre şekillenmiştir. Örneğin İtalyanların yapmış olduğu bu hareket yalnızca OHAC üyelerine

⁵ OHAC Salnamesi 1340; s. 101

karşıdır. Aynı güzergâhta seyahat eden diğer ülkelerin Salib-i Ahmer Cemiyetlerine ait heyetler böyle bir muameleye maruz kalmamışlardır. Bunun yanı sıra bu İtalyanlar tarafından yapılan son kötü ve insanlık dışı hareket olmamış daha sonra yola çıkan diğer OHAC heyetlerinden de esir muamelesi görenler olmuştur. İtalyanlar bölgede güçlü bir Osmanlı ordusu olmadığını Osmanlıların bu bölgeye karadan asker sevkıyatı yapamayacağını bildikleri için bölgeye kaçak yollardan giden subayların bu tür yollara başvurduğu gerekçesiyle bu davranışları sergiliyor. Esir ettiği cemiyet üyelerini de mesleki sınava tabi tutarak onların gerçek bir sağlıkçı mı yoksa bölgeye kaçak yollardan giden subaylar mı olduklarını anlamaya çalışıyordu. Nitekim Doktor Emin Bey ve heyeti de İtalyan doktorlar tarafından mesleki bir sınava tabi tutulmuş heyetkilere sorulan mesleki bilgi soruları neticesinde OHAC heyetinde yer alanların gerçekten sıhhiyeciler oldukları anlaşılınca da İtalyan deniz kuvvetleri tarafından Marsilya'ya iade olunmuşlardır.

غريان حلال احمر خسته خانه.

Resim 20; Trablusgarp'ta Garyan bölgesinde kurulan Garyan Hilal-i Ahmer Hastanesi çadırlarında bir koğuş; Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi: İstanbul, 1340, Amedî Matbaası, s. 103

İtalyanların yapmış oldukları bu hareket uluslararası bir mesele haline gelmiş Osmanlı devleti 1912 yılında Washington'da yapılan Uluslararası Salib-i Ahmer Konferansında Besim

Ömer Paşa nezdinde durumu protesto ederek bunun Cenevre Sözleşmesi şartlarına uymayan ve tamamen siyasi bir hareket olduğunu belirlemiştir⁶.

İtalyanlar tarafından serbest bırakılan OHAC heyeti Fransa'ya teslim edilmiş buradan da Marsilya üzerinden Tunus'a hareket etmiştir. Heyet ilk önce Tunus'a oradan da Sfaks yoluyla Aziziye'ye geçti. Burada ki hastane ikmal edildikten sonra heyet Garyan'a geçerek buradaki hastanenin düzenlenmesi işine başladı. Oluşturulan bu ikinci hastanenin sağlık ekibinde; Başhekim Doktor Emin Bey, Doktor Lütfü Bey, Doktor Aziz Bey, Doktor Sadettin Bey, Doktor Beşir Bey, Doktor Abdüsselam Bey, Doktor Fuat Bey, Eczacı Nazif Bey, Eczacı Suphi Bey gibi isimler yer alıyordu. Bu kişilerin yanı sıra hastanede görev alan hastabakıcı ve hademelerde bulunmaktaydı. Garyan Hastanesi Mart 1912 tarihinde başladığı görevini harbin sonuna kadar sürdürmüş bu yedi aylık süre içerisinde toplam 503 yaralı ve hasta kabul etmiş, bunlardan 474 tanesi tedavi edilerek taburcu edilirken 29 kişi vefat etmiştir⁷.

İtalyan kuvvetleri, ülkelerinin uluslar arası Cenevre Sözleşmesini imzalamış olmasına rağmen yinede savaş sırasında bu sözleşmenin şartlarını ihlal etmekten çekinmiyorlardı. Cenevre sözleşmesi gereği Uluslararası Salib-i Ahmer ve Hilal-i Ahmer sağlık ekiplerinin dokunulmazlığı ve tarafsızlığı mevcuttur. Bu nedenle savaş bölgesinde hiçbir saldırıya maruz bırakılmamalı ve savaş alanındaki yaralıların tedavisiyle meşgul olurlar. Ancak İtalyanlar, ilk önce sebepsiz yere ve ellerinde hiçbir kanıtları yokken Hilal-i Ahmer sağlık heyetini tutuklamış ve bölgeye ulaşmasını engellemiş daha sonrada imzalamış oldukları uluslararası Cenevre sözleşmesine aykırı bir hareketle daha bulunarak bölgede kurulan bu Hilal-i Ahmer Hastane ve çadırlarını bombalamışlardır. Cenevre yönetimince Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyetinin sembolünün hilal olması kabul edilmiş ve bütün devletlere duyurulmuş olmasına rağmen İtalyanlar yinede OHAC hastane ve çadırlarını bombalamaktan geri durmamışlardır. Aynı hareketi ileriki yıllarda II. Dünya Savaşında Almanlar ve daha sora diğer devletlerde tekrarlayacaklardır.

⁶ OHAC Salnamesi 1340; s. 102

⁷ OHAC Salnamesi 1340; s. 104

Resim 21; Trablusgarp'ta Homs bölgesinde kurulan Hilal-i Ahmer Homs Seyyar Hastanesi; Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi: İstanbul, 1340, Amedî Matbaası, s. 106

OHAC tarafından bin liraya İngiltere'den tedarik edilen çadır ve her türlü sağlık malzemesiyle elli yataklık bir hastane takımı yine deniz yoluyla Trablusgarp'a gönderilmişti. Malzemeler Trablusgarp'a ulaştıktan sonra Homs'a sevk edildi. Böylece Homs'da da bir Sağlık şubesi tesis edilmiş oldu. Homs'da kurulan bu sağlık şubesine Doktor Rasim Ferit Beyin başkanlığında bir sağlık heyeti gönderildi. Heyet; heyet başkanı Doktor Rasim Ferit Bey, Doktor Beşir Fuat Bey, Eczacı Yunus Efendi ve beş kişilik bir hastabakıcı gurubundan oluşmaktaydı. Sağlık heyetinin gelmesiyle birlikte çalışmalarına 25 Ocak 1912 tarihinde başlayan sağlık şubesi, çalışmalarını neticesinde savaş sonuna kadar 575 yaralı ve 212 hasta tedavi etmiştir. Ayrıca faaliyet gösterdiği dönemde yerel halktan da 1000 kadar hastayı tedavi etmiştir⁸.

⁸ M. Uluğtekin; S. Akgün; a.g.e.; s. 69

Resim 22; Trablusgarp'ta Garyan bölgesinde kurulan Garyan Hilal-i Ahmer Hastanesi Sağlık Heyeti Akgün, Seçil; Uluğtekin; Murat; **Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a**; Ankara, 2000. s. 67

Trablusgarp'a gönderilen bir diğer sağlık heyeti ise Doktor Arif Beyin başkanlığında Bingazi'ye gönderilen heyettir. Genel Merkezin almış olduğu karar doğrultusunda Bingazi'ye Mısır üzerinden geçmek için 30 Kasım 1912 (Rumi; 17 Teşrin-i Sani 1328) tarihinde İskenderiye'ye hareket etmiştir. Heyet İskenderiye'de Mısır Hilal-i Ahmer'i tarafından karşılanarak Kahire'ye gönderildi. O tarihlerde Kahire'de bulunan OHAC Genel Merkez azalarından Esad Paşa'nın yardımı vesilesiyle üç bin lira sarf olunarak heyetin ihtiyaç duyacağı bütün sağlık malzemeleri temin edildi⁹. 312 deve ve 4 beygirden oluşan büyük kabile Bingazi genel komutanının emriyle Defne'de on yataklı bir şube kurarak Doktor İhsan Beyin idaresine bırakıldı. Heyetin geri kalanı Tobruk'a geçtiler ve El-Huderede'de hastaneyi kurdular. Bu hastane görev süresi boyunca 85 yaralı, 200 hastayı tedavi etmiş 250 çocukta sünnet edilmiştir.

Bu dönemde Trablusgarp'ta hizmet vermekte olan Hilal-i Ahmer hastanelerinden biri olan Derne Hilal-i Ahmer Hastanesi ileriki yıllarda tüm dünyanın büyük bir hayranlıkla

⁹ OHAC Salnamesi 1340; s. 109

kendisini ve yaptıklarını seyredeceği ve o dönemde Derne’de Şark Kolordusu Komutanı olan bir Binbaşığı misafir etmekteydi. Bu Binbaşı Mustafa Kemal’di. 16 Ocak çarpışmaları esnasında gözünden yaralanan Mustafa Kemal ilk etapta kısa bir süre hastanede yattıktan sonra tedavinin bitimini beklemeden görevinin başına dönmüş ancak gözündeki yaranın nüksetmesi üzerine tekrar hastaneye dönmek zorunda kalmıştır¹⁰.

Resim 23; 1912 Yılında Derne Hilal-i Ahmer Hastanesinde Derne Cephesi Kumandanı Kurmay Binbaşı Mustafa Kemal (Atatürk); Akgün, Seçil; Uluğtekin; Murat; Hilal-i Ahmer’den Kızılay’a; Ankara, 2000. s. 91

OHAC Trablusgarp’ta ilk ciddi sınavını vermiş ve bu sınavdan alnının akıyla çıkmıştır. Yeniden yapılanma çalışmalarının henüz tamamlanmadığı bir dönemde başlayan Trablusgarp savaşına OHAC hazırlıksız yakalamasına rağmen cemiyet kendisinden beklenmeyen bir çaba sarf ederek bütün imkânsızlıklara rağmen savaş bölgesinde büyük başarı göstermiştir. Bölgeye gönderilen heyetler yalnızca yaralı ve hastaların tedavisiyle ilgilenmemiş aynı zamanda bölge halkının sağlık açısından bilinçlendirilmesi, çocukların sünneti ve halkın her türlü sağlık problemleriyle ilgilenmesi gibi birçok göreve de imzasını

¹⁰ M. Uluğtekin; S. Akgün; a.g.e., s. 90

atmıştır. Bölgeye gönderilen heyetler 3000 binden fazla yaralı ve hastayı tedavi etmiştir. Bu rakama seyyar hastanelerde tedavi edilenler ya da ayakta tedavi edilenler dâhil değildir.

Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti tarafından bölgeye gönderilen heyetlerden; birinci heyet 347 yaralı ve 156 hasta; ikinci heyet 575 yaralı ve 212 hasta; üçüncü heyet 1718 yaralı ve hastayı tedavi etmiştir. Bu heyetler toplamda 3008 yaralı ve hasta askerle ilgilenmişlerdir. Bu rakamlara basit yaralarla ya da önemsiz hastalıklarla gelenler dahil değildir.

Bunun yanı sıra bu hastanelerde yaşanan ölüm oranı ise yüzde dört oranındadır. Bu ise bir savaş esnasında bölge hastanelerinin yaptıkları çalışmalar açısından hatırı sayılır bir başarıdır. Bu çalışmaların ifası esnasında OHAC harcamalarının tutarı ise 20,000 Osmanlı Lirası dolayındadır¹¹.

Trablusgarp savaşı Uşi (Ouchy) Antlaşmasıyla son bulmuş ancak bölgede yaşanan sıkıntılar bununla son bulmamıştı. Uşi Antlaşması bölgede Osmanlı – İtalyan savaşını sona erdirmiş ancak iş savaş devam etmişti. Bu iç savaş yaralıları, iklim ve savaşın kötü koşullarından kaynaklanan salgın hastalıklar halen devam etmekteydi. OHAC böyle bir durumda bölge halkını ve Trablusgarp'tan Anadolu'ya göçen halkı kaderiyle baş başa bırakmamış ve onlardan yardım elini çekmemişti¹².

Hilal-i Ahmer Trablusgarp'ta vermiş olduğu bu ilk sınavda kendisinden beklenenin üzerinde bir performans göstermiş ve yalnızca savaş yaralılarına yardım etmekle kalmayarak bölge halkının da sağlık ihtiyaçlarını karşılamış. Kurduğu hastanelerde yerel halkın hastalıklarını tedavi ettiği gibi çocuklar için toplu sünnetler gerçekleştirmiştir. OHAC hizmet verdiği yerlerde genel sağlık kuruluşları gibi hizmet vermiş ve hizmeti yaparken dönemin bütün imkânlarını kullanarak kendisiyle aynı statüde kurulmuş olan Avrupa Salib-i Ahmer'lerinden geri kalmamıştır. Ancak OHAC kurulduğu bu dönemde henüz kendi kendini toparlamaya fırsat bulamadan Osmanlı – İtalyan savaşına katılmıştı. Bilindiği üzere Osmanlı Devleti Uşi Antlaşmasını Balkan Savaşlarının başlaması nedeniyle imzalamak zorunda kalmıştı. Bu nedenle de OHAC daha bu savaşın yıkımı ve yorgunluğunu atlatmadan bu defa daha büyük bir yıkımın yaralarını sarmaya koşmuş ve imkânlarını sonuna kadar kullanarak bu savaşta da askerlerinin ve halkının yanında olmuştur.

¹¹ M. Uluğtekin; S. Akgün; a.g.e., s. 92

¹² M. Uluğtekin; S. Akgün; a.g.e., s. 92-93

2) BALKAN SAVAŞI ESNASINDA CEMİYETİN FAALİYETLERİ

Balkan savaşları Osmanlı devleti ile Osmanlı devletinden bağımsızlığını kazanmış olan dört balkan devleti; Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ devletleri arasında gerçekleşmiştir. Bu dört balkan devleti ilk etapta batılı devletlerden ve özellikle bölgede “Slav Birliği” (Panslavizm) politikası izleyerek hâkimiyet kurmak isteyen Çarlık Rusya’nın verdiği destekle bağımsızlıklarını ilan etmişler daha sonrada topraklarını Osmanlı devleti aleyhinde genişletme çabası içerisine girmişlerdir. Ancak bu dört devlet gerek kendi aralarında yaşadıkları siyasi ve dini anlaşmazlıklar ve gerekse Osmanlı devletine karşı tek başlarına böyle bir savaşa girişemeyeceklerini bilmelerinden ötürü bu tür girişimlerde bulunamıyorlardı. Ancak dönemin Osmanlı Hükümeti bölgede asayişin sağlanması amacıyla bölgedeki en önemli çatışma konusu olan kilise meselesini bir çözüme kavuşturmak amacıyla 1910 yılında “Kiliseler Kanunu”nu çıkarmış ve böylece Ortodokslar İstanbul’a ve Fener Rum Patrikhanesine bağlı olmaktan kurtulmuşlardı¹³.

1905 tarihinde Japonlara yenilen Rusya’nın Dış politika merkezini yeniden balkanlara yöneltmesi ve bölgedeki çıkarları ve planlarını hayata geçirmek amacıyla Balkanlarda yaşayan Slavları bu yönde desteklemesi kısa süre sonra bölgede Bulgaristan ile Sırbistan arasında 13 Mart 1912’de yaptıkları bir ittifak antlaşmasıyla neticelendi. Bu iki devlet Rusya’nın telkinleri sonucunda Osmanlı Devleti’ne karşı birlikte hareket etmeyi kararlaştırdılar. Bu ittifakın hemen ardından 29 Mayıs 1912 tarihinde Bulgaristan ile Yunanistan arasında bir ittifak anlaşması gerçekleşirken bölgede yaşanan gelişmelerin dışında kalmak istemeyen Karadağ ise Ağustos 1912’de Bulgaristan’la, 6 Ekim 1912’de de Sırbistan’la birer ittifak antlaşması imzaladı. Böylece Balkanlarda Osmanlı Devletine karşı yeni bir ittifak oluşmuş oluyordu.

Makedonya’da özerk yönetimin kurulması ve Osmanlı devletinin iç işlerine müdahale sayılabilecek isteklerinin yerine getirilmeyişini bahane eden bu balkan devletleri aradıkları fırsatı bulmuşlardı. Osmanlı’nın Trablusgarp meselesiyle uğraşıyor olması da yine istedikleri ortamın oluşumuna zemin hazırlamıştı. 8 Ekim’de Karadağ, 17 Ekim’de Bulgaristan ve Sırbistan, 18 Ekimde Yunanistan Osmanlı Devletine savaş ilan ettiler. Osmanlı devleti Balkanlarda yaşanan bu sıkıntı nedeniyle İtalyanlarla olan Trablusgarp savaşını bitirmek

¹³ R. Doğanay; E. Açıkse; a.g.e.; s. 50

zorunda kalmış 15 Ekim tarihinde İtalyanlarla barış yaparak bu savaşın ağır yükünü kabullenmek zorunda kalmıştı.

2.a. I. Balkan Savaşı Başladığında Cemiyetin Genel Durumu

Yukarıdaki bölümlerde de değindiğimiz gibi cemiyet yeniden yapılanma sürecine girdikten sonra kendisini toparlamaya ve eksiklikleri gidermeye pek fırsatı kalmadan Osmanlı İtalyan savaşı (Trablusgarp Savaşı) patlak vermiş cemiyet elindeki imkânları burayı aktarmaya başlamıştı. Cemiyete dünyanın dört bir yanından Müslümanlar başta olmak üzere yardımlar gönderilmişse de devlet hazinesinin savaşın ağır yükünü kaldıramaması nedeniyle devlet gönderilen yardımları peyderpey cemiyete vermekteydi. Parça parça gelen bu yardımlarda cemiyetin sadece o an için ihtiyaç duyduğu malzemelere ve giderlerine harcanıyordu. Bu durum Balkan Savaşları patlak verdiğinde cemiyetin herhangi bir birikiminin olmadığını en net göstergesiydi. Savaş başladığında cemiyetin ambarlarında tek bir yatak dahi bulunmuyordu. Hatta cemiyetin kendine ait bir ambarı bile yoktu¹⁴.

Cemiyetin o tarihe kadar göstermiş olduğu en büyük ve sistemli faaliyetler balkan savaşlarında görülmüştür. Bölgede büyük bir savaşın çıkmasının artık kaçınılmaz bir hale gelmesi üzerine cemiyet başkanı Hüseyin Hilmi Paşa İdare Heyetini toplayarak her gün toplantılara başladılar. Cemiyetin bu tarihte Osmanlı Bankasında ki toplam sermayesi 70.000 Osmanlı Lirasıydı¹⁵.

10 Ekim 1912 (Rumi; 27 Eylül 1328) tarihinde toplanan Genel Merkez savaş boyunca gelecek olan yaralıların tedavisi için hastaneler kurulması yönünde karar aldı. Ancak ortada aşılması gereken büyük bir sorun vardı. Bu sorun daha kısa süre önce kurulmuş olan ve hemen ardından Trablusgarp'a koşan cemiyetin ihtiyaçlarını karşılayacak ve birikim yapacak zamanı olmamıştı. Yukarıda da değindiğimiz üzere cemiyetin ambarlarında bir yatak dahi bulunmamaktaydı. Hatta kendisine ait bir ambarı dahi bulunmuyordu. Bu durumu çözmek için Soğukçeşme'de hazineye ait bir bina ambar olarak cemiyete verildi.

¹⁴ M. Uluğtekin; S. Akgün; a.g.e., s. 100

¹⁵ OHAC Salnamesi 1340; s. 112

Cemiyetin savaş esnasında yapması gereken faaliyetlerin düzenlenmesi için yapılan programda öncelikle hastaneler kurulmasına karar verildi¹⁶. İlk etapta tam teşekküllü 100 yataklık bir hastane kurulmasına karar verildi. Bu hastanede çalışacak personel adedi ve alacakları maaşlar belirlendi¹⁷. Bu planlama dâhilinde;

Baştabip	2000 Kuruş
Operatör	2000 Kuruş
Tabip Müdürü	1500 Kuruş
2 Tabip Muavini 1000'er Kuruştan	2000 Kuruş
Eczacı	800 Kuruş
İdare Memuru	1000 Kuruş
Vekil-i Harc ve Ambarcı	600 Kuruş
Katip	400 Kuruş
2 Asistan 500'er Kuruştan	1000 Kuruş
11 Hasta Bakıcı 200'er Kuruştan	2200 Kuruş
İşçi Yamakları	500 Kuruş
3 Meydancı 200'er Kuruştan	600 Kuruş
Çamaşır Masraf Şehriyası	1000 Kuruş

maaş alacaklardır. Buna göre 100 yataklık bir hastanenin personel gideri cemiyete 15.600 kuruşa mal oluyordu.

2.b. Hilal-i Ahmer Cemiyeti Tarafından Oluşturulan Hastaneler

Yine hazırlanan bu program çerçevesinde Harbiye Nezaretinin uygun göreceği yerlerde öncelikli olarak askeri hastanelerin kurulmasını, yetersiz kalması halinde 15 yataklık barakaların oluşturulmasına ya da ihtiyacı karşılamaması halinde hasta kapasitesi daha yüksek hastanelerin kurulması kararlaştırıldı. Hastanelerin bu ihtiyaçları için ödeneklerde hazırlandı. Bu ödenekte bir hastanenin ihtiyaçları için tahmin edilen masraf gerekli levazım gönderildikten sonra 2000 liraydı. Bu nedenle cemiyet başta İstanbul olmak üzere kuracağı

¹⁶ OHAC Salnamesi 1340; s. 113

¹⁷ M. Uluğtekin; S. Akgün; a.g.e., s. 100

100 ya da 200 yataklık hastaneler için bu raporunda bir ihtiyaç çizelgesi çıkarmış bu ihtiyaç çizelgesinde yer almayan ihtiyaçlar içinde her hastaneye 2000 lira göndermeyi planlamıştı¹⁸.

Bu hastanelerin ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli bu paranın altı aylık kısmının, hastanelerin ilk kuruldukları anda ihtiyaçlarının karşılanması için peşin gönderilmesine ve çeşitli mevkilerde hastaneler kurulması kararlaştırıldı.

İstanbul'da 400 yataklık, Lüleburgaz'da 150 yataklık, Edirne'de 200 yataklık Selanik'te 200 yataklık, Üsküp'te 150 yataklık, İškodra, Yanya, Manastır ve Alasonya'da da 100 yataklık hastaneler kurulması kararlaştırıldı. Toplamda 1500 yatak kapasitesine sahip olacak bu hastaneler savaşın ilerleyen dönemlerinde ihtiyaca cevap veremeyecek ve kapasiteleri planlananın çok üzerinde arttırılmasına rağmen yinede ihtiyaca cevap vermekte büyük sıkıntılar yaşanacaktır. Sadece İstanbul'da kurulacak olan hastanelerin net kapasiteleri 1500'ü geçerken İstanbul ve çevresinde kurulan hastanelerin hasta kapasiteleri 1300'leri bulacaktır. Buda Balkan Savaşlarının ilk etapta Osmanlı devleti tarafından bu kadar büyük kayıplar verileceği ve böyle bir yenilgiye uğranılmayacağı düşünülünün kanıtıdır. Ancak savaş Osmanlı Devleti'nin hatta tüm dünyanın umduğundan çok farklı gelişmiş Osmanlı orduları hiç beklenilmeyen bir yenilgiye uğramışlardır. Bunun sonucunda sadece İstanbul'da 400 yatak kapasiteli bir hastanenin ve genel toplamda 1500 yatak kapasiteli hastanelerin oluşturulmasıyla bu işin altından kalkılacağı düşünülürken, sadece İstanbul'da 1500 ve çevresinde 1300 yatak kapasiteli hastaneler yeterli olmamıştır.

Bu hastanelerin bir an önce kurulması ve faaliyete geçmesi için gerekli malzeme, ilaç ve para temin edildi. Edirne'de kurulması planlanan hastanenin sayısı ilk etapta iki yüz olarak karara bağlanmış ancak savaşın gelişimi içerisinde bu hastanenin yatak sayısının iki yüz elli olması kararlaştırıldı. Yine kararlaştırıldığı gibi Selanik'te 200, Üsküp'te 150 yataklık birer hastane kuruldu. Ancak diğer hastaneler malzemesi, ilaçları ve memurları kısmen sevk edilmiş olmasına rağmen yolların kapanması nedeniyle kurulamadı. Yanya, Manastır, İškodra hastaneleri malzeme ve memurlarıyla birlikte Avusturya vapuruna yüklenmiş ve bölgeye sevk edilmişti. Ancak gittikleri bölgede iskelelerin düşman kuvvetleri tarafından işgal edilmesi nedeniyle bu hastaneleri kuramadılar.

¹⁸ EK5. Hastanelere gönderilecek olan malzeme listesi.

Savaşın en şiddetli çarpışmaları İstanbul çevresinde gerçekleşmesi nedeniyle İstanbul'da sadece 400 yataklık bir hastanenin yetersiz kalacağı düşünülmüş ve bu nedenle birkaç hastane daha kurulmasına karar verilmiştir. Savaş sonuna kadar İstanbul'da kurulacak olan bu hastanelerin sayısı yediye ulaşacaktır. Bu hastanelerin yatak sayısı ise toplamda 1500 olacaktır. İstanbul'da ilk etapta üç hastane kurulmuştur bu hastaneler 230 yatak kapasiteli Kadırga Hastanesi, 200 yatak kapasiteli Darülfünun Hastanesi, 150 yatak kapasiteli Vefa İdadisi Hastanesidir. Bu üç hastaneyle birlikte İstanbul'da ilk etapta 580 yatak kapasitenin yeteceği düşünülmüşse de bu sayının yeterli olmayacağı kısa süre anlaşılmış ve bu sayılar büyük oranda yükseltilmiştir.

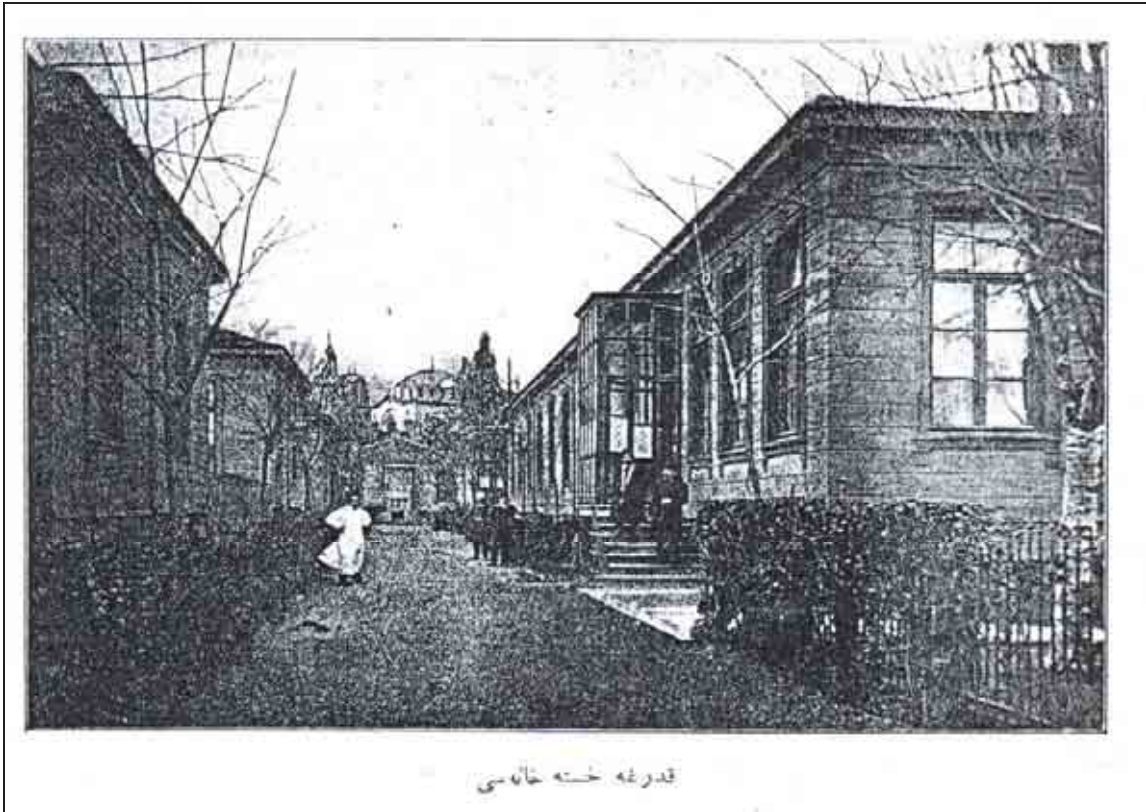
Cemiyetin bölgeye gönderdiği sağlık ekipleri bununla sınırlı kalmadı. İngiltere'den her biri 1000 Osmanlı lirasına tedarik edilen 4 seyyar hastaneden biri ile OHAC adına çalışması için iki İngiliz operatör, bir operatör muavini İşkodra'ya sevk edildi. Bunun yanı sıra Bulgar işgali altında bulunan ve Bulgarların Osmanlı Hilal-i Ahmer cemiyeti üyelerinin girmesine müsaade etmediği yerlerdeki yaralı ve hastaların ihtiyaçlarını karşılaması için OHAC bünyesinde görev alacak bir Alman Salib-i Ahmer heyeti gönderildi. Ancak bu Alman Salib-i Ahmer heyeti Sofya'ya kadar gittiği halde Bulgar hükümeti sağlık heyetinin Edirne'ye gitmesine izin vermediğinden orada beklemek zorunda kalmışlardır. Edirne'ye yalnız mütareke esnasında İstanbul'dan çok az bir miktar ilaç sevkıyatı yapılabilmektedir.

Cemiyet bu dönemde savaş bölgesinde çarpışan askerler ve ihtiyaç sahipleri, kurulan seyyar ve yerleşik hastanelerde tedavi olan hastalar için aş merkezleri kurmuştur. Bu aş merkezlerinde yaralı ve hastalara eklemek, çorba, çay, kahve, yoğurt, bisküvi verilmesi kararlaştırılmış ve bunun için her aş merkezine bir memur ve bir aşçı tayin edilmiştir. Bunların verecekleri hizmet esnasında gereksinim duyabilecekleri malzemelerin tamamında gönderilmiştir. Daha sonra duyulan ihtiyaç üzerine her aşhaneye bir doktor ve memur gönderilmiştir. Sirkeci'de yer alan aş merkezi başta olmak üzere bu aşhaneler her gün gelen yüzlerce hasta ve yaralıya hizmet verirken özellikle yaşanan kolera salgını esnasında her gün binlerce hastaya büyük hizmetler vermiştir. Ancak şimendifer hattının Bulgarlar tarafından ele geçirilmesiyle birlikte Sirkeci ve Lüleburgaz'da ki aş merkezlerine gerekli yardımlar gönderilememiştir. Bu nedenle buradaki aş merkezleri Ispartakale ve Ayestefanos'a nakil edilmiştir. Cenevre sözleşmesi gereği uluslararası üstünlüğü bulunan bu kuruma karşı Bulgar kara kuvvetlerinin yapmış olduğu bu hareket tıpkı Trablusgarp savaşında İtalyanların yaptığı gibi uluslararası bir ihlal olmakla birlikte sözleşmeyi imzalayan devletler tarafından herhangi

bir yaptırma tabi tutulmamışlardır. Hatta yukarda da bahsettiğimiz gibi Alman Salib-i Ahmer heyeti savaş yaralılarına yardım için Sofya'ya kadar geldiği halde Bulgar kuvvetleri tarafından bölgeye sevk edilmemişlerdir.

2.b.1. Kadırğa Hastanesi

Kadırğa hastanesi OHAC bünyesinde İstanbul'da kurulan ilk hastanedir¹⁹. Birinci Balkan Savaşın ilan edilmesine müteakip Doktor Besim Umur Beyin başkanlığında bulunan Kadırğa Veladethanesi (Doğumhane) derhal yüz yataklık bir hastane haline getirildi. 23 Ekim 1912 (Rumi 10 Teşrin-i Evvel 1328) tarihinde 100 yataklık bir hastane olarak faaliyete başlayan Kadırğa hastanesinin hasta kapasitesi kısa süre sonra 1130 lira masraf yapılarak 230'a yükseltildi. Bunun yanı sıra hastane çevresine inşa edilen barakalarla da hasta kabul kapasitesi arttırıldı²⁰.

Resim 24; Balkan Savaşlarında Osmanlı Hilal-i Ahmer'i tarafından kurulan ilk hastane olan Kadırğa Hastanesi; Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi: İstanbul, 1340, Amedî Matbaası, s. 122

¹⁹ M. Uluğtekin; S. Akgün; a.g.e., s. 105.

²⁰ OHAC Salnamesi 1340; s. 122

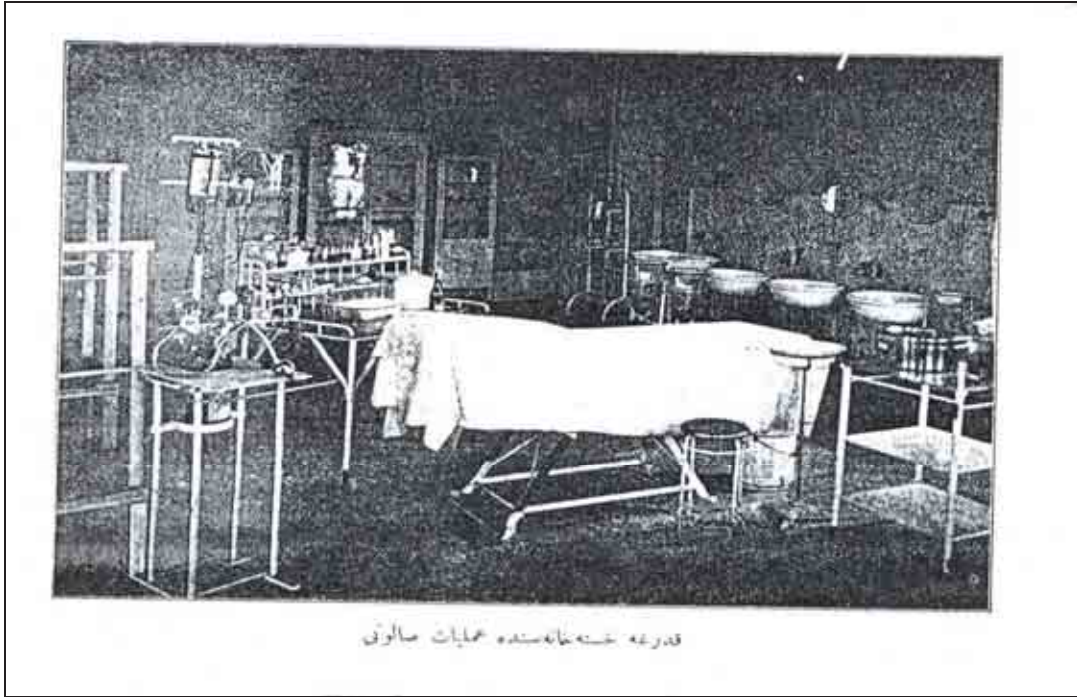
Hastane kuruluşunun hemen ardından 663 yaralı ve hastaya bakmıştır. Bunlardan 369'u yaralı, 294'ü hastadır. Yaralılardan vefat edenlerin sayısı 12. hastalardan vefat edenlerin sayısı ise 8'dir²¹. Bu rakamlar savaş döneminin zor şartları altında hizmet veren bu kurumun başarılı bir çalışma yaptığının göstergesi olarak kabul edilebilir. Kadırğa hastanesinde; Baştabip Suhami Bey, Operatör (Fahri) Papa Efendi, Operatör Yahub Efendi Doktor Kapamacıyan Efendi, Doktor (Tıp Fakültesinde Asistan) Bekir Zafer Efendi, Doktor (Tıp Fakültesinde Asistan) Feyzi Ahmet Efendi, Tıp Fakültesi Öğrencilerinden Asistan Jozef Efendi, Tıp Fakültesi Öğrencilerinden Asistan Cevdet Ahmet Bey, Eczacı Asım Hamdi Efendi, 12 hastabakıcı ve 8 müstahdem görev yapmaktaydı. Ayrıca Kadırğa hastanesinde Doktor Papa Efendi, Doktor Kaliyadis Efendi, Doktor (Tıp Fakültesinde Asistan) Bekir Zafer Efendi, Doktor (Tıp Fakültesinde Asistan) Zeyağtullah Efendi ve Doktor Bosnalı Hamdi Memduh Efendide fahri olarak görev yapmışlardır.

Resim 25; Kadırğa Hastanesi Sağlık Heyeti; Ortada; Reis-i Sani Doktor Besim Umur Bey, sağdan sıra ile Operatör Papa Efendi, operatör muavini Kevkiyadis Efendi, Vasilya Efendi, röntgen mütehassısı Kaliyadis Efendi; soldan sıra ile, operatör Yahub Efendi, Kapamacıyan Efendi, Baştabip Suhami Efendi, Doktor Bekir Zafer Bey, Asım Hamdi Efendi; Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi: İstanbul, 1340, Amedî Matbaası, s. 124

²¹ OHAC Salnamesi 1340; s. 123

Cemiyetin İstanbul'da kurmuş olduğu ilk hastane olması nedeniyle bu hastane cemiyetin faaliyetlerinin merkezde görünen yüzünü teşkil ediyordu. Bu nedenle bir hastane ziyaretçi defteri oluşturulmuş ve bu deftere hastaneyi ziyaret eden Osmanlı Devletine ya da Başka Ülkelere mensup kişilerin hastane hakkında yazdıkları satırlar, hastanenin bu dönemde yaptığı faaliyetlerin ve verdiği hizmetin kalitesinin anlatımı açısından önem arz etmektedir. Bu dönemde hastaneyi ziyaret eden kişilerin ortak düşüncesi hastanenin o dönem şartları altında kurulabilecek en iyi hastane olduğu ve burada yapılan çalışmaların gerçektende takdir edilecek düzeyde kaliteli oluşudur²².

Resim 26; Hilal-i Ahmer Kadırğa Hastanesi Ameliyathanesi; Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi: İstanbul, 1340, Amedî Matbaası, s. 125

Dr. Besim Ömer Paşanın hemşirelik mesleğine ihtiyaç olduğunu konusundaki çalışmaları sonucunda Hilâl-i Ahmer ilk defa bu konu hakkında sistemli bir çalışma gerçekleştirmiş ve ilk olarak Kadırğa Hastanesinde 6 ay süreli gönüllü hastabakıcılık kursu için ödenek ayırmıştır. Besim Ömer Paşa'nın şahsi gayretleri sonucunda bu mesleğe İstanbul'un kültürlü çevrelerinden de ilgi olmuş, kadınlarımız Balkan savaşında hastanelerde çalışmaya başlamışlardır. Bu sebeble, 1912 yılı, ülkemizde hemşirelik mesleğinin başlangıcı

²² Kadırğa Hastanesi Ziyaretçi Defterini dolduran yerli ve yabancı bürokratların ve sağlık mensuplarının hastane ile ilgili görüşlerini ihtiva eden ziyaret defteri kayırları için Bkz. **OHAC Salnâmesi 1340**; s. 126–129

kabul edilmektedir²³. Kadırğa Hastanesinde başlatılan bu hastabakıcılık kursunu bitirenlerin diplomaları cemiyetin fahri başkanı Velihaht Yusuf İzzettin Efendi tarafından verilmiştir²⁴.

2.b.2. Darülfünun Hastanesi

Savaşın şartlarının Osmanlı devleti için giderek ağırlaşmasıyla birlikte İstanbul'a gelmeye başlayan yaralıların sayısı da artmaya başlamıştı. Bu nedenle İstanbul'da Darülfünun tatil edilerek binası hastaneye dönüştürülmek üzere Hilal-i Ahmer Cemiyetine verildi. Cemiyet tarafında hastaneye dönüşüm için gerekli karyola, yatak, çamaşır vb. gibi malzemelerin tamamı tedarik edilerek ve bütün çalışanları tayin edilerek 31 Ekim 1912 (Rumi; 18 Teşrin-i Evvel 1328) tarihinde dört yüz yataklık bir hastane olarak yaralı ve hasta kabulüne başladı. Gelen yaralı sayısının beklenenin üzerinde olması nedeniyle bu hastanenin yatak sayısına iki yüz yatak daha ilave edilerek hastane kapasitesi altı yüze çıkarıldı. Hastane görevini sürdürdüğü süre zarfı içinde 2042 hasta ve yaralı tedavi etmiştir. Bunlardan 877 tanesi hastaneye yaralı oldukları için getirilmiştir. Bu yaralıların 501 tanesi tedavi edilip birliklerine geri gönderilirken, 111'i maluliyetleri nedeniyle terhis edilmişlerdir. 5'i diğer hastanelere gönderilmiştir. 11'i vefat etmiş, 249'unun ise tedavisine devam edilmiştir. Bunun yanı sıra hastaneye 1165 kişide hasta oldukları için gönderilmişti. Bunlardan 242'si tedavi edilerek birliklerine geri gönderilmiş, 384'ü maluliyetleri nedeniyle terhis edilmiş, 208'i diğer hastanelere gönderilmiş, 18'i vefat etmiştir. Elimizdeki istatistikî bilgiler hastane henüz faaliyetten çıkarılmış olup bu kayıtların hazırlandığı esnada hastanede halen 650 kişinin tedavisine devam edildiği belirtilmektedir²⁵.

Hastanede Baştabip olarak Doktor Ali Derviş Bey, baş operatör olarak Doktor Kerim Paşa, operatör olarak Doktor İbrahim Yusuf Bey, Doktor Jak Barbut Bey, Doktor İbrahim Hakkı Bey, Tabip olarak Doktor Said Bey, Doktor İbrahim Efendi, Tabip Muavini olarak Doktor Necmeddin Bey, Doktor Arif Bey, Doktor Ali Bey, Doktor Nesim Şavul Efendi Masaj Mütahassısı olarak Abdullah Yusuf Bey, Eczacı olarak Kemal Bey ve Haçik Efendi görev yapmışlardır.

²³ KURNAZ, Şefika; "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kadınların Eğitimi", **Milli Eğitim Dergisi**, S.143, Ankara, 1999, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/143/14.htm>

²⁴ KURNAZ, Şefika; **a.g.m.**, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/143/14.htm>; **Tanin**, 2118, 14 Teşrin-i Sâni 1914, s.3.

²⁵ **OHAC Salnâmesi 1340**; s. 133

İsmi verilmiş olan bu personelin dışında hastanede gönüllü olarak hizmet veren kişilerde vardı. Bunlar arasında Romanya’da yaşayan Osmanlılar tarafından kurulmuş olan Hilal-i Ahmer Heyetinden Doktor Kemyaker Taşko Efendi, İttihat Terakki’nin kurucularından Doktor İbrahim Temo, Konstantin Soflari, Yanko Mihail Efendiler, Asistan Cevdet, Hacı Ali Efendiler bu hastanede görev almışlardır. Bu heyet Darülfünun hastanesinde 8 Kasım 1912 (26 Teşrin-i Evvel 1328) tarihinden, 1 Ocak 1913 (19 Kanun-u Evvel 1328) tarihine kadar görev almışlardır. Osmanlı Tıp Fakültesi öğrencilerinden Sabri, Yakup, İsmail, Yusuf, Selami, Sıtkı, Ekrem, Hüsameddin, Emin Hıdır Ali Kemal ve Emin Refik Efendi bu hastanede gönüllü olarak hizmet veren kişiler arasındadır.

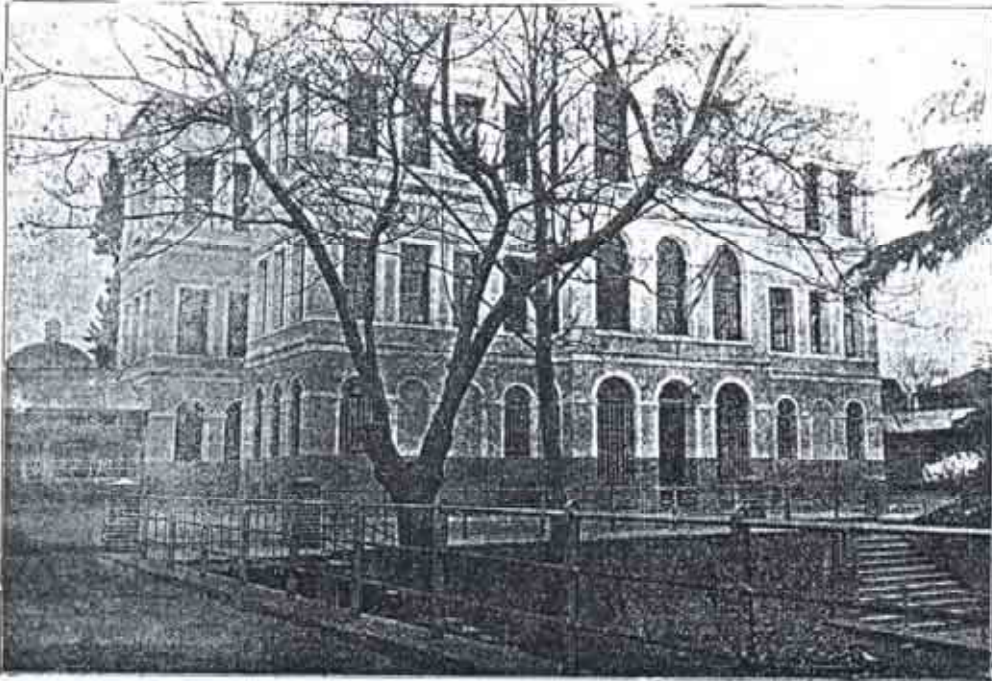
Resim 27; Hilal-i Ahmer Darülfünun Hastanesinde Bir Koğuş; Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi: İstanbul, 1340, Amedi Matbaası, s. 132

Bu hastanede Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyetinin İstanbul’da cemiyetin faaliyetlerinin görünen yüzünü teşkil ettiği için bu hastaneye dönemin önemli şahsiyetleri tarafından sıkça ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Bu ziyaretçilerin hastane hakkındaki yorumları hastane idare heyeti tarafından hazırlanan ziyaretçi defterine kaydedilmiştir²⁶.

²⁶ Darülfünun Hastanesini ziyaret eden dönemin önemli şahsiyetleri tarafından yazılmış hastane hakkındaki notlar için Bknz. **OHAC Salnâmesi 1340**; s. 133–134

2.b.3. Vefa Hastanesi

Vefa Mekteb-i İdadisi tatil edilerek okul binası OHAC tarafından yüz elli yataklı bir hastaneye dönüştürülmüştür. Bu hastanenin her türlü ihtiyacı ve personeli yine cemiyet tarafından temin edilerek 6 Kasım 1912 (Rumi; 24 Teşrin-i Evvel 1328) tarihinde hizmete açılmıştır. Hastane hizmet verdiği dönemde 523 yaralı ve hasta kabul etmiştir. Vefa hastanesinde; Baştabip Reşid Bey, Operatör Nurettin Paşa, Mehmed Emin Bey, Azat Fikri Bey, Tabip Cevdet Bey ve Aziz Fikret Bey görev almışlardır.

ملاک امر و لا خیرة خاندانی

Resim 28; 6 Kasım 1912 tarihinde İstanbul'da hizmete açılan Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Vefa Hastanesi; Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi: İstanbul, 1340, Amedî Matbaası, s. 135

2.b.4. Temirkapu Hastanesi

Balkan savaşı esnasında yaşanan büyük kolera salgını sırasında Topkapı Sarayı çevresinde Temirkapu civarındaki barakaların hastaneye dönüştürülmesi sonucunda kurulan bu hastane 110 yataklı kapasiteye sahipti. İlk kurulduğu dönemde yalnızca koleralı hastalarla ilgilenen bu hastane kolera salgının azalmasıyla birlikte yaralı ve hastaları da kabule başlamıştır. Sıhhiye nezareti kolera salgını için kurulan bu hastane görevini tamamlayınca bu

hastanenin faaliyetini durdurmaya karar vermiş, bunun üzerine Hilal-i Ahmer bu hastaneyi kendi idaresine alarak hastaneye kendi sıhhiye heyetini göndermiştir.

2.b.5. Muhacirin Hastanesi

Balkan savaşları Osmanlı devletinin en kara günlerinin yaşadığı dönemlerden biri olarak tarihteki yerini almıştır. Bu savaşta ne Osmanlı devlet adamları ne ordu nede halk böylesine bir yenilgi beklemiyordu. Savaş koşullarının çok hızlı bir şekilde Osmanlı Devletinin aleyhine dönüşmesi ve Balkan devletlerinin kısa sürede Osmanlı devletine ait bölgedeki toprakları ele geçirmesi ve burada yaşayan Müslüman halka zulmetmeye başlaması üzerine bu coğrafyada yaşayan Müslüman halk İstanbul'a kaçmak zorunda kalmıştı. Bin bir sefalet içinde İstanbul'a gelen bu göçmenlerin bütün sıkıntılarını gidermekte yine devlete kalıyordu. İşte Muhacirin Hastanesi olarak bilenen bu hastane bu göçmenlerin yerleştirildikleri alanlarda sağlık ihtiyaçlarını karşılamak için OHAC tarafından kurulmuş bir hastanedir. İstanbul'da Parmakkapu'da Erzurum Valisi Reşit Paşa'nın konağı bu göçmenlerin sağlık ihtiyacının karşılanması için gerekli her türlü sağlık malzemesi ve diğer aletleri OHAC tarafından karşılanmak üzere kurulmuştur. Hastane personeli de yine OHAC tarafından görevlendirilmiştir. Hastanenin yatak kapasitesi yüzdür.

Hilal-i Ahmer Muhacirin hastanesinde; Baştabip Doktor İbrahim Bey, Tabip Feyzi Bey ve Cemal Bey, Eczacı Mehmet Hamdi Efendi, Katip Ali Galip Bey görev yapmışlardır.

2.b.6. Ispartakale Hastanesi

Ispartakale hastanesi Balkan savaşı esnasında Osmanlı ordusunda baş gösteren kolera salgınına müteakip koleralı hastalarla ilgilenen seyyar bir kolera hastanesi olarak kurulmuş daha sonra kolera vakalarının azalması üzerine diğer hasta ve yaralıları da kabule başlamıştır.

Bu seyyar hastane dönemin şartları altında oluşturulabilecek mükemmel bir hastanedir. Hastane toplam 27 çadırdan oluşmaktadır. Bu çadırların dördü Almanya'dan alınmış olup karyolaları, masa takımları ile her biri 15 hasta kapasiteli iki katlı, pencereli çadırlardır²⁷. Bunlardan başka bir eczane çadırı, altı personel çadırı, bir erzak çadırı, aşhane

²⁷ OHAC Salnamesi 1340; s. 140

çadırları mevcuttur. Isparta Kale hastanesi 9 Ocak 1913 (Rumi; 27 Kanun-u Evvel 1328) tarihinde kurulmuş olup, görev yaptığı dönemde 237 hasta ve yaralı kabul etmiştir. Bu hastalardan yaralılarından bir tanesi ile hastalardan yedisi vefat etmiştir.

Balkan savaşları esnasında savaş bölgesine Hilal-i Ahmer tarafından kavuşturulan bir diğer yardımda aşhanelerdir. Bu aşhanelerden bir tanesi Isparta Kale hastanesine ait olup bu aşhanede askerlere dağıtılan çay ve çorba her gün İstanbul'dan şimendifer aracılığı ile bu aşhaneye getirilmiştir.

Ispartakale hastanesinde; Baştabip olarak Operatör Aziz Bey, tabip olarak Doktor Safvet Bey, tabip muavini olarak Doktor Mehmet Lütfü Bey ve Doktor Sarı Bey, eczacı olarak Solon Efendi ve Abdülkerim Efendi, idare memuru olarak İsmail Hakkı Efendi ve katip olarak ta Bekir Sami Efendi görev almışlardır.

2.b.7. Hadımköy Hastanesi

Hadımköy hastanesi kolera salgını nedeniyle 18 Kasım 1912 (Rumi; 5 Teşrin-i Sani 1328) tarihinde yüz elli yatak kapasiteli seyyar bir hastane olarak kurulmuştur. Hastanenin ihtiyaç duyacağı bütün araç ve gereçler, her türlü sağlık malzemesi ve sağlık personeli OHAC tarafından gönderilmiştir. Hastane yalnızca koleralı hastaları kabul ediyordu. Kuruluşunda kısa süre sonra barakalar tesis edilerek hastane kapasitesi iki yüz elliye çıkartıldı. Kolera salgının azalması ve İstanbul'a gelen yaralı ve hastaların sayısının artması üzerine bu hastanede diğer hastaneler gibi her türlü hastayı kabul etmeye başladı. Hastane faaliyet gösterdiği dönemde kolera çadırlarında ve yaralı çadırlarında ayrı ayrı olmak üzere toplam 1669 hastayı kabul etmiştir. Bu hasta ve yaralılarından 94'ü vefat ederken 1607 hasta tedavi edilerek sağlıklarına kavuşmaları sağlanmıştır. Bu hastanede de ziyaretçi defteri oluşturularak hastaneyi ziyaret eden kişiler görüşlerini yazmalarını sağlanmıştır²⁸.

Hadımköy Hastanesinde; Baştabip Burhaneddin Bey, operatör Jorvet Bey, tabip Ahmed Bey, Muayiz Efendi, eczacı Azat Nazif Efendi ve Zayi Bey, idare memuru Fuat Semih Bey, kâtip İsmail Efendi, asistan Şemseddin Bey, baş hastabakıcı Nurettin Hakkı Bey

²⁸ Hadımköy Hastanesini ziyaret eden dönemin önemli şahsiyetleri tarafından yazılmış hastane hakkındaki notlar için Bkz. **OHAC Salnâmesi 1340**; s. 143-144

ve bunlardan başka 8 hastabakıcı ve 4 hademe sağlık ve genel personel olarak hastanede görev almışlardır.

2.b.8. Ayastefanos Hastanesi

Ayastefanos hastanesi Balkan savaşları esnasında yaşanan büyük kolera salgını nedeniyle kurulan seyyar hastanelerimizdendir. Bu seyyar hastanenin çadırları İngiltere'den getirilmiş olup hastane 30 Ekim 1912 (Rumi; 17 Teşrin-i Sani 1328) tarihinde Ayastefanos'ta kuruldu. Yüz yatak kapasiteli bu hastanede kolera salgınının zayıflamasıyla birlikte diğer hasta ve yaralıları kabule başlamıştır. Ayastefanos hastanesi çevresinde yerleşmiş olan İngiliz Salib-i Ahmer sağlık ekiplerinin terk ettikleri barakalar hastane tarafından yeniden düzenlenerek biri yüz yataklık diğer kırk yataklık iki bölüm daha hastaneye eklenmiştir. Ayastefanos hastanesi görev yaptığı dönem içerisinde 343 hasta kabul etmiştir. Tedavi ettiği hastalardan yalnızca beşi yaralıdır ve hastanenin görev süresi boyunca 40 vefat yaşanmıştır.

Ayastefanos hastanesinde; Baştabip olarak Mehmet Emin Bey, tabip İskender Bey operatör muavini Emin Efendi, muavin Serkez Kalost Efendi, asistan Halil Fahreddin Efendi idare memuru Salih Efendi hastanede görev alan sağlık personelidir.

ملال اجر آہستفانوس سیار ہسپتالہی

Resim 29; Balkan Savaşlarında Osmanlı ordusunda baş gösteren kolera salgını için kurulan Hilal-i Ahmer Cemiyeti Ayastefanos Seyyar Hastanesi; Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi: İstanbul, 1340, Amedî Matbaası, s. 147

2.b.9. Selanik Hastanesi

Selanik'te bir hastane kurulmasının artık kaçınılmaz olması üzerine buradaki İttihat ve Terakki Mektebi binası Hilal-i Ahmer'e tahsis edilerek burada iki yüz yataklık bir hastane kuruldu. Ancak Selanik kısa süre sonra Bulgar ve Yunan kuvvetleri tarafında ele geçirildi. Selanik'in Bulgar ve Yunan kuvvetleri tarafından ele geçirildiği sırada Selanik Hilal-i Ahmer Hastanesi tamamen hasta ve yaralılarla doluydu.

Şehri ele geçiren Bulgar ve Yunan kuvvetleri Hilal-i Ahmer'e ait olmasına ve tarafsızlığı bulunmasına rağmen yinede bu hastaneyi boşaltarak ele geçirmek için girişimlerde bulunmuşlardır. Ancak müttefik kuvvetlerin yapmış olduğu bu uluslar arası hukuka aykırı kural tanımaz hareket hastanede görev yapan operatör Mösyö Derayfos'un (درهيفوس) yabancı uyruklu olması ve konsoloslarının olaya hemen müdahale etmesi nedeniyle Bulgar ve Yunan kuvvetleri hastanenin göreve devam etmesine müsaade etmişlerdir²⁹. Hastane bir yandan tedavi bekleyen yaralı ve hastalarla uğraşırken bir yandan da Yunan ve Bulgar zulmünden kaçarak hastaneye sığınan Müslüman halkla da ilgilenmek zorunda kalmıştır. Bu gibi nedenlerle hastane kayıtları pek düzenli tutulamamış bu nedenle de hastanenin görev süresi boyunca kaç hastayı kabul ettiği ve bunlar hakkındaki istatistikî bilgiler günümüze ulaşamamıştır.

Selanik hastanesi kadrosunda ise; Baştabip Doktor Rıfat Efendi, müdür Doktor Nazif Bey operatör Mösyö Derayfos, tabip olarak Doktor Ziya Sadi Efendi, Doktor Koçano Efendi Doktor Salih Efendi ve Doktor Mustafa Efendi; katip olarak Ethem Efendi, vekilharç Mehmet Efendi, anbar memuru Hasan Efendi ve eczacı Ethem Bey gibi isimler yer almışlardır. Ayrıca hastanede beşi kadınlardan oluşan 12 hastabakıcı istihdam olunmuştur. Hukuk Fakültesinden yirmi beş öğrencide fahri olarak bu hastanede görev yapmışlardır.

2.b.10. Edirne Hastanesi

Savaşın başlamasına müteakiben Edirne'de bir hastane kurulmasına karar verildi. Kararın alınmasından kısa süre sonra bölgeye murahhas sıfatıyla gönderilen genel merkez üyelerinden Doktor Bahaddin Beyin teşebbüsleri sonucunda Edirne'de İstasyon civarlarında

²⁹ OHAM; S. 1, 1921, s. 22

üç yüz yataklık bir hastane kurmaya elverişli bir bina olan Zabitan Mektebi'nin Hilal-i Ahmer'e tahsis edilmiş olduğundan bu binada istenilen koşullara sahip bir hastane kurulacağına karar verildi. Ancak Edirne ve İstanbul arasındaki bağlantının kesilmesiyle birlikte bu hastaneye gönderilecek olan malzeme ve personel yolda kalmış ve Edirne'ye ulaştırılamamıştır. Bunun üzerine Doktor Bahaddin Şakir Bey Osmanlı Bankası poliçeleriyle 2000 Liralık bir tahsilat yaparak hastanenin ihtiyaçları Edirne'den temin edilmiş, kendisine de hastane kadrosunu orada temin etme yetkisi verilmiştir. Bunun neticesinde Edirne hastanesi faaliyete geçmiştir.

Doktor Bahaddin Bey Edirne'de hastanenin açılmasından kısa süre sonra İstanbul'da bulunan Genel Merkeze bir telgraf göndererek, hastanenin faaliyete geçtiğini ve yaptıklarını bildirmiştir³⁰. Edirne'ye ulaşım mümkün olmadığından hastane ve faaliyetleri hakkında fazla bir malumat bulunmamaktadır. Ancak Doktor Bahaddin Bey hastane için gerekli bütün malzemeleri Osmanlı Bankasından almış olduğu 2000 Osmanlı Lirası kredi ve halktan topladığı yardımlarla tamamlamış ve hastaneyi faaliyete geçirmiştir³¹.

Hilal-i Ahmer Edirne'ye yardım gönderilememesi nedeniyle bölgeye bütün masrafları Osmanlı Hilal-i Ahmer'ine ait olmak üzere Alman Salib-i Ahmer'i aracılığı ile yardım göndermeyi de denemiş ancak Alman sağlık heyeti Sofya'ya kadar geldiği halde daha ileriye geçmesi Bulgar askeri kuvvetleri tarafından engellenmiştir³². Edirne'de devam eden Bulgar kuşatması sırasında şehre yardım ulaştırılamamış sadece Darülfünun Hastanesinden Dr. Derviş Beyin tarafından cüzi miktarda sağlık malzemesi götürülebilmıştır. Bunun dışında kuşatmadan kaçarak İstanbul'a sığınmaya çalışan muhacirler için kısıtlı imkânlarla yardım istasyonları kurulmuştur³³.

2.b.11. Üsküp Hastanesi

Hüseyin Hilmi Paşanın Üsküp'te kurulacak hastane için şehir merkezinde kendisine ait olan binayı karşılıksız olarak cemiyete bağışlamış, bunun neticesinde bina boşaltılarak hastane haline dönüştürülmesi için Baştabip Tevfik Rüştü Bey görevlendirilmiştir.

³⁰ EK6. OHAC Salnamesi 1340; s. 151

³¹ OHAC Salnamesi 1340; s. 151; OHAM; S.1, 1921, s. 151; M. Uluğtekin; S. Akgün; a.g.e., s. 109.

³² M. Uluğtekin; S. Akgün; a.g.e., s. 109.

³³ OHAM; S.1, 1921, s. 150-151

Üsküp'te Mekteb-i İdadiden yataklar temin edildi. Şehrin önde gelen isimlerinden olan Kumbaracızade Kemal Beyin yardımları neticesinde diğer ihtiyaçlarında temin edilmesiyle birlikte İstanbul'dan gönderilen personelinde gelmesiyle birlikte hastane açıldı. Savaşın şiddetinin artmasıyla birlikte yeterli gelmeyen hastane kapasitesi yüz elliye çıkarıldı. Üsküp'te kurulan bu hastaneye halkın vermiş olduğu destek yalnızca ihtiyaçlarının karşılanmasıyla sınırlı kalmamış, yöre halkı ve öğrenciler hastanede gönüllü olarak görev almışlardır³⁴.

Sırp askerleri şehre girdiğinde her yere saldırmaya başlamışlar bundan Üsküp Hilal-i Ahmer hastanesi de etkilenmiştir. Ancak Sırp'ların hastaneye saldırısı hastanede gönüllü olarak görev yapan iki Fransız bayanı korumak için gelen Fransız konsolosunun müracaatı sonucunda engellenmiştir. Sırp hükümeti Cenevre sözleşmesi gereği hastanenin faaliyete devam etmesine müsaade etmek zorunda kalmış Osmanlı askerlerinden boşalan yataklara kendi hastalarını da getirmişlerdir. Bu hastanede aynı zamanda Sırp askerleri tarafından evlerinden atılan ya da herhangi bir nedenden ötürü evsiz kalan Müslüman halkada yardım edilmiş, tedavileri burada sağlanarak korunmuşlardır³⁵. İşgalden yirmi gün sonra hastanede hiç Osmanlı askeri kalmadığı ve bütün hasta ve yaralıların Sırp'lara ait olması nedeniyle Osmanlı Hilal-i Ahmer sağlık ekibi Cenevre sözleşmesi gereği hastaneyi terk etmek istediğini Sırp yetkililere bildirerek hastaneyi Sırp'lara teslim etmiş ve bölgeden ayrılmıştır. Hastane tam olarak bir ay faaliyette bulunmuş ve bu sürede 151 Osmanlı askeri ve vatandaşı kabul edilmiştir³⁶.

Üsküp hastanesinde görev alan sağlık personeli arasında; Baştabip olarak Doktor Tevfik Rüştü Bey; operatör olarak İstavridis Efendi ve Karail Efendi; tabip olarak Mehmed Bey, Kaziz Efendi ve Safvet Efendi; eczacı olarak Virli Efendi ve baş hastabakıcı olarak daha sonraları Yunanlılar tarafından esir edilmiş olan Ahmet Şevket Bey yer almaktadır. Ayrıca Üsküp Hilal-i Ahmer hastanesinde Mekteb-i İdadi öğrencilerinden yirmi öğrenci, iki Fransız ve iki Alman bayan gönüllü olarak hastabakıcılık yapmışlardır.

³⁴ OHAC Salnamesi 1340; s. 152

³⁵ M. Uluğtekin; S. Akgün; a.g.e., s. 129

³⁶ OHAC Salnamesi 1340; s. 152

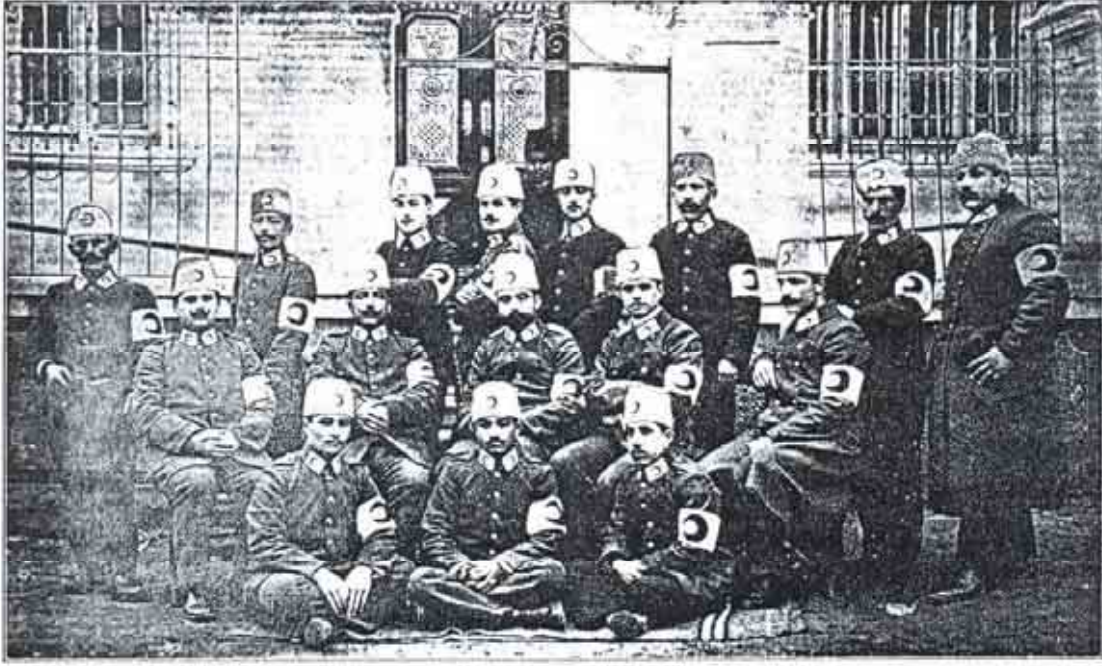
2.b.12. Gelibolu Hastanesi

Balkan savaşının mütareke sonrası yeniden başlamasının hemen ardından Hilal-i Ahmer yeni hastanelerin kurulması için hareket geçmiştir. Bu hastanelerden biride sağlık ekibi ve bütün ihtiyaçları 26 Aralık 1912 (Rumi;13 Kanun-u Evvel 1328) tarihinde İstanbul'dan sevk olunan Gelibolu hastanesidir. Hastane ilk etapta İnas (Kadın) Mektebi binasında elli yataklık bir hastane olarak kurulmuştu. Hastane karşısındaki bir evde de personelin ikamet etmesi sağlanmıştı. Hastane kapasitesi gelen yaralı sayısını karşılamayınca Fransız İnas Mektebi de hastaneye dâhil edilerek hastane kapasitesi yetmiş yatak arttırılmıştır. Aynı dönemde Zükur (Erkek) Mektebi'nin de bir kısmı bu hastaneye dahil edilmiştir. Bu okullarda görev yapan dört rahibe ve üç rahip bu hastanede gönüllü olarak hastabakıcılık yapmışlardır.

İngiltere'den alınan sağlık malzemeleriyle birlikte Gelibolu'da yüz yataklı bir seyyar hastane oluşturuldu. Osmanlı Seyrû Sefer İdaresi tarafından masrafları Hilal-i Ahmer tarafından karşılanmak üzere hasta sevkıyatında kullanılmak üzere Cambridge Vapuru tahsis edildi. Bu vapur üç yüz elli hastaya hizmet edebilecek kapasitede donatılarak kullanıldı.

Gelibolu hastanesinde; Baştabip ve Operatör olarak Doktor Rasim Ferid Bey, tabip olarak Doktor Sedat İhsan Bey; operatör muavini olarak Behçet Sebat Bey, tabip muavini olarak İhsan Araf Bey, eczacı olarak Eflatun Efendi, idare memuru olarak Tahsin Bey, depo memuru ve vekilharç olarak ta Hamid Efendi görev yapmaktaydı. Ayrıca bu hastanede bunların dışında gönüllü olarak görev yapan hastabakıcılarda bulunmaktaydı³⁷.

³⁷ OHAC Salnamesi 1340; s. 154

کلیبولی خسته خانسی اوکنده هیئت صحیبه سی

Resim 30; Hilal-i Ahmer Gelibolu Hastanesi Önünde, Gelibolu Hastanesi Sağlık Heyeti; Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi: İstanbul, 1340, Amedî Matbaası, s. 155

2.b.13. Çanakkale Hastanesi

Bu hastanede Gelibolu mıntıkasında savaşın yeniden başlaması üzerine kurulmuştur. Hastane 21 Ocak 1913 (Rumi; 8 Kanun-u Sani 1328) tarihinde kurulmuştur. Çanakkale İdadi Mülkiyesi binasının hastaneye dönüştürülmesi sonucunda kurulan bu hastanenin yatak kapasitesi iki yüz otuzdur. Çanakkale hastanesi görev yaptığı süre içerisinde 521 yaralı ve hasta tedavi etmiştir. Toplam altı hasta vefat ederken diğer hastalar tedavi edilerek taburcu edilmişlerdir.

Çanakkale hastanesinde; Baştabiplik görevini Tevfik Rüştü Bey, operatörlüğü Adveridis Efendi, tabipliği Yusuf Ziya Efendi ve Ahmed Efendi, idare memurluğunu Kenan Bey, vekilharçlığı Kadri Efendi, katiplik görevini ise Hentu Kazi Efendi üstlenmiştir. Ayrıca hastanede iki asistan ve sekiz hastabakıcı ve yirmi hademe görev almıştır³⁸.

³⁸ OHAC Salnamesi 1340; s. 164

هلال احمر چناق قلعه خسته خانہ سی ہیئت صحیہ سی

Resim 31; Hilal-i Ahmer Çanakkale Hastanesi Sağlık Heyeti; Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi:
İstanbul, 1340, Amedî Matbaası, s. 164

2.b.14. Diğer Hastaneler

Balkan savaşları Osmanlı tarihinin en kanlı savaşlarından. Bu savaşlarda düşmanına hiç ummadığı biçimde yakalanan Osmanlı ordusu büyük zayıat vermiş, buna birde düşman askerlerinin işgal ettikleri yerlerde yaptıkları katliama varan saldırıları da eklenince bu savaşlar haklı olarak Osmanlının en ağır yaraları aldığı savaşlardan biri olarak tarihe geçmiştir. Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti bu savaşlar esnasında tarihinin en büyük ve önemli çalışmalarından birini yapmıştır. Kurulduğu günden Balkan savaşlarına kadar olana dönemde kuruluş aşamasında bulunan cemiyete ne Ruslar ve Sırlarla nede İtalyanlarla yapılan savaşlarda Balkan savaşlarında gösterdiği yararlılığı gösterememiştir. Ancak cemiyet Balkan savaşları esnasında kimsenin kendinden beklemediği kadar üstün bir gayret sarf etmiş ve savaş bölgesinin her alanında Osmanlı askerlerinin ve halkın yaralarını sarmaya koşarken bir yandan da cephe gerisinde düşman elinden canını zor kurtaran ve İstanbul'a sığınan

göçmenlere kucak açmıştır. Onlar içinde hem kalacak yer ve iaşelerini temin ettiği gibi onlar içinde sağlık kurumları oluşturmuştur³⁹.

Ancak özellikle yoğun yaralı ve hasta akınları karşısında eldeki sağlık kuruluşlarının yetersiz kalmasıyla birlikte İstanbul'da yeni hastaneler kurulmasına karar verildi. Bu hastanelerde yalnızca Osmanlı Hilal-i Ahmer'i değil bunun yanı sıra Mısır, Hindistan, Hilal-i Ahmerleri ile Romanya, İngiltere, Almanya, Avusturya-Macaristan, Belçika, İsveç, Amerika Hollanda, Fransa, Rusya Kızılhaçlarının gönderdiği sağlık heyetleri de hizmet vermiştir. 2 Kasım 1912 tarihinde de her türlü masrafı Padişahın kendi parasından karşılanarak faaliyete başlayan 100 yataklı özel Saray Hastanesi kuruldu⁴⁰.

Taşkılla Hastanesi ise malzeme ve personel ihtiyacının Harbiye Nezareti ile Hilal-i Ahmer arasında paylaşıldığı 2000 yataklı bir hastaneydi. Bu hastanede ihtiyaç duyulacak malzemelerin bir kısmı da yabancı ülkelerin Salib-i Ahmerleri tarafından gönderilmişti. Personel Harbiye Nezareti tarafından gönderilirken, yatak, çarşaf, çamaşır gibi ihtiyaçlarda OHAC tarafından karşılanmıştı.

Kandilli Hastanesi, Prens Celaleddin Bey ve sarayının Ağalar Dairesindeki bazı yardım severlerin katkılarıyla kurulan 50 yataklı hastaneye cemiyet ilk etapta çamaşır göndererek yardım etmiş daha sonra hastanenin bütün masrafını üstlenmiştir. Bu hastanede görev yapan çok sayıda gönüllüde bulunmaktaydı.

Şişlide Süvari karakolu ve karşısında Rıza Bey konağı da Doktor Klemor'un çabaları sonucunda hastaneye dönüştürülmüştü. İngiltere ve Hindistan'dan bu hastaneye yardımlar geldiği gibi yine hastanenin birçok ihtiyacı Hilal-i Ahmer tarafından karşılanmıştır.

Balkan savaşları uzadıkça İstanbul'a gelen yaralı ve hastaların sayısı da sürekli artmaktaydı. Mevcut askeri hastanelerin ve OHAC hastanelerinin yetersiz kalması üzerine Sıhhiye-i Askeriyece bazı kışla ve karakolların hastaneye dönüştürülmesine karar verildi. Bu surette Teşvikiye, Bebek, Kadıköy, Moda ve Erenköy'de bazı karakol ve kışlalar hastane haline getirildi.

³⁹ OHAC Salnamesi 1340; s. 161-165

⁴⁰ OHAM; S.1, 1921, s. 22; M. Uluğtekin; S. Akgün; a.g.e., s. 109

Hıdır Paşa civarında şimendifer hattı üzerinde bulunan Osmanlı İttihad Mektepleri binası yüz yataklık bir hastane haline dönüştürülmüştür. Bu hastanenin masraflarının tamamına yakını bağışlar yoluyla toplanmıştır⁴¹.

İngiliz vatandaşı olan Müslümanlar ve İngiliz sömürgesi olan bölgelerde yaşayan Müslümanlar tarafından kurulmuş olan İngiliz Hilal-i Ahmer'i tarafından Sanayi-i Nefise Mektebinde tesis edilmiş olan 1000, Kandilli'de açılan 100, Bandırma'da açılan 50 yataklık hastanelerde kurulmuştur.

Resim 32; 1912–1913 Yılları arasında görev yapan Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Meclis-i Umumi Heyeti; Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi: İstanbul, 1340, Amedî Matbaası, s. 168

Hilal-i Ahmer her ne kadar savaşın sıçradığı ya da mağdurların bulunduğu her alana el uzatmaya çalışsa da bu mümkün olmuyordu. Bu nedenle İngilizlerden tanesi 100 liraya iki gezici hastane alınmış, iki İngiliz operatör ve birde operatör muavini için anlaşma yapılmış ve hepsi İşkodra'ya sevk olunmuştu. Bunun yanı sıra Osmanlı ordusu geri çekilirken Arnavutluk'un Fiyeri şehrine sığınmış olan Müslüman halka ve Osmanlı askerlerine doğrudan

⁴¹ OHAC Salnamesi 1340; s. 172

yardımlar yapılamadığından İtalyan Salib-i Ahmer'ine 3000 Osmanlı altını ödenerek 50 hasta ve yaralı tedavi ettirilmişti⁴².

2.c. Balkan Savaşlarında Hilal-i Ahmer'e Dış Yardımlar

Balkan savaşları esnasında OHAC savaşın ağır yükünü tek başına üstlenmemiştir. Bu savaşın ilk günlerinden sonuna kadar sürekli olarak çoğunluğu Müslüman ülkelerden ve İngilizlerin sömürgesi halinde bulunana Müslüman halktan olmak üzere dünyanın dört bir yanından yardımlar almıştır. Bu savaşlar dünyanın dört bir yanında Osmanlı ile Balkan devletleri arasında bir savaş olarak değil Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasında bir savaş olarak görülmüş olsa gerek ki dünyanın her yanında Müslümanlar Osmanlı Hilal-i Ahmer'ine yardım için sıraya girmişlerdir. Mısır, kısa süre öncesine kadar Trablusgarp'ta İtalyanlarla savaşan Osmanlı ordusuna hiçbir yardımda bulunmazken, Balkan savaşları esnasında Osmanlıya en büyük yardımı yapan Mısır Hilal-i Ahmer'i olmuştur.

Bunlardan özellikle dikkati çeken ise Mısır Hilal-i Ahmer'inin yardımlarıdır. Mısır Hilal-i Ahmer cemiyeti savaşın ilk günlerinden itibaren Osmanlı ordusuna ve Müslüman halka büyük yardımlarda bulunmuştur. Mısır Hilal-i Ahmer'i bölgeye dört sağlık heyeti göndermiş, bunun yanı sıra hastaneler kurmuştur. Mehmet Ali Paşa başkanlığındaki Mısır Hilal-i Ahmer cemiyeti bölgeye önemli yardımlarda bulunmuştur⁴³.

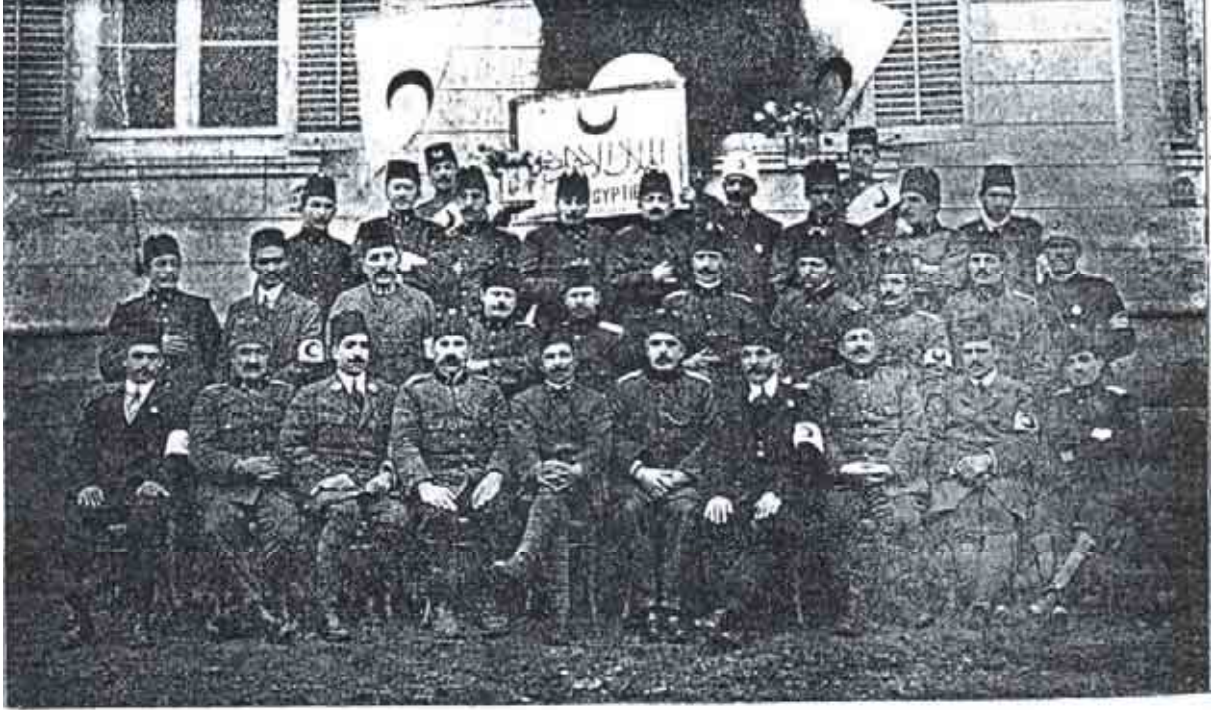
Birinci Mısır Hilal-i Ahmer heyeti ilk olarak Sazlı Bostan'da çadırlarla bir hastane kurmuştur. Daha sonra 1700 lira masrafla barakalar inşa edilmiş ve tam teşekküllü bir hastane haline dönüştürülmüştür. İkinci Mısır Hilal-i Ahmer heyeti Beylerbeyi'nde 14 koğuşta 200 yataklık bir hastane oluşturmuştur. Bu heyet beraberinde bir ameliyat takımı, 2 röntgen cihazı ve bir bakteriyoloji laboratuvarını da beraber getirmişti. Bunun yanı sıra Prens Mehmet Ali Paşa 102,000 İngiliz Altını gibi yüklü bir yardımı da bunların dışında olarak Osmanlı Hilal-i Ahmer cemiyetine hibe etmiştir.

Mısır Hilal-i Ahmer'i tarafından gönderilen sağlık heyetinde; Baştabip Prof. Dr. Rayn operatör Doktor Ali İbrahim Bey, operatör Doktor Selim Bey, Doktor İsmail Bey, Doktor

⁴² M. Uluğtekin; S. Akgün; a.g.e., s. 113

⁴³ M. Uluğtekin; S. Akgün; a.g.e., s. 114

Hasan İbrahim Bey, Doktor Esyatın, Doktor Tevfik Umur Bey, operatör Gabsler, eczacı Vili Galiş, katip Tevfik Bey görev almışlardır⁴⁴.

مصر هلال احمر ارکانی و بعض اطباءى عسكریه

Resim 33; Mısır Hilal-i Ahmer'i tarafından Balkan Savaşları sırasında gönderilen Birinci Sağlık Heyeti; Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi: İstanbul, 1340, Amedî Matbaası, s. 180

Mısır'dan gelen üçüncü sıhhiye heyeti 13 tabip, 1 eczacı, 14 hastabakıcı ve 3 hademedden oluşmaktaydı. Bu heyet Ayastefanos'ta 270 yataklık bir hastane kurmuştur. Görev süresi boyunca 380 hasta kabul etmiştir⁴⁵.

Mısırdan gelen dördüncü heyet ise 13 tabip, 1 eczacı, 26 hastabakıcı ve hademedden oluşmaktaydı. Bu heyette Maltepe'de 360 yataklık bir hastane kurmuştur. Bu hastane görev süresi boyunca 589 hasta ve yaralı kabul etmiştir⁴⁶.

⁴⁴ M. Uluğtekin; S. Akgün; a.g.e., s. 113-114

⁴⁵ OHAC Salnamesi 1340; s. 178

⁴⁶ OHAC Salnamesi 1340; s. 178

Yine Mısır Hilal-i Ahmer'i tarafından Yedikale'de 52 yataklı bir hastane kurulmuştur. Bu hastanenin kuruluş amacı savaş nedeniyle göç edenlere sağlık hizmeti sunmaktır. Mısır Hilal-i Ahmer'i tarafından kurulan bu Muhacirin hastanesinde 2 tabip, 2 eczacı, 3 hastabakıcı ve 2 hademe görev almıştır⁴⁷.

Mısır Hilal-i Ahmer'i tarafından Rumeli'de bulunana yaralı ve göçmenleri Anadolu'ya taşımak üzere Selanik ve İzmir arasında "Bahri Ahmer" isminde bir hasta nakil vapurunu sefere başlatmıştır. Bahr-i Ahmer vapurunda 5 tabip, 1 eczacı, 24 hastabakıcı, 2 hademe görev almaktaydı. Bu vapurun kapasitesi 100 yatak olarak belirlenmişti. Görev yaptığı süre içerisinde 1000 kadar yaralı, 10,000 kadar göçmeni Anadolu'ya ulaştırmıştır.

Hindistan'dan gelen ilk kabile Londra'da öğrenim gören Hindistanlı öğrencilerin bütün masrafları kendilerine ait olmak üzere Mısırlı Doktor Selim Beyin beraberinde Haydarpaşa Askeri hastanesinde görev almalarıyla gerçekleşmiştir. Bu durum yukarıda da değindiğimiz üzere bu savaşın dünyanın dört bir yanında Osmanlı ile Balkan devletleri arasında bir savaş olarak değil Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasında bir savaş olarak görüldüğünü kanıtlar niteliktedir⁴⁸.

Hindistan'dan gelen ikinci sıhhiye heyeti Hindistan'ın Bombay şehrinden İslam Gençleri Cemiyeti ve Ziya İslam Encümeni tarafından toplanan yardımlar Bombay Fakir-i İslamiyesi Heyet-i Sıhhiyesi adıyla 17 Aralık 1911 tarihinde göndermiştir. Heyet tam teşekküllü çadırlarıyla 23 Ocak 1912 tarihinde Çatalca civarında Ömerli mevkiinde 100 yataklı bir seyyar hastane kurmuştur.

Hindistan'dan gelen bu sağlık heyetinde; Müdür Doktor Feyzi Bey, Baştabip Doktor Mehmet Hüseyin Bey, tabip olarak Doktor Nemikar Bey, Doktor Mulkan Bey, Doktor Nizar Ahmet Bey ve Doktor Selim Bey, eczacı Ruşen Bey, katip Seyid Abdülmecid Efendi, idare memuru Siraceddin Efendi görev almışlardır.

Hindistan'dan gelen üçüncü heyet ilk önce Kadırga hastanesinde görev yaptı. Savaşın ikinci aşamasında ise Gelibolu'da seyyar hastaneleriyle hizmet verdiler.

⁴⁷ OHAC Salnamesi 1340; s. 178

⁴⁸ M. Uluğtekin; S. Akgün; a.g.e., s. 115

Romanya’da yaşayan Müslümanlar tarafından Balkan savaşlarının başlamasına müteakip oluşturdukları sağlık ekibini İstanbul’a gönderdiler heyet Darülfünun hastanesinde görevlendirildi⁴⁹.

Londra’da yaşayan Emir Ali efendinin teşvikleriyle burada yaşayan Hindistanlılar tarafından da bir sıhhiye heyeti gönderilmiştir. Bu heyet ilk önce İşkodra’da hizmet vermiş daha sonra Ayastefanos’a gönderilmişlerdir⁵⁰.

Balkan Savaşları uzadıkça başka İslam toplulukları da Hilal-i Ahmer cemiyeti’ne yardım eli uzatmaktan geri kalmamışlardır. Hindistan’ın Bombay kentindeki yoksul Hint Müslümanları, bir sağlık ekibi oluşturabilmesi için Cemiyet’e 80.000 ruble göndermişler, bunu Emasiye’den Ziraat Bankasına Cemiyet adına gönderilen 90 Osmanlı Lirası ve savaş bağışı olarak gönderilen 15.000 kuruş izlemiştir⁵¹. Kalküta Hilal-i Ahmer Cemiyeti Veznedarı Hacı Ahmet Abdülatif Efendi kanalıyla gönderilen 1700 İngiliz Lirası Harbiye Nezareti veznesine yatırılırken Lahor Kentinin Müslümanları, Hilal-i Ahmer Cemiyeti için Halife’ye 300 liralık bir çek Rangon’dan da Hilal-i Ahmer’e verilmek üzere İngiliz Sefaretine 3500 İngiliz Lirası gönderilmişti.

Merkezi Londra olan İttihad-ı İslami Cemiyeti, savaş bölgesine gönderilmek üzere İngiltere Hilal-i Ahmer Cemiyeti’ne 2400 lira göndermiş, İngiltere Hilal-i Ahmer Cemiyeti ise buna iki doktor ve bir miktar harita da içeren gezici bir hastane heyeti de katarak Marsilya yoluyla söz konusu bölgeye göndermişti. Öte yandan Bosna Müslümanları da 190.000 kron bağışlamışlardı⁵².

Osmanlı Hilal-i Ahmer’ine gelen yardımlar yalnızca Müslümanlardan olmamıştır. Müdür Major Velli ve Müdire Madam Velli’nin başkanlığında İngiltere’den gelen İngiliz Salib-i Ahmer heyeti İstanbul’a gelirken yanlarında dönemin en son teknolojiye sahip sağlık ekipmanlarını da beraberlerinde getirmişlerdir. Heyette 12 doktor, 11 asistan, 43 hastabakıcı bulunmaktadır. Bu İngiliz heyeti Çatalca ve Beykoz’da birer hastane kurdular.

⁴⁹ OHAC Salnamesi 1340; s. 188

⁵⁰ OHAC Salnamesi 1340; s. 188–189

⁵¹ OHAC Salnamesi 1340; s. 186

⁵² M. Uluğtekin; S. Akgün; a.g.e., s. 115

Romanya Salib-i Ahmer'i de bir seyyar hastane ile birlikte bir sağlık heyetini İstanbul'a göndermişti⁵³.

Alman Salib-i Ahmer'i de göndermiş olduğu yardım ve sağlık heyetiyle Gümüşsuyu hastanesinde yaralı ve hastalara yardım etmişlerdir⁵⁴.

Avusturya Salib-i Ahmer'inin gönderdiği iki sağlık heyeti hastane haline dönüştürülen Taşkışla hastanesine yerleştirildiler. Savaşın sonuna kadar iki heyette burada görev almışlardır⁵⁵.

Balkan savaşları boyunca, Belçika, İsveç, Amerika, Felemenk, Fransa, Rusya Salib-i Ahmer'leri de Osmanlı Hilal-i Ahmer cemiyetinde yardımda bulunan ya da gönderdikleri sağlık heyetleriyle hizmette bulunan diğer yardım kurumlarıdır⁵⁶.

2.d. Osmanlı Ordusunda Görülen Kolera Salgını Ve Cemiyetin Faaliyetleri

Osmanlı ordusu Kırkkilise bozgunundan sonra Çatalca bölgesine çekilmek zorunda kalmıştı. Ordunun çatalca bölgesinde bulunduğu sırada ordu içinde kolera salgını vuku bulmuş, beş altı gün içinde koleralı askerlerin sayısının bini aşması üzerine ordu sıhhiyesi bunun için hemen koleralı askerleri diğer askerlerden ayırarak birçoğunu İstanbul'a sevk etmiştir. Ancak bu hastalık bulaşıcı bir hastalık olduğundan yalnızca hastayı değil hastayla temas halinde bulunmuş herkesi de diğer askerden ayırmak gerekiyordu. Bu ise başlı başına bir sorundu. Ne cemiyetin kurmuş olduğu nede Harbiye Nezareti'nin kurmuş olduğu hastanelerde bu durumu kesin surette önleyecek tertibat bulunmuyordu.

Hastalanan asker ve siviller kendi gibi kolera bulaşmış diğer hastalarla birlikte büyük camilerde karantina altına alınmıştı. Burada bulunanlarında yemek ve her türlü ihtiyaçları yine OHAC tarafından karşılanmaktaydı. Yemekler camilerin önlerine kurulan gezici mutfaklarda Evkaf Nezaretinden getirilen kaplarla dağıtılıyordu. Halka günde kişi başına bir okka ekmek dağıtımı hesaplanmıştı. Yalnız Ayasofya camisinde bulunan hastalara dağıtılan

⁵³ OHAC Salnamesi 1340; s. 191

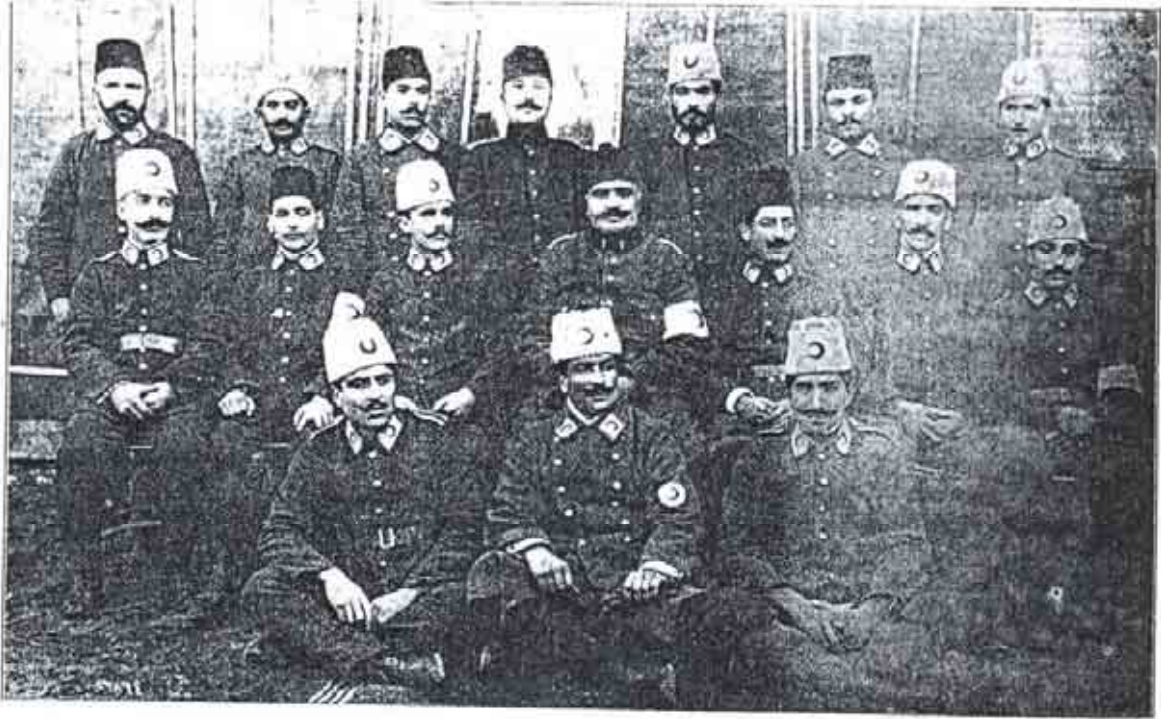
⁵⁴ OHAC Salnamesi 1340; s. 192

⁵⁵ OHAC Salnamesi 1340; s. 192

⁵⁶ OHAC Salnamesi 1340; s. 193, 196-198, 200

ekmek miktarı günde 3600 okkaydı⁵⁷. Bunun yanı sıra Sultan Ahmet camisinde 1200 Nuruosmaniye’de 450, Mahmut Paşa camisinde 1250 okka ekmek dağıtılmaktaydı. Bu dört camide dağıtılan günlük ekmek miktarı 6500 okka yani 8320 kilogramdı. Buda Hilal-i Ahmer’in savaş zamanı ne kadar büyük bir yükün altına girdiğini ve devletinin sırtından ne kadar büyük bir sorumluluğu alarak kendisinin yüklendiğini göstermektedir.

Hilal-i Ahmer’in bu hastalığın yok edilmesi için yaptığı faaliyetlerden biride Amerika’dan satın aldığı 30 araba ile hastaların diğer hastalarla temasını önleyerek İstanbul’a nakillerini sağlamak oldu.

هلال احمر خادمکوی خسته خانسی هیئت صحیسی

Resim 34; Hadımköy Hastanesi Heyet-i Sıhhiyesi; Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi: İstanbul, 1340, Amedî Matbaası, s. 194

Hadımköy, Ayastefanos, Ispartakale hastaneleri bu salgın nedeniyle kurulmuş hastanelerdir. İstanbul’a sevki mümkün olamayan hastaların tedavisi için Çatalca çevresinde kurulan bu hastanelerin her türlü levazımı ve sağlık personeli cemiyet tarafından

⁵⁷ Osmanlı döneminde kullanılan bir ağırlık birimi olan okka yer yer farklılıklar gösterebilir yaklaşık olarak 1 okka, 1280 gram olarak kabul edilir. **OHAC Salnamesi 1340;** s. 201

karşılanmıştır. Bu hastaneler kolera salgını etkisini yitirinceye kadar bu görevlerini sürdürmüş salgının azalmasından sonra ise diğer hastaları kabule başlamışlardır.

2.e. Göçmenler ve Savaş Esirleri İçin Cemiyetin Faaliyetleri

Kırkkilise bozgununa müteakip ordu geri çekilmeye başlamış, Osmanlı ordusunun terk ettiği yerlerde ise Bulgarların büyük mezalimler yapmaya başlaması üzerine Müslüman halk yurtlarını terk ederek yanlarına hiçbir ihtiyaçlarını almadan Osmanlı topraklarına göç etmeye başlamışlardı.

Hilal-i Ahmer hasta ve yaralılar başta olmak üzere göçmenlere uzun yollarda bakım için Edirne-İstanbul arasında Pavlu, Sofiler, Dimetoka, Çerkezköy, Lüleburgaz ve Sirkeci'de 6 istasyon hazırlatmıştı. Bu istasyonların ve personellerinin her türlü donatım ve gereksinmelerini Hilal-i Ahmer Cemiyeti üstlenmişti. Açılan 200.000 liralık kredi ile her birinde 200'er yatak, beşer doktor ve birer operatör bulunan hastaneler, gerekli ilaç, pansuman malzemeleri ayrıca hasta ve personel için hazırlanmış giysilerle de donatılmışlardı. Hastanelerde görevlendirilen asistanlar da alanlarında yetişmiş kimselerdi. Bu kimseler ya tıp öğrencileri ya da mezunlarıydı. Edirne Hastanesi en uç nokta olarak en çok sayıda yaralıya kucak açma durumunda olduğundan burada 28 asistan bulunduruluyordu⁵⁸.

Çok kısa süre içerisinde İstanbul başta olmak üzere Çatalca İstanbul hattında bulunan Osmanlı toprakları göçmenlerle doldu. Camiler ve mescitlerde yer bulamayan göçmenler sokaklarda kalmaya başlamıştı.

OHAC böyle bir durumda bu insanlara yardım etmeyecek değildi. Hemen Meclis-i Umumi toplanarak bu durumla ilgili bir toplantı yaptı. Cemiyet savaş zamanlarında Osmanlı ordusuna ve ordudaki yaralı ve hastalara yardım için kurulmuştu, bu nedenle tüzüğünün beşinci maddesi gereği göçmenlere yardım için bir yıllık gelirini aşmayacak şekilde yardım edebilirdi. Bunun için göçmenlere yapılacak yardımlar çoğunlukla bağışlardan karşılanmalıydı. OHAC bu göçmenler içinde öncelikli olarak savaşta şehit olan ya da halen orada savaşmaya devam edenlerin ailelerine acil olarak yardımı yapmayı kararlaştırdı. Genel Merkez üyelerinden Celaleddin Muhtar Bey Haydarpaşa'da yeni inşa ettirdiği 15

⁵⁸ M. Uluğtekin; S. Akgün; a.g.e., s. 126

apartmandan oluşan yapıyı kesin bir çözüm bulunana kadar bu zabitan ailelerine tahsis etti. Bu ailelerin buraya yerleştirilmesi görevini de Hilal-i Ahmer Kadınlar Kolu üstlendi. Bunların iaşelerinin karşılanması için kişi başına 3.5 kuruş hesaplandı. Sayıları 40 civarında olan bu ailelerden bu apartmanlarda yer bulunamayanlar ise Şehremaneti⁵⁹ civarında Haydar Paşa konağına yerleştirildi. Hatta daha sonraları Çatalçeşme'de Haşim Bey konağına da bu ailelerden yerleştirilenler oldu.

Bulgar mezaliminden kaçan göçmenlerin sayısının giderek artması, muhacirin komisyonunun bu göçmelerin ihtiyaç ve yaralarını sarmada yetersiz kalması üzerine OHAC Genel Merkezi iki defa 5.000, müteakiben 10.000 ve daha sonra kongre kararıyla 50.000 liralık yardımlar yapmıştır. Yedikule barakalarında ikamet eden muhacirlere ihtiyaçlarını karşılamaları için günlük 3 kuruştan yardım yapılmaya başlanmıştı. Bu barakalarda yaklaşık olarak 4600 kişi kalmaktaydı⁶⁰. Diğer taraftan Sultan Ahmet, Davut Paşa, Cerrah Paşa, Murat Paşa camilerinde ve çevrelerinde yerleşmiş olan yaklaşık 5000 kişilik göçmen gurubuna da aynı şekilde muamele edilmiştir. Göçmelerin sayısının gün geçtikçe artması ve cemiyetin bu yardımları artık düzenli hale getirmesi nedeniyle cemiyet bünyesinde Celaleddin Muhtar Beyin başkanlığında bir idare heyeti kuruldu. Bu göçmenlere temin edilen ihtiyaç maddeleri ve paranın çok yüklü meblağlar tutması üzerine heyet bir karar alarak kişi başına verdiği yardımı aile yardımı şeklinde değiştirdi. Bunun neticesinde; Bir kişiye aylık 105 kuruş yerine aylık 90 kuruş; iki kişiden oluşan bir aileye aylık 210 kuruş yerine aylık 150 kuruş, üç kişiden oluşan bir aileye aylık 315 kuruş yerine aylık 190 kuruş, dört kişiden oluşan bir aileye aylık 420 kuruş yerine aylık 220 kuruş verilmeye başlamış, dört kişiden fazla ailelere de dört kişiden fazla her aile ferdi için kişi başına 30 kuruş verilmesi şeklinde değiştirilmiştir. Yapılan bu değişiklik neticesinde on beş bine yakın göçmenin olduğu İstanbul'da aylık olarak yapılan tasarruf 100.000 Osmanlı Lirasına varmaktaydı. İstanbul'a göç eden bu göçmenlerin sayısı kısa süre sonra 3709 aile toplamda 14.856 kişiyi bulmuştur⁶¹.

⁵⁹ Şehremaneti, günümüzdeki Belediye işlerini yürüten kurumun Osmanlı dönemindeki ismi olup 1912 – 1913 yılları arasında bu bine Kadıköy Rıhtımı civarlarındaydı.

⁶⁰ OHAC Salnamesi 1340; s. 215

⁶¹ İstanbul'a göç eden bu ailelerin ikamet yerleri, yerleştirilen semtler ve sayıları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. OHAC Salnamesi 1340; s. 219–225

OHAC hanımlar kolunun yapmış olduğu en büyük icraat ise bu göçmenlere sağladığı imkânlardır. Hanımlar kolu 10.411 muhacire hırka, atkı, fanila, entari, iç çamaşırı, çorap ve kundura dağıtarak bu büyük yükü kendi imkânlarıyla karşılamıştır⁶².

Hilal-i Ahmer teşkilatı 500 lira yardım yaparak kuruluşunu sağladığı Hilal-i Ahmer Hanımlar Darü's-sınaası 9 Ağustos 1913 tarihinden itibaren faaliyete başlayarak, muhacir kadınların ihtiyaçlarını temin edebilecekleri parayı kazanmalarını sağlamıştır⁶³. Bunların satışından askerlerin ve yaralıların ihtiyaçlarının karşılanması için çalışmalarda bulunmuş sergiler ve kermeslerle kendine bir fon oluşturmuştur. Elde ettiği bu fonu kullanarak yin bu göçmen bayanların ihtiyaçlarını karşılamış, daha büyük işler yaparak daha çok muhacir kadını iş sahibi yapmış dolayısıyla da bu muhacirlere en büyük yardımı yapmıştır. Bu faaliyetleri neticesinde 1914'te 75, 1915'te 117, 1916'da 125 muhacir bayana iş imkânı sağlamıştır⁶⁴. Bu kurum aynı zamanda burada çalışan muhacir bayanlar için bir okul niteliği taşımaktaydı⁶⁵. Burada çalışan bayanlar hem kendi ihtiyaçlarının bir kısmını giderecekleri parayı kazanıyorlar hem de burada verilen eğitimlerden yararlanıyorlardı. Bu kurslar içinde okuma yazma kursu ve hastabakıcılık kursları bulunuyordu. Böylece bu kadınlar hayatlarını devam ettirebilecekleri birer iş sahibi oluyorlardı.

Böylece Hilal-i Ahmer kuruluş amacının dışına çıkarak devletin ve milletin bütün zor zamanlarında onun yardımına koşan çok yönlü bir hayır kurumu halini alıyordu.

Yukarıda da değindiğimiz gibi cemiyet halk arasında sadece savaş zamanlarında yaralı ve hasta askerlere yardım götürmeyi amaçlayan bir kuruluş olarak değil halkın her türlü sıkıntısına ulaşan bir cemiyet haline bürünmüştü. Bundan dolayı halk bu dönemde kendisiyle ilgilenecek ve yaralarını saracak tek kurum olarak Hilal-i Ahmer'i görmekteydi.

Savaş esirlerinin aileleri haber alamadıkları aile fertleri için başvurdukları askeri makamlardan bir cevap alamayınca OHAC'a başvuruyorlardı. Bu durum neticelenmesi için OHAC Genel Merkezi 13 Aralık 1912 (Rumi; 30 Teşrin-i Sani 1328) tarihinde konuyla ilgili bir komisyon kurulmasını kararlaştırdı. Komisyon ihtiyaç duyulacak bütün belgeleri

⁶² OHAC Salnamesi 1340; s. 225

⁶³ Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi Darü's-sınaası; İstanbul, 1339(Rumi), 1923(Miladi), Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaacılık, MİL - ÖZEGE; 21791, s. 5

⁶⁴ Çapa, Mesut; Kızılçay (Hilal-i Ahmer) Cemiyeti 1914–1925, Basılmamış Doktora Tezi; Ankara, 1989, s. 65

⁶⁵ Tepekaya, Muzaffer; Kaplan, Leyla; "Hilal-i Ahmer Hanımlar Merkezi'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 10, Konya, 2003, s. 176

hazırlayarak cemiyetin eski binasında 14 Aralık 1912 (1 Kanun-i Evvel 1328) günü göreve başladı.

Komisyon çalışmaları için yabancı ülke Salib-i Ahmerleri ve Cenevre merkeziyle bağlantıya geçildi. Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ'a yazılar yazılarak ellerindeki esir sayıları ve isim listeleri istendi. Harbiye Nezaretine müracaat edilerek Osmanlı ordusuna esir düşen Bulgar, Yunan, Sırp ve Karadağ askerlerinin listesi talep edildi.

Müracaatlar neticesinde 4350 kişiden haber alınamadığı belirlendi. Ancak eldeki kayıtlar neticesinde bunlardan yalnızca 100 kişiye ulaşılabildi. Bulgaristan Salib-i Ahmer'ine yapılan müracaatla 300 kişinin sorgulaması yapıldı. Ancak bunlardan yalnızca 70'ine cevap alınabildi⁶⁶. Hakkında cevap alınamayanlardan bir kısmı İstanbul'a ve çevre illere göç eden muhacirin içerisinde bulunarak ailelerine haber verildi. Hilal-i Ahmer yalnızca bu kayıpları araştırmakla yetinmeyerek bu devletlerin elinde esir kalan vatandaşlarımızın ihtiyaçlarını karşılamak üzere çalışmalarda bulunmuştur.

Cemiyet gün geçtikçe faaliyet alanlarını genişletecek ve ilk etapta savaş yaralılarını tedavi amacıyla başladığı yolculuğunda faaliyet sahasını her geçen gün genişletecektir. Cumhuriyetin ilk yıllarına gelindiğinde cemiyet bir yandan kuraklıkla mücadele edecek bir yandan doğu illerine yardım kampanyaları düzenleyecektir⁶⁷.

⁶⁶ OHAC Salnamesi 1340; s. 233

⁶⁷ 1929 Senesine ait Merkezi Umumi İcraat Raporu; Hilal Matbaası, İstanbul, 1930, s. 10 -27.

SONUÇ

İnsanların birbirleri için yardımda bulunmaları tarihin her anında karşımıza çıkan bir olgudur. Ancak bunun hiçbir ayırım gözetmeksizin uluslar arası anlamda ve sistemli bir biçimde ortaya çıkışı XIX. yüzyılda Avrupa'da İsviçreli Jean Henry Dunant tarafından barış zamanlarında yetiştirilecek ve savaş zamanlarında hiçbir ayırım gözetmeksizin yaralı ve hastaların tedavisiyle meşgul olacak bir uluslar arası cemiyetin kurulması fikriyle başlamıştır. Bu düşünce yapısının oluşumunda dünya genelinde Hümanist düşünce yapısının devletlerin savaş stratejileri üzerinde etkinlik kazanmaya başlaması önemli bir yer tutmaktadır. Böylece savaş alanlarında tarafsız olarak nitelendirilen ve dokunulmazlığı bulunan bir yardımseverler ordusunun oluşumuna zemin hazırlanmaya başlandı. Bu düşünce aslında XIX. Yüzyıl Avrupa'sının mahsulü değildir. Dünya kurulduğundan beri insanlar birbirlerine yardım etmişlerdir. Savaştığı düşmanına yardım etmek fikri ise kültürel gelişim anlamında ilerlemiş toplumlarda hep var olmuştur. Ancak resmi ve kurumsal anlamda sistemleşen bu fikir 22 Ağustos 1864 tarihinde Cenevre Sözleşmesi ile hayata geçirilmiştir. Cenevre'de, konferansa katılan ülkeler tarafından alınan kararlardan üçü cemiyetin uluslar arası tarihi açısından oldukça önemlidir ve bu kararlar teşkilatın temelini oluşturur. Bu kararlar; uluslararası yardım derneklerinin kurulması savaş alanında bu dernek mensuplarına dokunulmaması ve savaş sırasında ayırım yapmaksızın yardımda bulunulması ve son olarak İsviçre bayrağının tersi olan beyaz zemin üzerine kırmızı haçın teşkilatın sembolü olması noktasında alınan ortak kararlardır Osmanlı devleti bu sözleşmeyi 5 Temmuz 1865'te imzalayan 14. devlet olmuştur. Ancak bu kararlardan üçüncüsü cemiyetin Osmanlı Devleti içerisinde teşkilatlanamamasında büyük önem arz etmiştir. Müslüman Osmanlı ordusu içerisinde, Hıristiyanlığın sembolü bir haç işareti taşımak düşünülemezdi. Bu nedenle şu an kullanılan beyaz zemin üzerine ay sembolünün Cenevre tarafından kabulüne kadar cemiyet bir türlü tam anlamıyla hizmete başlayamamıştır. Cemiyetin merkezi olarak İsviçre'nin seçilmiş olması nasıl ki Hıristiyan Avrupa'nın idolü olan Roma İmparatorluğunun bu bölgeyi ortak toplanma merkezi olarak görüyor almasıyla ilintili ise, cemiyet sembolünün kırmızı haç olması da yine Hıristiyanlık motifleriyle ilgilidir. Bu durum yıllar boyu her ne kadar Avrupalı Kırmızıhaç üyeleri tarafından kabul edilmemiş olsa da 2006 yılı içerisinde Cenevre Kırmızıhaç merkezinin yayınlamış olduğu açıklamada cemiyetin sembolü olarak belirlenen kırmızı haçın cemiyeti daha yolun başında parçaladığını kabul etmiş ve 2007 yılı itibariyle cemiyetin tarafsız bir sembolü kullanmaya başlayacağını duyurmuştur.

1864 yılını müteakip gelişmelerin hemen akabinde biryandan cemiyetin geçici yönetim kurulu oluşturulurken biryandan da cemiyetin tüzüğünü hazırlayacak bir komisyon oluşturulma çabası içerisine girilmişti. Bunun yanı sıra Avrupa'da devlet yöneticilerinin ve sarayların bu tür cemiyetlere ne kadar destek ve önem verdikleri aşikârdı. Bundan dolayı sarayın da desteğinin büyük oranda sağlanmasına önem verildi. Saraydan başlayacak bu yayılma bir süre sonra Osmanlı toplumu içerisinde sosyo-kültürel bir moda haline gelecek cemiyet o dönemin aydınlarını bünyesinde barındıran entelektüel bir kimliğe bürünecektir.

Kurumun temelleri, Tıbbiye Nazırı Marko Paşa başkanlığında "Mecruhin ve Mardayı Askeriyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti ile atılmıştır. 11 Haziran 1868 tarihinde ilk olarak 22, daha sonra 25 kurucu üye ile örgütlenen cemiyet Sultan Abdülaziz'den de destek görmüştür. Ancak cemiyet ülke genelinde özellikle devlet adamları tarafından tam olarak anlaşılammıştır. Cemiyet, ihtiyaç duyulduğunda hizmete çağrılıyor, savaş sonunda yeniden sessizliğe gömülüyordu. Cemiyetin sürekli ve sistemli bir biçimde faaliyete başlaması ise ancak II. Meşrutiyet dönemiyle birlikte yaşanan yeniden yapılanma süreciyle mümkün olmuştur. Bu dönemde cemiyet tüzüğü hazırlanmış, cemiyete saray tarafından, faaliyetlerini yürüteceği bir bina verilerek burada düzenli çalışmalarının başlaması sağlanmıştır.

Kuruluşundan kısa süre sonra Osmanlı Devleti büyük savaşlara girişmiş ve cemiyet bu savaşlarda kendisinden kimsenin beklemediği kadar üstün bir başarı göstermiştir. Bu yapıyla cemiyet kısa sürede halk tarafından benimsenmiştir. Halk nezdinde cemiyet kısa süre sonra milletinin her derdine koşan bir kurum halini almıştır. Halkın cemiyete vermiş olduğu destek yalnızca dini değerlerle açıklanamaz. Bu yardımın arkasında yatan temel itici güçlerden biride vatana, devlet ve millete olan borcun ödenmesi düşüncesidir. Osmanlı devleti son dönemlerinde girdiği büyük savaşlarda halkına gereken ilgiyi gösterememiş, onun yerine halkın yaralarını sarmakla bizzat Hilal-i Ahmer ilgilenmiştir. Özellikle Balkan savaşlarında düşman askerlerinin zulmünden kaçan Müslüman Osmanlı tebaası İstanbul'a ve çevre illere sığınmış, Hilal-i Ahmer bu muhacirlerin bütün ihtiyaçlarını tek başına karşılamıştır. Bütün bu yönleriyle Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti son dönem Osmanlısı içerisinde filiz vermiş ve şanlı Türk tarihine yakışır bir perspektif ortaya koymuştur.

Yapısı, çalışmaları, performansı, disiplini ve kararlılığı açısından kuruluş ya da yükseliş dönemi kurumlarıyla arasında pek fark bulunmayan bu kurum bu yapısı nedeniyle

Türkiye Cumhuriyeti tarafından Osmanlı Devletinden devralınan ve tasviye edilemeyen nadir bir kurum olmuştur.

Bu gibi kurumlar her ne kadar uluslar arası platformda tarafsız kurumlar olarak resmiyete geçmiş olsalar da tarih bize şunu göstermiştir ki; bu kurumlar resmiyette tarafsız ancak perde gerisinde bağlı olduğu devletin siyasi duruşuna göre hareket eden kurumlar olmuşturlardır. Buna bir örnek olarak Trablusgarp savaşında İtalya'yı desteklediği söylenebilecek iki devlet olarak İngiltere ve Almanya görülebilir. Bu iki devlet her ne kadar İtalya'ya açık destek vermese de perde arkasında savaşın onayını vermişlerdir. İşte bu iki devletin tarafsızlık örneği Salib-i Ahmer'leri de İtalyanlara perde gerisinde destek vermiş Cenevre sözleşmesi gereği bölgeye yardım göndermeleri gerekirken herhangi bir yardım yapılmamıştır. Yada bölgeye gitmekte olan Hilal-i Ahmer personeli tutuklanırken Cenevre hiçbir şekilde İtalya'yı protesto etmemiştir. Konu ancak savaşın bitimine müteakip gerçekleşen kongrelerde gündeme getirilmiştir. Başak bir örnekte ise Balkan Savaşlarında birçok defalar Hilal-i Ahmer hastaneleri ve personeli Yunan, Bulgar ve Sırp saldırısından hastanede gönüllü olarak görev yapan yabancıların ve onların haklarını koruyan konsolosları sayesinde kurtulmuşlardır. Bu örnekler tabii ki çoğaltılabilir.

Ancak yinede tüm dünya için, neredeyse tamamı savaşarak geçilmiş olan yirminci yüzyıl başlamadan böyle bir kurumun insanlık tarihinde hayat bulmuş olması kuşkusuz ki tüm insanlık için büyük bir başarıdır.

BİBLİYOGRAFYA

Tetkik Eserler

- Akgün, Seçil; Uluğtekin; Murat; **Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a**; Ankara, 2000.
- ALBAYRAK, Nuri; **Osmanlı Yer Adları Sözlüğü**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001.
- Berkes, Niyazi; **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, YKY, İstanbul, 2002.
- Coursier, Henri; **Milletler Arası Kızılhaç**, Ankara, 1964.
- Doğanay, Rahmi; Açıkse, Erdal; **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ve Atatürk İlkeleri**, Elazığ, 2006.
- DUNANT, Henri ; **Bir Solferino Hatırası**, Çev. : Nermin Arpacıoğlu, Türkiye Kızılay Derneği, Ankara, 1964.
- Karal, Enver Ziya; **Atatürk'ten Düşünceler**, s.137, Ank. 1981.
- Karal, Enver Ziya; **Osmanlı Tarihi**, C.V, TTK, Ankara, 1983.
- Kaplan, Leyla; **Cemiyetlerde ve Teşkilatlarda Türk Kadını (1908–1960)**; Ankara, 1998.
- Kızılay ve Kızılhaç'ın Milletlerarası Kaynaklar**, Türkiye Kızılay Derneği, Ankara, 1964.
- Türkiye Kızılay Derneği; **Kızılay**; Ankara, 1995.
- Türk Kızılay Derneği, **73 Yıllık Hayatı 1877 – 1949**; Ankara 1950.
- Yılmazçelik, İbrahim; Aksın, Ahmet; **Osmanlı – Yunan Harbi**, İzmir, 2001.
- 1929 Senesine ait Merkezi Umumi İcraat Raporu**; Hilal Matbaası, İstanbul, 1930.

Makaleler

- BUGNİON, François; “Geneva and The Red Cross”, **International Geneva Yearbook**, Vol: XIX. 2005-2006, 01.11.2006, 15:30, [www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/geneva-red-cross-article-130106/\\$File/GENEVE_et_CROIX_ROUGE_anglais.pdf](http://www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/geneva-red-cross-article-130106/$File/GENEVE_et_CROIX_ROUGE_anglais.pdf)
- BUGNİON, François; “Red Cross Law”, **International Review Of The Red Cross**, No:308, 1995, 05.11.2006, 17:00, <http://www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/html/57JMR8>

BUGNİON, François; “Just Wars, Wars of Aggression and International Humanitarian Law”, **International Review of the Red Cross**, No: 847, 09-2002; 3.11.2006, 17:00; [http://www.icrc.org/Web/Eng/siteeng0.nsf/htmlall/5FLCT4/\\$File/bugnion%20ang%20.pdf](http://www.icrc.org/Web/Eng/siteeng0.nsf/htmlall/5FLCT4/$File/bugnion%20ang%20.pdf)

BUGNİON, François; “The Red Cross And Red Crescent Emblems”, **International Review Of The Red Cross**, No: 272, 10-1989, 01.11.2006, 14:00, <http://www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/html/57JMB8>

Çapa, Mesut; “Kızılay”, **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2002.

Çapa, Mesut; “Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti (Kızılay)”, **Osmanlı**, C. 5, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999.

Irmak, Sadi; “Kızılay Düşüncesinin Tarihimizden Gelen Kaynakları”, **Kızılay Dergisi**, No: 13-14, Ankara, 1964.

KURNAZ, Şefika; “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Kadınların Eğitimi”, **Milli Eğitim Dergisi**, S.143, Ankara, 1999.

Sandoz, Yves; “The Red Cross and Red Crescent Emblems : what is at stake”, **International Review of the Red Cross**, No: 272, 1989, 23.10.2006, 19:00, <http://www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/html/57JMB6>

Sandoz, Yves; “The 26th International Conference of the Red Cross and Red Crescent : Myth and Reality”, **International Review of the Red Cross**, no: 305, Geneva, 1995, 01.11.2006, 15:00, <http://www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/html/57JMF4>

Tepekaya, Muzaffer; Kaplan, Leyla; “Hilal-i Ahmer Hanımlar Merkezi’nin Kuruluşu ve Faaliyetleri”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.10, Konya, 2003.

Sürelî Yayınlar

Açık Söz Gazetesi; 1337.

Osmanlı Hilal-i Ahmer Mecmuası; 1921.

International Review of the Red Cross; Geneva, 1995, <http://www.icrc.org>

Kızılay Dergisi.

Milli Eğitim Dergisi.

Tanin 1914.

Türk Kızılayı.

Tezler

Ada, Hüsni; **The First Ottoman Civil Society Organization in The Service of The Ottoman State: The Case of The Ottoman Red Crescent**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi; Sabancı University, 2004.

Çapa, Mesut; **Kızılay (Hilal-i Ahmer) Cemiyeti 1914–1925**, Ankara Üniversitesi İnkılap Tarihi Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi); Ankara, 1989.

Eski Harfli Türkçe Basma Eserler

Ahmet Midhat Efendi, **Hilal-i Ahmer-Cemiyeti İnsaniyenin Tarihi**, Kırk Anbar Matbaası, İstanbul, 1879, ÖZEGE; 7623 - TBTK; 1719.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnâmesi; İstanbul, 1340, Amedî Matbaası, TBTK; 13490.

Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi Darü's-sıması; İstanbul, 1339 (Rumi), 1923 (Miladi), Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaacılık, MİL - ÖZEGE; 21791.

EKLER

EK1

İstanbul Genel Merkezi	16023 Osmanlı Lirası
İstanbul Hanımlar Merkezi	6014 Osmanlı Lirası
Konya	5123 Osmanlı Lirası
Trabzon	3894 Osmanlı Lirası
İzmir	3579 Osmanlı Lirası
Sivas	3556 Osmanlı Lirası
Mamuratül-aziz	3310 Osmanlı Lirası
Halep	2570 Osmanlı Lirası
Musul	1949 Osmanlı Lirası
Adana	1871 Osmanlı Lirası
Kudüs	1863 Osmanlı Lirası
Beyrut	1723 Osmanlı Lirası
Hüdavendiğar	1702 Osmanlı Lirası
Erzurum	1241 Osmanlı Lirası
Ankara	964 Osmanlı Lirası
Kastamonu	925 Osmanlı Lirası
Edirne	598 Osmanlı Lirası
Bitlis	512 Osmanlı Lirası
İzmir	511 Osmanlı Lirası
Diyarbakır	488 Osmanlı Lirası
Basra	382 Osmanlı Lirası
Bağdat	367 Osmanlı Lirası
Hicaz	294 Osmanlı Lirası
Biga	140 Osmanlı Lirası
Cezayir Bahri Sefid	123 Osmanlı Lirası
Van	113 Osmanlı Lirası
Manastır	111 Osmanlı Lirası
Selanik	97 Osmanlı Lirası
Karesi	87 Osmanlı Lirası

Yanya	68 Osmanlı Lirası
Şam	50 Osmanlı Lirası
Yemen	34 Osmanlı Lirası
Çatalca	7 Osmanlı Lirası
Kosova	1 Osmanlı Lirası

1912 yılı itibariyle Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne bağış yapan iller ve bağış miktarlarını gösteren tablo.

Hindistan Müslümanları	157044 Osmanlı Lirası
Rusya Müslümanları	19464 Osmanlı Lirası
Cezayir	13804 Osmanlı Lirası
Afrika Müslümanları	13211 Osmanlı Lirası
Mısır	9857 Osmanlı Lirası
Bosna Hersek	6210 Osmanlı Lirası
Romanya Müslümanları	3255 Osmanlı Lirası
İran	2597 Osmanlı Lirası
Batavya	1599 Osmanlı Lirası
Bulgaristan	986 Osmanlı Lirası
Kıbrıs	963 Osmanlı Lirası
Tunus	612 Osmanlı Lirası
Çin Müslümanları	372 Osmanlı Lirası
Garbi Avustralya	294 Osmanlı Lirası
Girit	75 Osmanlı Lirası
Bingazi	7 Osmanlı Lirası

Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyetine 1912 yılı sonu kadar Dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan Müslümanlar tarafından gönderilen yardımlar ve yardım miktarlarını gösteren tablo.

Almanya	4676 Osmanlı Lirası
Avusturya Macaristan	3866 Osmanlı Lirası
İngiltere	2038 Osmanlı Lirası
Amerika	1813 Osmanlı Lirası
Fransa	1192 Osmanlı Lirası
Felemenk	251 Osmanlı Lirası
İspanya	184 Osmanlı Lirası
Belçika	127 Osmanlı Lirası
İsveç	48 Osmanlı Lirası
Japonya	43 Osmanlı Lirası
Danimarka	43 Osmanlı Lirası
İsviçre	23 Osmanlı Lirası
İtalya	4 Osmanlı Lirası

Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyetine 1912 yılı sonu kadar Müslüman olmayan ülkelerden gelen yardımların listesi ve yardım miktarları.

EK2/a:

24 Teşrin-i Evvel 1328 tarihinde meclis tarafından onaylanan geçici kanun ile cemiyetin Posta, Telgraf ve Telefon Nezareti hizmetlerinden ücretsiz yararlanacağına dair.

EK2/b:

“Hilal-ı Ahmer Cemiyeti Muhaberat ve Murasetatının Posta ve Telgraf ücretlerinden istisnası Hakkında Kanun-ı Muvakkat

Madde -i Münferide : Hilal-i Ahmer Cemiyeti Merkez-i Umumisi ile vilayette bulunan şubelerinin aralarında cereyan edecek telgraf muhaberatı ve cemiyetçe ianeten cem olunan eşya ve nukut ile ianat ve sevkiyatına müteallik gönderilecek evrak-ı matbua ve muharrerat, telgraf ve posta ücretlerinden muaftır.

İşbu madde-i muvakkata-i kanuniyenin Meclis-i Mebusan'ın küşadında kanuniyeti teklif olunmak üzere muvakkaten mevki-i icraya vazını irade ederim.

26 Zilkade Sene: 1330 ve
24 Teşrin-i Evvel Sene: 1382

Mehmet Reşat
Posta ve Telgraf ve
Maliye Nazırı Sadrazam

Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Nizamnamesi

Birinci bölüm; 8 maddeden oluşmakta ve cemiyetin kuruluş maksadı ve teşkilat yapısından bahsedilmektedir.

Birinci madde; Cemiyetin padişahın himayesinde olup, veliaht Yusuf İzzetin Efendinin fahri başkanlığında, Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti adıyla merkezi İstanbul'da olmak üzere kurulmuştur.

İkinci madde; Cemiyet hukuki dayanağını 22 Ağustos 1864 tarihli Cenevre Konferansı ile 18 Teşrin-i Evvel 1907 tarihli Lahey konferansından alır.

Üçüncü madde; Cemiyetin kuruluş maksadı savaş zamanlarında ordulardaki hasta ve yaralı askerlerin tedavilerini yaparak ordu sıhhiyelerine yardımda bulunmaktır.

Dördüncü madde; Cemiyet savaş zamanlarında yaralı ve hastaların tedavileri ve nakilleri için seyyar hastaneler, sıhhiye trenleri ve vapurları tedarik edecektir.

Beşinci madde; Gerekirse cemiyet bir yıllık ödeneğinden münasip bir kısmını geri ödenmek kaydıyla Osmanlı Devletine verebilecektir.

Altıncı madde; Cemiyet Cenevre ve Lahey konferanslarının ilgili hükümleri mucibince gerektiği takdirde yabancı orduların yaralı ve hastalarına da bakmakla yükümlüdür.

Yedinci madde; Altıncı madde mucibince yabancı orduların askerlerine yapılacak olan yardım cemiyetin bir yıllık varidatını geçemez.

Sekizinci madde; Cemiyet üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmesi gerektiği zamanlarda bu işleri yerine getirecek bütün personelini yetiştirmek ve hazırda bekletmekle yükümlüdür.

İkinci bölüm; Cemiyet üyeleri ve idari teşkilatın yapısı hakkında bilgi verilmiştir. Beş bölümden oluşmaktadır.

Birinci madde; Cemiyet başkentte (İstanbul) bir genel merkez ile vilayetlerde merkezlerden, sancak ve kazalarda şubelerden müteşekkildir.

İkinci madde; Bu maddede cemiyet üyelerinin üç sınıftan oluştuğu bu sınıfların belirlenmesinde aranan temel şartların cemiyete faydalılık olduğundan ve her kadın ve erkek Osmanlının bu cemiyete üye olabileceğinden bahsedilmektedir.

Üçüncü madde; Bu maddede üyelerin verecekleri aidatlar belirtilmiştir.

Dördüncü madde; Cemiyete üye olacakların cemiyetin iki önemli azası yada idare heyetleri tarafından önerilmeleri gerekmektedir.

Beşinci madde; Cemiyetten ayrılma istifa etmek suretiyle ya da bağlı bulunduğu cemiyet merkezi idari heyetinin vermiş olduğu zeyl (ayırma) kararıyla mümkün olur.

Üçüncü bölüm; Genel merkez hakkında bilgi verilmiştir. On iki maddeden oluşur.

Birinci madde; Cemiyet, OHAC Genel Meclisi nezaretinde Genel merkez tarafından idare edilir.

İkinci madde; Meclis ya olağan şekilde ya da olağanüstü hallerde toplanır. Olağan toplantılara yönetici sıfatındaki üyelerle vilayet merkezlerinden gelecek ikişer murahhas ile genel merkez üyeleri katılır. Olağanüstü bir durum olmaması durumunda toplantı her yıl mart ayında önceden genel merkez tarafından belirlenen günlerde yapılır.

Üçüncü madde; Genel merkezin bir senelik icraat raporu genel meclis tarafından değerlendirilirken müdahale ve oy kullanma yetkisine sahip değildir.

Dördüncü madde; Taşradan gelecek olan OHAC temsilcileri vilayet genel meclisi tarafından seçilir.

Beşinci madde; Bir vilayet genel merkeze göndermek üzere bir temsilci seçemezse Dersaadette mevcut azalardan biri temsilci olarak seçebilir.

Altıncı madde; Genel meclisin toplanabilmesi için yüz azanın hazır bulunması şarttır. Eğer bu sayı tamamlanmazsa on beş gün içinde genel meclis yeni bir toplantıya davet edilir. Bu ikinci toplantıda aza sayısı ne olursa olsun meclis toplanır. Müzakerat bir ruznamçeye zabta geçirilir.

Yedinci madde; Genel meclis toplantısında gerçekleşebilecek olumsuzluklara karşı açık oyla orada mevcut bulunan azalardan biri başkan seçilir.

Sekizinci madde; Genel meclis toplantısında bulunabilmek için son aidatın makbuzu ile nüfus cüzdanı ibraz edilir.

Dokuzuncu madde; Olağan toplantılarla olağanüstü toplantıların tarihleri bir hafta önce gazetelerde ilan edilir.

Onuncu madde; Genel meclisin olağanüstü bir durumda hemen toplanması gerekirse Dersaadette bulunan üst düzey azalarla ve genel merkez heyetinin katılımıyla toplanır.

On birinci madde; Kararlar mevcut azanın kararıyla verilir.

On ikinci madde; Genel meclis genel merkezin raporlarıyla bilânçosunu tetkik ettikten sonra değiştirilmesi gereken azaları seçmek ve komisyonları oluşturmak ve ayrılan paranın gereklerini tayin ve genel merkezin raporlarında gösterilecek lüzum üzerine nizamnamenin yenilenmesi veya bazı maddelerinin değiştirilmesi velhasıl cemiyetle ilgili bütün önemli kararları alma yetkisine sahiptir.

Dördüncü bölüm; dokuz maddeden oluşan bu bölüm OHAC genel merkezi ile ilgili hükümlerin yer aldığı bölümdür.

Birinci madde; Genel merkez heyeti Dersaadette genel meclisin üst düzey azaları açık oyla seçilecek otuz azadan oluşur.

İkinci madde; Genel merkez heyetinden her sene beş aza kura ile çıkarılarak yerlerine Genel Meclis tarafından Açık oylama ile diğer beş aza getirilir.

Üçüncü madde; Genel merkez üyelerinden birinin vefat etmesi yahut mazeretsiz olarak üç toplantıda bulunmaması veyahut istifa etmesi halinde yerine genel merkez üyelerden birini seçerek bunu ilk toplantıda bildirir.

Dördüncü madde; Genel merkez heyeti her sene kendini yenilemek ve bir reis, bir reis muavini, bir müfettiş, bir muhasebeci, bir veznedar, bir veznedar muavini, bir başkâtip ve gerektiği kadar kâtipten oluşmak üzere kendi azası tarafından seçilir.

Beşinci madde; Genel merkez heyeti tanzim edilecek talimatname ve cemiyetler kanununa uygun olarak üyelerden aidat ve yardım toplayacağı gibi yardımın toplanması ve nasıl kullanılacağına da karar verir.

Altıncı madde; Genel merkez heyeti her ayın ilk Cuma günü veya harp ve olağanüstü durumlarda haftada bir defa ya da gerekiyorsa her gün toplanır.

Yedinci madde; Genel Meclis azasının memuriyetleri fahridir. Yalnız hariçten bir kâtip istihdam edilir.

Sekizinci madde; Genel merkez sene sonunda bir senelik icraat raporunu ve bilânçosunu Genel Meclise sunar.

Dokuzuncu madde; Genel merkez gerekli gördüğü Osmanlı vatandaşları ile yabancılara fahri azalık ve fahri başkanlık unvanlarını tevcih edebilir. İftiharname ve diploma verebilir.

Beşinci Bölüm; Bu bölümde vilayet genel meclisleri ile merkezleri hakkında hükümler yer almaktadır.

Birinci madde; Vilayetlerde genel meclis, mahallelerde oturan azalar ve birinci derece azalar ile kazalardan gelecek olan birer temsilciden oluşur. Bunlar tarafından seçilecek iki aza

tarafından da bir merkez heyeti bulunur. Vilayet genel meclisi her sene vilayet merkez heyetince tayin edilir. İşbu genel meclis merkez heyetin raporuyla hesabını inceleme değiştirilmesi gereken azasını ve Dersaadette'ki genel merkeze gönderilecek temsilcileri seçer. Vilayet merkez heyetleri dahi her yıl yenilenmek ve her yıl bir başkan, bir ikinci başkan, bir kâtip, bir veznedar ve bir veznedar muavininden oluşmak üzere kendi azası içinden beş kişiden oluşan bir idari heyet seçer. İdari heyet başkanları merkez heyetine de başkanlık eder.

İkinci madde; Vilayet merkez heyetinden her sene iki aza kurayla çıkarılarak yerlerine genel meclis tarafından açık oyla iki aza seçilir.

Üçüncü madde; Vilayet merkezi azasından birinin vefatı ya da mazeretsiz üç toplantıya katılmaması veyahut istifa etmesi halinde yerine merkez heyetinin birinci derece azasından biri seçilir.

Dördüncü madde; Vilayet genel meclisleri mahalli azanın birinci derece azalarının toplanmasıyla seçilir. Gerekli çoğunluk sağlanamadığı takdirde meclis on gün sonra ikinci bir toplantıya davet edilir. Bu toplantıda aza sayısı ne olursa olsun meclis toplanır.

Beşinci madde; Vilayetlerdeki merkez heyetlerinin görevi vilayetlerde genel merkezin oluşumunu, sancak ve kazalarda şubeler açılmasını ve genel merkezle sürekli olarak irtibat halinde olup merkezden gelecek olan direktifleri yerine getirmektir.

Altıncı Bölüm; Şubelerle ilgili hükümlerin bulunduğu bölümdür.

Birinci madde; Şubeler liva ve kazalarda teşkil eder. Şube heyeti sekiz azadan oluşur. Başkanlık, kâtiplik, veznedarlık görevlerini yerine getirecek olan azalar şubenin idare heyetini teşkil eder. Şube heyetleri azası her sene yenilenmek ve üst düzey azalardan oluşmak üzere vilayet merkezleri tarafından seçilir.

İkinci madde; Şubelerin vazifesi azasının sayısını arttırmak, topladıkları yardımı arttırmak ve yaptıkları harcamaları en az seviyede tutarak bunu üç ayda bir merkeze bildirmektir. Her şubenin kendine ait bir mührü bulunacaktır.

Üçüncü madde; Yabancı ülkelerde ikamet eden Osmanlı vatandaşları yaşadıkları yerde şubeler açabilirler. Bu şubelerin bağlı buldukları merci Dersaadette'ki genel merkezdir.

Yedinci Bölüm; Hanımlarla ilgili maddenin bulunduğu bölümdür. Bu bölümün birinci maddesi; Dersaadette, vilayet, liva ve kazalarda Osmanlı hanımlarından oluşan ve şubelerine bağlı olan yalnız yardım toplamakla mükellef olan merkezler kurulabilmesi hakkındadır.

Sekizinci Bölüm; Cemiyetin mali yapısı ile ilgili hükümlerin yer aldığı bölümdür.

Birinci madde; Cemiyetin gelirleri öncelikle azasının vereceği aidat ve yardımlardır. Daha sonra cemiyetin tertip edeceği sergi, müsamere, konferans ve benzeri faaliyetlerden ibarettir.

İkinci madde; Menkul ve gayrimenkul cemiyet adına kayıtlı olan her şey genel merkez tarafından tasarruf ve idare edilir.

Üçüncü madde; Cemiyetin nakdi gelirleri genel merkezce devlet tarafından da uygun görülen bankaya yatırılır. Malzemeleri ambar-ı mahsusa da saklanır.

Dördüncü madde; Bir defada 20 lira bağış yapan kişi birinci derece aza olaak kabul edilebilir.

Dokuzuncu Bölüm; Bu bölümde cemiyetin hükümetle olacak ilişkilerinin belirlendiği maddeler yer alır.

Birinci madde; Cemiyetin hükümetle olan münasebetleri bir nizamname dahilinde gerçekleşir.

İkinci madde; Cemiyetin yardım toplaması belediyeler tarafından teftiş edilmeyecek. Hükümet tarafından görevlendirilecek olan bir müfettiş tarafından yapılacaktır.

Üçüncü madde; Harbiye ve Bahriye nezaretleri cemiyete ihtiyaç duyduğunda yardım edeceklerdir.

Dördüncü madde; Cemiyet memurları ve sıhhiye araçları hakkında altı ayda bir harbiye ve bahriye nezaretlerine bir rapor takdim eder.

Beşinci madde; Cemiyet askeri heyetlerce belirlenecek olan hususlara riayet eder.

Altıncı madde; Cemiyetin hükümet nezdinde ve mahkemelerde ve kanunlardan oluşacak her türlü işte sorumlusu cemiyetin genel başkanıdır.

Onuncu Bölüm; Bu bölümde cemiyetin alameti ve bununla ilgili hükümler yer alır.

Birinci madde; Cemiyetin alameti Cenevre mukavelenamesi ile belirlenmiş olan beyaz zemin üzerine kırmızı aydır. Bu sembol bütün devletler tarafından kabul edilmiş olup Avrupa devletlerinde ayı cemiyete mahsus kırmızı haç işareti karşılıklı olarak tanınmıştır. Bu alamet cemiyete ait depo, hastane, kabile, araba, hastane ve nakliye kamyonlarının uzaktan anlaşılabilmesi için beyaz zemin üzerine kırmızı hilal işaretli bayrak çeker. Savaş esnasında Hilal-i Ahmer'e mensup bütün memurlar sol kollarına beyaz zemin üzerine kırmızı Hilal işaretini taşıyan bez ve banda takarlar.

İkinci madde; Bu alamet cemiyet dışında kimse tarafından kullanılamaz.

Üçüncü madde; Bütün muharip ordular Hilal-i Ahmer ve Salib-i Ahmer işaretini taşıyan araç, bina ve kişilere Cenevre mukavelenamesi, yenilenmiş kararları ve Lahey konferansının ilgili hükmündeki 17 Teşrin-i Evvel 1908 tarihli kararı gereğince herhangi bir tecavüz ve saldırı yapılamaz.

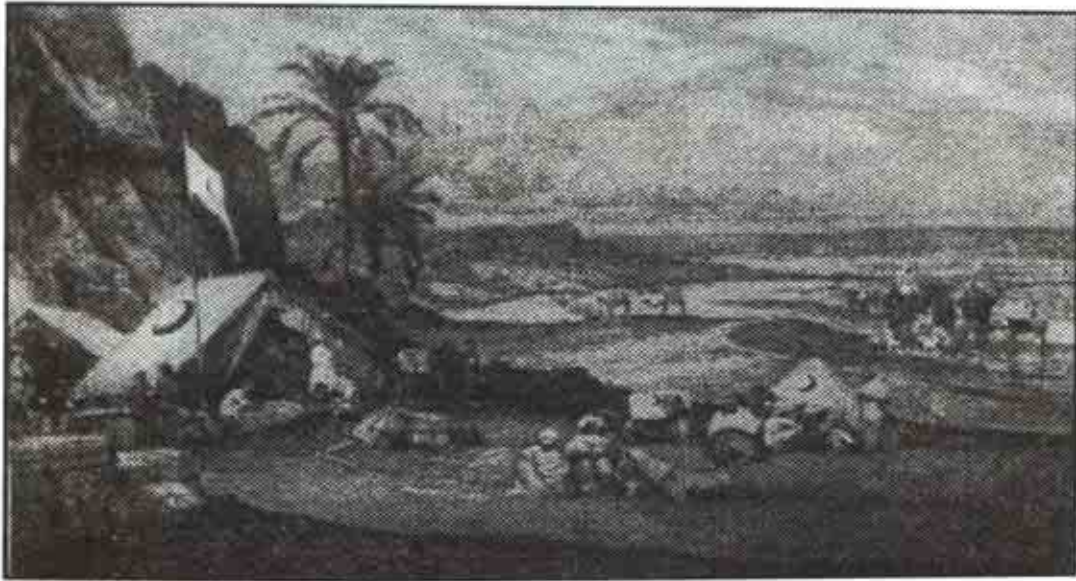
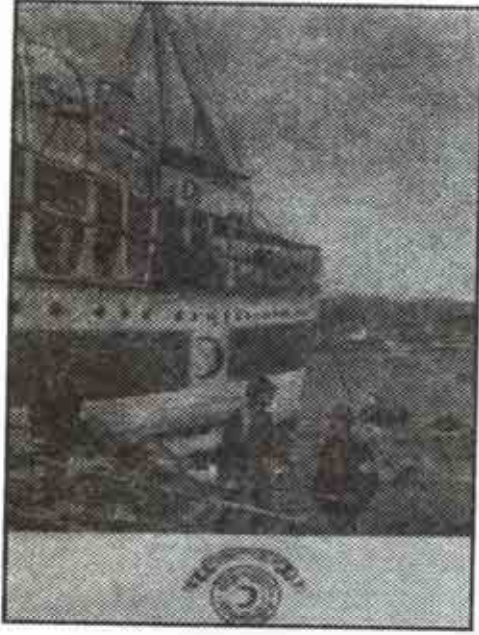
On Birinci Bölüm;

Birinci madde; Cemiyetin mevcudiyeti zaman ile sınırlı değildir.

İkinci madde; Cemiyet nizamnamesinin tadilatı genel merkezin kararıyla verilecek rapor üzerine genel meclisin ekseriyetinin kabulüyle gerçekleşir. Nizamnamenin tadilatı veya tebdili için 100 azanın hazır bulunması şarttır.

Üçüncü madde; Hilal-i Ahmer Cemiyeti Osmanlı devletinden yalnızca bir tanedir. Aynı isim ve maksatta başka bir cemiyet kuramaz.

EK4

Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi tarafından bastırılan yardım kartpostalları, Akgün, Seçil; Uluğtekin; Murat; **Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a**; Ankara, 2000, s. 415

Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi tarafından bastırılan yardım kartpostalları, Akgün, Seçil; Uluğtekin; Murat; **Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a**; Ankara, 2000, s.416

EK 5

Yatak Levazımı:

Birer karyola
Şilte
Yastık
Yorgan
Terlik
Tükürük hokkası
Yatak çarşafı
Yorgan çarşafı
El havlusu
Üçer yastık yüzü
Her iki hasta için başucuna bir küçük masa
45 adet muhtelif şekillerde lazımlık
3 adet delik lazımlık sandalyesi
50 adet hastalanın ayağını ısıtmaya mahsus buyut.

Giyim:

Her hasta için üçer adet gömlek
Don entari
Takke
Mendil
Birer yaralı gömleği
Hasta kaputu
İkişer çift çorap
Fanila
12 adet doktor ve memur üniforması
5 Adet hademe elbisesi
8 Adet doktorlar için beyaz bluz
17 Adet doktorlar için beyaz önlük
30 Adet Hilal-i Ahmer kolluğu (bazubendi)

Sofra Levazımı: Her hasta için;

Bir orba tabađı
Yemek tabađı
Maşrapa
Çatal
Kaşık
Çay kaşığı
Üç sofra masası ve muşamba örtüleri
12 büyük yemek tabađı
35 küçük çatal-kaşık-bıçak (memurlara)
12 çay ibriği ve şekerlik
34 çay fincanı
6 büyük ibrik
İkişer leğen-ibrik ve çay semaveri
Birer adet kahve dolabı
Kahve değirmeni

Mutfak Levazımı:

İkişer adet porimos ocak lambası
İspirto lambası
Tuz-biber kutusu
Kürek
Bulaşık fırçası
Altışar adet muhtelif boyda kazan
Tencere
Sacayak
Izgara
Kepçe
Maşa
Birer adet kıyma makinesi
Çengel

Kemik testeresi
Ölçek takımı
Havan
On iki tahta kaşık
Kova

Kiler Levazımı:

4 içi teneke kaplı erzak sandığı
1 büyük ekmek bıçağı
İğne iplik kutusu
Makas
Testere
Kıskaç
Keser
Çekiç
Testere
Oyguç
Burgu
Kerpeten
Tornavida
Bel
Metre kordela
Havan
Çiği kutusu
İğne-iplik kutusu
15 koğa (keten bezinden)
2 balta
Tirbuşon
Esvap fırçası
Kundura fırçası ve boyası
2 düzine sinek kağıdı
4 kazma kürek huni
10 torba

6 muhtelif çamaşır ipi 120 çamaşır mandalı

Hamam Levazımı:

Üçer adet kol banyosu
Yarım banyo
İkişer adet büyük banyo
Semaver
Su kaynatmak için kazan
Altışar adet hamam sileceği
Peştamal
Nalın

Mefruşat:

Bir adet ecza dolabı
Duvar saati
İkişer adet masa
Hasta sandalyesi
Namaz seccadesi
Üçer adet çamaşır dolabı
Dörder adet faraş
Beşer adet şamdan
çini soba
mangal
maşa
kürek takımı
Altışar adet duvar termometresi
tahta kanepes
Onar adet petrol lambası
Fener
Süpürge
On sekiz sandalye (keçeli açılıp kapanır)
Yirmi beş abdest ibriği

Müteferrik Eşya:

1'er adet mühür İstampa kutusu, yazı takımı, takrirlik ve mektupluk kağıt, zarf kutusu
2'şer adet protokol, duhul, huruç, muhasebe, eczacı, tabla defterleri 10'ar adet eşya
nakli için sepet sandık, küfe, asma kilit
24 adet sırlı teneke leğen
3 teskere (sedye)
6 muhtelif beyaz bayrak
2 sarı bayrak

Tımar Levazımı:

25 murabba (kare) sargı
50 vücut sargısı
20 T şeklinde sargı
20 müselles (üçgen) sargı
50 faniladan sarılmış sargı 3 metre tul 5 santimetre arz
50 faniladan sargı 5 metre tul 3 santimetre arz
500 tülbent sarılmış sargı 5 metre tul 3 santimetre arz
500 tülbent 5 metre tul 10 santimetre arz
500 tülbent 8 metre tul 15 santimetre arz
50 tülbent 10 metre tul 20 santimetre arz
100 koton sarılmış sargı 3 metre tul 5 santimetre arz
400 koton 3 metre tul 6 santimetre arz
100 koton 4,5 metre tul 8,5 santimetre arz
100 tımar tülbendi salüllü onarlık paketlerden
100 adi tımar tülbendi onarlık
600 tımar tülbendi
100 kilo idrofil pamuk
30 kilo vatka pamuğu
20 ameliyat çarşafi
20 ameliyat bacak örtüsü
20 boyun askısı müselles

40 boyun askısı murabba (kare)
5000 sudinne iğnesi
300 yara dikmek için iğne
800 derece-i hararet kağıdı
10 fırça
1 kontgot metre ölçüsü
5 tahte'1-cild şırınga aleti (cilt altına)
80 atel
40 koltuk değneği
40 sağ ve sol kol ve bacak için gutır
20 gotiyer için muhtelif yastık
500 metre muşamba 1,20 arzında
100 metre tafta

Eczane Levazımı:

Muhtelif mantar, etiket, keten ve ipek iplik
40 hap kutusu
400 ilaç şişesi
Süzgeç kağıdı
Karıştırmaya mahsus cam çubuk, turnusol kâğıdı, esbap borusu
500 gram fihling miyarı
400 gram esbah miyarı
1 adet mikyas küül (alkol)
5 balon, 5 santimetre mikablık 3 kapsül porselenden 1 ispiro lambası
Tahta maşa, kaşe yapmak için alet
5 cam huni
4 dereceli enbobe, porselen havan
1 pirinç havan
3 ispatul, bıçak
Mufassal defterde muayyen ilaç ve serumlar

Hilal-i Ahmer Genel Merkezi tarafından Balkan Savaşlarında 100 yataklık bir hastane için belirlenen gerekli malzeme listesi.

EK6

[قارىوله، چاشير، يناق وسايره كې لوازم واشىيايه ارتاق احتياجم
قالمدى . قسماً اعانه ، قسماً اشترا صورتيله تامين ايتدم . فخرىاً ابراز
خدمت وانسانيت ايدن آلتى شوهستر تدارك ايلدم . كاتب ، آشچى ،
قبوجى هر شئي بولدم . خسته خانه من منتظماً ايفاي وظيفه ايليور . بيوك
خدمات ابراز ايديور .

۱۷ تشرین اول ۳۱۸ بهاءالدين

Karyola, Çamaşır, yatak vesaire levazım eşyaya artık ihtiyacım kalmadı. Kısmen iane (Yardım) kısmen de iştır (satın alma) suretiyle temin eyledim. Fahren ibraz-ı hudumet ve insaniyet eden altı şuastar tedarik eyledim. Katip, aşçı, kapucı, her şeyi buldum. Hastanemiz muntazaman ifa-i vazife eyliyor büyük hudumet ibraz ediyorum.

17 Teşrin-i Evvel 328

Bahaddin

Balkan Savaşları sırasında Edirne yolunun kapanması üzerine bölgeye hastane için gereken malzemelerin gönderilememesi üzerine Hilal-i Ahmer Edirne Hastanesinin kurulması görevini üstlenen kurucusu Doktor Bahaddin Beyin Hilal-i Ahmer Genel Merkezine hastanenin durumu hakkında gönderdiği telgraf.